

Voimassaoloaika
3.3.2026 alkaen toistaiseksi

Kumoa
MIGDno-2020-255

Kohderyhmä
Maahanmuuttoviraston käsittelijät

Säädösperusta
Laki Maahanmuuttovirastosta 2 §
(621/2020)

Ohje ihmiskaupan uhrin asian käsittelemisestä – Ihkaohje

Maahanmuuttovirasto antaa päivitetyn ohjeen ihmiskaupan uhrin asian käsittelemisestä Maahanmuuttovirastossa. Tämän ohjeen tarkoituksena on ulkomaalaislain (301/2004) säännösten yhtenäinen soveltaminen tilanteissa, joissa Maahanmuuttovirasto käsittelee mahdollisen ihmiskaupan uhrin turvapaikka- tai oleskelulupa-asiaa sekä harkitsee oleskeluluvan myöntämistä ihmiskaupan uhrille. Ohje sisältää hakemuksen käsittelyvaiheet hakemusten seulonnasta jälkivalvontaan. Ohjeessa selvitetään sekä ihmiskauppaa ilmiönä että ihmiskaupan arviointia ulkomaalaislain perusteella. Lisäksi ohjeessa käsitellään uhrin ohjaamista Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Ohjeeseen sisältyy myös osio muiden työperusteiseen hyväksikäyttöön perustuvien oleskelulupien ja ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan välisistä eroista. Ohjetta sovelletaan soveltuvin osin kansalaisuusasioiden käsittelyssä.

Ohjeessa ei käsitellä vastaanottolain ja ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön soveltamista.

Ohjeen tavoitteena on tukea käsittelijöitä ihmiskauppaviitteiden tunnistamisessa, sekä erityisesti tukea viivytyksetöntä päätöksentekoa, hakijoiden tasavertaista kohtelua sekä neuvontavelvoitteen ja palveluperiaatteen asianmukaista toteutumista Maahanmuuttovirastossa.

Ohje antaa suuntaviivat lain yhdenmukaiselle soveltamiselle. Yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista säädetään lailla. Jos ohje on yksittäisessä tapauksessa ristiriidassa ulkomaalaislain, hallintolain, perustuslain, muiden velvoittavien normien tai kansainvälisten velvoitteiden kanssa, ohjetta ei siltä osin sovelleta.

Tätä ohjetta tulee lukea ja soveltaa yhdessä viraston muun kansainvälisen suojelun prosessia sekä lupa- ja kansalaisuusprosessia ohjaavan ohjeistuksen kanssa. Erityisesti:

- Ohje kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä – Turvapaikkaohje (MIGDno-2024-2943)
- Ohje lapsen asian käsittelystä - Lapsen etu -ohje (MIGDno-2024-2927)
- Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä - 52 § -ohje (MIGDno-2024-396)
- Ohje työntekoa ja elinkeinon harjoittamista koskevien oleskelulupahakemusten käsittelystä – Työlupaohje (MIGDno-2025-3019)
- Oleskelulupa perhesiteen perusteella – Perhesideohje (MIGDno-2021-1185)
- Ohje Maahanmuuttoviraston havaitsemien rikosten ilmoittamisesta poliisille (MIGDno-2023-452).
- Ohje ulkomaalaisen maastapoistamisesta – Maastapoistamisohje (MIGDno-2024-2942)

Liitteet	Asiakirjalla ei ole liitteitä
Jakelu	Asiakkuuspalveluiden yksikkö Lupa- ja kansalaisuusosasto Kansainvälisen suojelun osasto Oikeus- ja asiantuntijapalveluiden yksikkö Valvontaosasto Vastaanottopalveluiden osasto Viestintäyksikkö Viraston johto
Tiedoksi	Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia Hallinto-oikeudet Keskusrikospoliisi Korkein hallinto-oikeus Oikeuskanslerinvirasto Sisäministeriö/maahanmuutto-osasto, poliisiosasto, rajavartio-osasto Työ- ja elinkeinoministeriö Pakolaisneuvonta Poliisihallitus Rajavartiolaitos Ulkoministeriö Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	7
Sammanfattning	8
Käsitteet ja lyhenteet	10
Symbolit	12
Versioluettelo	13
1 Ihmiskaupasta ilmiönä	14
1.1 Mitä ihmiskauppa on?	14
1.2 Ihmiskaupan muodot.....	14
1.2.1 Työperäinen ihmiskauppa (työperäinen hyväksikäyttö, työvoiman hyväksikäyttö, pakkotyö)	15
1.2.2 Seksuualiseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa	18
1.2.3 Pakkoavioliitto ja siihen rinnastettavat liitot.....	21
1.2.4 Muut ihmiskaupan muodot: rikollisuuteen pakottaminen, kerjäämisessä hyväksikäyttäminen, lapsisotilaiden käyttäminen, elinkauppa, laitton adoptio ja sijaissyntyminen.....	24
1.3 Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen	26
1.3.1 Vastaanottolain mukainen ihmiskaupan uhrin tunnistaminen	26
1.3.2 Ulkomaalaislain mukainen ihmiskaupan uhrin tunnistaminen	26
1.3.3 Ihmiskaupan uhrin esitunnistaminen - tunnustamisen haasteet ja tunnusmerkit	28
2 Ihmiskaupan arviointi ulkomaalaislain perusteella	30
2.1 Ihmiskaupan määritelmä ulkomaalaislaissa.....	30
2.2 Ihmiskaupan tunnusmerkistö	32
3 Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään	40
3.1 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä	40
3.2 Suostumuspyyntö auttamisjärjestelmään esittämiseksi	41
3.3 Esityksen tekeminen auttamisjärjestelmään.....	45
3.4 Tietojen pyytäminen auttamisjärjestelmästä	47
4 Ihmiskaupan uhrille myönnettävä harkinta-aika	48
5 Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen kansainvälisen suojelun hakemuksissa	49
5.1 Aineellinen turvapaikkaprosessi	49
5.2 Turvapaikkahakemusten seulonta	49
5.3 Turvapaikkapuhuttelu	51
5.3.1 Puhutteluun valmistautuminen	51
5.3.2 Puhuttelussa selvitettävät asiat	52
5.3.3 Hakijan traumataustan, alaikäisyyden ja muiden haavoittuvuustekijöiden huomioiminen puhuttelussa	54

5.3.4	Erityisen menettelyllisen tuen tarpeen tunnistaminen ihmiskaupan uhrin puhuttelussa.....	55
5.4	Kansainvälistä suojelua koskeva päätös (UlkL 87 § ja 88 §)	56
5.4.1	Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän päätöksen huomioiminen kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä	56
5.4.2	Ihmiskauppa-asian arviointi kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä ..	58
5.5	Uusintahakemukset ja niiden seulonta	63
5.6	Dublin-menettely	66
5.6.1	Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen ja auttamisjärjestelmään esittäminen Dublin-menettelyssä	66
5.6.2	Erytystapaus: Italiaan käännättäminen	69
5.7	Kansainvälistä suojelua EU:sta saaneet	70
6	Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen oleskelulupa-, maastapoistamis- ja peruuttamisasioissa sekä kansalaisuusasioissa	72
6.1	Työvoiman hyväksikäytön ja työperäisen ihmiskaupan havaitseminen	73
6.2	Pakkoavioliitto	75
6.3	Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen lupaprosessissa	76
6.3.1	Ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan hakeminen Suomessa	76
6.4	Käsittelymaksuista	77
6.5	Suullinen kuuleminen	77
6.5.1	Hakemusperusteen muuttaminen kesken käsittelyn	81
7	Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa ja muut oleskeluluvat	81
7.1	Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa	82
7.2	Ihmiskaupan uhrin tilapäinen oleskelulupa: ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin soveltaminen	83
7.3	Ihmiskaupan uhrin jatkuva oleskelulupa: ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin soveltaminen	86
7.4	Ulkomaalaislain 52 a §:n ja 52 §:n suhde toisiinsa	89
7.5	Ihmiskaupan uhrin jatko-oleskelulupa	90
7.6	Pysyvä oleskelulupa	91
7.7	Ihmiskaupan uhrin perheenjäsenten oleskeluluvat	91
8	Lapsiin liittyviä erityiskysymyksiä	92
8.1	Lapsen edun ensisijaisuuden huomioiminen	92
8.2	Lastensuojeluilmoituksen, huoli-ilmoituksen ja muiden ilmoitusten tekeminen	92
8.3	Alaikäisen ihmiskaupan uhrin huoltajan jäljittäminen	93
9	Työperusteiseen hyväksikäyttöön perustuvien oleskelulupien ja ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan väliset erot	94
9.1	Oleskelulupa laittomasti maassa oleskelleelle ja työskennelleelle	94

9.2	UHKE-lupa eli jatkolupa työnantajan moitittavan menettelyn perusteella	96
10	Oleskelulupien jälkivalvonta	97

Tiivistelmä

Tässä ohjeessa (Ohje ihmiskaupan uhrin asian käsitlemisestä Maahanmuuttovirastossa – Ihka-ohje) käsitellään mahdollisen ihmiskaupan uhrin asian käsittelyä Maahanmuuttovirastossa. Ohjeen tarkoituksena on ulkomaalaislain (301/2004) säännösten yhtenäinen soveltaminen tilanteissa, joissa Maahanmuuttovirasto käsittelee mahdollisen ihmiskaupan uhrin turvapaikka- tai oleskelulupa-asiaa sekä harkitsee oleskeluluvan myöntämistä ihmiskaupan uhrille.

Ohjeen ensimmäinen luku koskee ihmiskauppaa ilmiönä, ihmiskaupan yleisimpiä muotoja, ja ihmiskaupan uhrin tunnistamista sekä siihen liittyviä haasteita.

Ohjeen toisessa luvussa käsitellään ihmiskaupan arviointia ulkomaalaislain perusteella ja sen määrittelyä rikoslaisissa. Tässä yhteydessä esitellään rikoslaisissa määritetty ihmiskaupan tunnusmerkistö, joka sisältää kolme eri osatekijää: keino, tekotapa ja (hyväksikäyttö)tarkoitus.

Kolmas luku koskee ihmiskaupan uhrin ohjaamista avun piiriin. Luvussa esitellään ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää ja käydään läpi suostumuspyynnön ja esityksen tekeminen auttamisjärjestelmään. Ihmiskaupan uhrille myönnettävä harkinta-aika on lyhyesti esitelty luvussa neljä.

Ohjeen viides luku käsittelee ihmiskauppaviitteiden käsittelyä kansainvälisen suojelun hakemuksissa eli turvapaikkaprosessissa. Ohje etenee turvapaikkahakemusten seulonnasta turvapaikkapuhuttelu- ja päätös ohjeistukseen. Lisäksi luvussa käsitellään ihmiskauppaviitteiden käsittely uusintahakemuksissa, Dublin-menettelyssä ja kansainvälistä suojelua toisessa EU-maassa saaneiden hakemuksissa.

Luku kuusi keskittyy ihmiskauppaviitteiden huomioimiseen oleskelulupa-, kansalaisuus-, maastapoistamis- ja peruuttamisasioissa ennen päätöstä. Luku sisältää muun muassa ohjeistusta suullisen kuulemisen pitämiseen. Päätöksentekoa koskeva ohjeistus on luvussa seitsemän (Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa ja muut oleskeluluvat). Luvussa käydään läpi muun muassa ihmiskaupan uhrin tilapäisen oleskeluluvan (52 a §:n 1 mom.) ja ihmiskaupan uhrin jatkuvan oleskeluluvan (52 a §:n 2 mom.) myöntämisen edellytyksiä, sekä 52 a § -luvan ja 52 § -luvan suhdetta toisiinsa. Lisäksi luvussa käsitellään ihmiskaupan uhrin jatkolupia, pysyviä oleskelulupia ja ihmiskaupan uhrin perheenjäsenille myönnettäviä lupia.

Luvussa kahdeksan käsitellään työperäiseen hyväksikäyttöön liittyviä lupia: oleskelulupaa laittomasti maassa oleskelleelle ja työskennelleelle (UikL 52 d §) ja jatkolupaa työnantajan moitittavan menettelyn perusteella (ns. UHKE-lupa, UikL 54 b §).

Luvussa yhdeksän käsitellään tiiviisti lapsiin liittyviä erityiskysymyksiä kuten lastensuojeluilmoituksen tekemistä ja lapsen vanhempien jäljittämistä ihmiskauppatapauksissa.

Ohjeen viimeisessä luvussa käsitellään tiiviisti ihmiskauppaviitteiden huomioimista oleskelupien jälkivalvonnassa.

Sammanfattning

I denna anvisning (Anvisning om behandling av ärenden som gäller offer för människohandel vid Migrationsverket – Ihka-anvisning) beskrivs behandlingen av ärenden som gäller eventuella offer för människohandel vid Migrationsverket. Syftet med anvisningen är en enhetlig tillämpning av bestämmelserna i utlänningslagen (301/2004) i situationer där Migrationsverket behandlar asylärenden eller uppehållstillståndsärenden som gäller eventuella offer för människohandel och överväger beviljande av uppehållstillstånd till offer för människohandel. Anvisningen tillämpas också i tillämpliga delar vid behandlingen av medborgarskapsärenden.

Anvisningens första kapitel beskriver människohandel som fenomen och de vanligaste formerna av människohandel samt identifiering av offer för människohandel och utmaningar med identifieringen.

I anvisningens andra kapitel behandlas bedömningen av människohandel enligt utlänningslagen och definitionen av människohandel enligt strafflagen. I detta sammanhang presenteras rekvisitet för människohandel som fastställs i strafflagen och som omfattar tre delfaktorer: medel, gärningsätt och (utnyttjande)syfte.

Kapitel tre handlar om hänvisande av offer för människohandel till hjälptjänster. I kapitlet presenteras hjälpsystemet för offer för människohandel och beskrivs hur man gör en begäran om samtycke och en framställning till hjälpsystemet. Den betänketid som ges offer för människohandel presenteras kortfattat i kapitel fyra.

Anvisningens femte kapitel handlar om behandlingen av tecken på människohandel i samband med ansökningar om internationellt skydd, dvs. under asylprocessen. Anvisningen behandlar först sällning av asylansökningar och går sedan över till anvisningar som gäller asylsamtal och beslut. I kapitlet beskrivs också behandlingen av tecken på människohandel i samband med efterföljande ansökningar, i Dublinförfarandet och i samband med ansökningar som gäller personer som beviljats internationellt skydd i ett annat EU-land.

Kapitel sex fokuserar på beaktande av tecken på människohandel före beslutsfattandet i ärenden som gäller uppehållstillstånd, medborgarskap, avlägsnande ur landet och återkallande av tillstånd. Kapitlet innehåller bland annat anvisningar om hur man håller ett muntligt hörande. Anvisningar om beslutsfattandet ges i kapitel sju (uppehållstillstånd för offer av människohandel och övriga uppehållstillstånd). I kapitlet behandlas bland annat villkoren för beviljande av tillfälligt uppehållstillstånd för offer för människohandel (52 a § 1 mom.) och kontinuerligt uppehållstillstånd för offer för människohandel (52 a § 2 mom.) samt relationen mellan tillstånd enligt 52 a § och tillstånd enligt 52 §. I kapitlet behandlas också fortsatt tillstånd och permanent uppehållstillstånd för offer för människohandel samt tillstånd som beviljas familjemedlemmar till offer för människohandel.

Kapitel åtta handlar om tillstånd som anknyter till arbetsrelaterat utnyttjande: uppehållstillstånd för den som vistats och arbetat olagligt i landet (UTIL 52 d §)

och fortsatt tillstånd på grund av arbetsgivarens klandervärda förfarande (s.k. UHKE-tillstånd, UtIL 54 b §).

I kapitel nio behandlas kortfattat specialfrågor som gäller barn, till exempel att göra en barnskyddsanmälan och att spåra ett barns föräldrar i människohandelsfall.

I anvisningens sista kapitel behandlas kortfattat beaktande av tecken på människohandel vid efterhandskontroll av uppehållstillstånd.

Käsitteet ja lyhenteet

Käsitteet

Ihmiskaupan uhri – ulkomaalainen, jonka voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi

Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen – Tilanne, jossa käsittelijä tunnistaa ihmiskauppaan viittaavia asioita ja epäilee henkilön oleva mahdollinen ihmiskaupan uhri (esitunnistaminen).

Ulkomaalaislain mukainen tunnistaminen tapahtuu siten, että käsittelijät ottavat päätöksissään kantaa siihen, katsovatko he näytetyksi, että hakija on ihmiskaupan uhri ja arvioivat hakemustyyppistä riippuen, onko hakija sen vuoksi kansainvälisen suojelun tarpeessa tai täytyvätkö ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan tai muun oleskeluluvan edellytykset.

Ihmiskaupan uhrin vastaanottolainmukainen tunnistaminen tehdään, kun henkilö otetaan ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi.

Ihmiskauppa – tekijä 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla, 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä, 3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseen parituksen tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus - hakemus joka jätetään Suomen rajalla tai alueella kansainvälisen suojelun saamiseksi. Synonyymina tässä ohjeessa käytetään termiä turvapaikkahakemus.

Lupa- ja valvontavirasto – Suomen valtion virasto, joka aloittaa toimintansa 1. tammikuuta 2026. Uuteen virastoon kootaan kaikki Valviran tehtävät, suurin osa aluehallintovirastojen tehtävistä sekä pääosa ELY-keskusten ympäristö- ja luonnonvarat –vastuualueen tehtävistä. Viraston tehtäviin kuuluu sosiaali- ja terveysalan, varhaiskasvatuksen, koulutuksen ja kulttuurin, ympäristön, työsuojelun, pelastustoimen ja varautumisen sekä eräiden muiden toimialojen lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä.

Tunnusmerkistö – rangaistavan menettelyn kuvaus

Ulkomaalaisasia – oleskelulupahakemus, turvapaikkahakemus, peruuttamisasia tai maastapoistamisasia

Lyhenteet

A-lupa - Määräaikainen tietylle ajanjaksolle myönnettävä jatkuva oleskelulupa

B-lupa - Määräaikainen tietylle ajanjaksolle myönnettävä tilapäinen oleskelulupa

GRETA – the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 44/2012) valvontatoimielin

HaO – Hallinto-oikeus

HE - Hallituksen esitys

HE 34/2004 – Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 103/2014 – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 218/2014 - Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta

HE 266/2014 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttamisesta

HE 220/2022 - Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

HE 65/2024 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 3 §:n muuttamisesta

IKUAJ – Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

KHO – Korkein hallinto-oikeus

LVV – Lupa- ja valvontavirasto

Mahtilaki - Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa (615/2020).
Tiedonsaantioikeus auttamisjärjestelmästä perustuu lain 11 §:n 1 momentin 1 kohtaan.

Patja – Poliisiasia-ain tietojärjestelmä

Rikitrip –Patjan rikitrip-liittymä/työkalu

RIKU - Rikosuhripäivystys

RL – Rikoslaki (39/1889)

UuKL - Ulkomaalaislaki (301/2004)

UuKE-lupa - Ulkomaalaiselle myönnettävä jatkolupa uuden työn hakemista tai yritystoimintaa varten, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hänen työnantajansa on merkittäväällä tavalla laiminlyönyt velvollisuuksiaan hänen työnantajanaan tai muulla tavalla hyväksikäyttänyt häntä

UMA - ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmä

Vastaanottolaki – Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011)

Symbolit

Ohje sisältää alla esiteltyjä symboleja, jotka korostavat erityistä huomiota vaativia ja ohjetta täydentäviä asioita.

Huomioitavaa – Tärkeä tai erityistä huomiota vaativa asia

Soveltamislinjaus – Migrin tekemä erityistä huomiota vaativa soveltamislinjaus

Oikeustapaus tai muu päätös – Tuomioistuinten ja Migrin tekemät päätökset

Lisätieto – Läpikäytävää aihealuetta täydentävä tieto

Tarkistuslista – Tekstin aikaisempia sisältöjä yhteen kokoava lista

Kolme pistettä kertoo erityistä huomiota vaativan asian, päätöksen, soveltamislinjauksen, lisätiedon tai tarkistuslistan päättymisestä. Pisteet on merkitty samalla värillä, kuin sitä ennen käytetty symboli.

Versioluettelo

<u>Versionumero</u>	<u>Päivämäärä</u>	<u>Sivut/kohdat</u>	<u>Kuvaus tehdyistä muutoksista</u>	<u>Muokkaaja</u>

1 Ihmiskaupasta ilmiönä

1.1 Mitä ihmiskauppa on?

Ihmiskauppa on vakava yksilön vapautteen kohdistuva rikollisuuden muoto ja ihmisoikeusrikos. Rikoksentehtyjä saattaa ihmiskaupassa uhrinsa alisteiseen asemaan ja hyväksikäytön kohteeksi hyödyntämällä uhrinsa riippuvaisuutta tai turvattomuutta, erehdyttämällä tai painostamalla häntä. Ihmiskaupassa uhrin vapautta tehdä päätöksiä omasta elämästään ja toiminnastaan rajoitetaan. Yleensä rikoksella tavoitellaan taloudellista hyötyä, mutta taloudellinen hyöty ei ole ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön täyttymisen edellytys vaan rikoksella voidaan tavoitella muitakin hyötyä.

Ihmiskauppa on sekä rajat ylittävää että valtion rajojen sisällä tapahtuvaa rikollisuutta. Se voi olla järjestäytyneitä rikollisuutta, mutta usein tekijät ovat yksittäisiä henkilöitä. Tekijän ja uhrin välillä voi olla myös sukulaisuus tai muu läheinen suhde. Yleensä ihmiskauppa ei tapahdu yhden päivän aikana, vaan kyseessä on ajallisesti pitkä prosessi, jossa uhri vähitellen joutuu tekijän määräysvallan alaiseksi. Ihmiskaupan uhria voidaan kontrolloida muun muassa erehdyttämällä, velkaannuttamalla, kiristämällä, fyysisellä ja henkisellä väkivallalla sekä uhkaamalla väkivallalla, eristämällä, rajoittamalla sekä oleskelustatukseen, sosiaaliseen statukseen tai läheisiin liittyvillä uhkauksilla. Kontrollointi voi myös tapahtua tai sitä voidaan vahvistaa psykologisia keinoja käyttämällä.

Ihmiskauppa on saattanut tapahtua henkilön kotimaassa, kauttakulkumaassa tai Suomessa. Joissain tapauksissa henkilö on voinut joutua uudelleen ihmiskaupan uhriksi (uudelleen uhritua) eri maissa tai ihmiskauppa on jatkunut henkilön kotimaasta aina Suomeen asti. Ihmiskauppa ilmenee eri hyväksikäytön muotoina, joista yleisimpiä ovat muun muassa työperäinen ihmiskauppa, seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa ja pakkoavioliitto. Ihminen voi myös joutua vakavien oikeudenloukkausten kohteeksi ilman, että kyse on ihmiskaupasta. Ihmiskaupan eri muotoja ja ihmiskaupan niin sanottuja lähirikoksia käsitellään seuraavassa luvussa 1.2.

1.2 Ihmiskaupan muodot

Ihmiskauppa voi ilmentyä useilla eri tavoilla. Ihmiskaupan ilmenemismuotoja ovat muun muassa (lista ei ole tyhjentävä):

- Työperäinen ihmiskauppa (työperäinen hyväksikäyttö, työvoiman hyväksikäyttö, pakkotyö) ml. orjuus
- Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa
- Pakkoavioliitto ja siihen rinnastettavat liitot

- Rikollisuuteen pakottaminen
- Kerjäämisessä hyväksikäyttäminen
- Lapsisotilaana käyttäminen
- Elin- ja kudoskauppa
- Pakotettu sijaissyntyys ja laitton adoptio

Ihmiskaupan erottaminen niin sanotuista **ihmiskaupan lähi- ja liitännäisrikoksista**, kuten parituksesta, (törkeästä) kiskonnasta, kiskonnantapaisesta työsyrynnästä, salakuljetuksesta ja panttivangiksi ottamisesta voi olla vaikeaa.

Panttivangiksi ottaminen

Suomen rikoslaissa on ihmiskauppa ja panttivangin ottaminen katsottu erillisiksi rikoksiksi. Kidnappaminen ja panttivangiksi ottaminen, jonka päämääränä on yksinomaan lunnaiden vaatiminen toiselta henkilöltä ei selkeästi muodosta ihmiskauppaan verrattavia olosuhteita. Kidnappaus voi kuitenkin olla osa ihmiskauppa, esimerkiksi tilanteissa, joissa kidnapattu henkilö myydään seuraavalle henkilölle tai ryhmälle uusien lunnaiden vaatimiseksi, tai joissa kidnapatuilta henkilöiltä vaaditaan pakollista työtä tai palvelusta, tai joissa kidnappaus johtaa esimerkiksi avioliittoon pakottamiseen tai seksiorjuuteen.

Erityisesti kansainvälistä suojelua hakeneiden hakijoiden joukossa on asiakkaita, jotka ovat kertoneet joutuneensa kidnapatuksi ja panttivangiksi Libyassa. Osassa tapauksia hakijat ovat joutuneet pakkotyön tai muun ihmiskaupan kohteeksi panttivankina ollessaan, mutta osassa tapauksista on ollut kyse ainoastaan lunnaiden pyytämisestä vapautusta vastaan. Jälkimmäisessä tapauksessa kyseessä ei siis ole ihmiskauppa.

Rajanvetoa ihmiskaupan ja muiden lähi- ja liitännäisrikosten välillä selvennetään eri ihmiskaupan muotoja koskevien kappaleiden alla.

1.2.1 Työperäinen ihmiskauppa (työperäinen hyväksikäyttö, työvoiman hyväksikäyttö, pakkotyö)

Yksi ihmiskaupan yleisiä ja tunnettuja ilmenemismuotoja on **työperäinen ihmiskauppa** (kutsutaan myös työvoiman hyväksikäytöksi ja pakkotyöksi). Työperäisessä ihmiskaupassa henkilö saatetaan tekemään työtä ilman, että hänellä on tavanomaisia työntekijän oikeuksia ja ilman mahdollisuutta kieltäytyä työstä tai lopettaa työn tekeminen ilman vakavia seuraamuksia. Uhria voidaan uhata suoraan tai uhka voidaan kohdistaa hänen läheisiinsä.

Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1930 hyväksytyssä pakollista työtä koskevassa yleissopimuksessa pakkotyöllä tarkoitetaan kaikenlaista työtä tai palvelusta, joka jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan joltakin henkilöltä.

Kyse on tilasta, jossa henkilöllä ei ole tavanomaisia oikeuksia tai mahdollisuuksia kieltäytyä tehtävistä tai lopettaa niiden suorittamista.

Suomessa nimenomaisesti työperäisen ihmiskaupan uhreja on tunnustettu eniten. Yleensä ulkomaalainen uhri on alistettu tekemään työtä huonoilla ehdoilla ja joissain tapauksissa ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. Hyväksikäyttöä on havaittu niin suomalaisten kuin ulkomaalaisten henkilöiden omistamissa yrityksissä. Ihmiskaupan riskialoja ovat tyypillisimmin matalapalkkaiset, mekaaniset ja matalan koulutustason työt sekä kausiluontoiset työt. Suomessa ihmiskauppaa esiintyy erityisesti esimerkiksi ravintola-alalla, rakennus-, metsätalous- ja puunkorjuualalla, ravitsemustoiminnassa, siivousalalla, tukku- ja vähittäiskaupassa sekä marjanpaiminta-alalla (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, vuosikatsaus 2023 ja 2024). Työperäistä ihmiskauppaa on havaittu myös yksityishenkilöiden kotona, esimerkiksi kotitalousapulaisen tehtävissä. Osa Maahanmuuttoviraston asiakkaita on joutunut työperäisen ihmiskaupan uhreiksi kotimaassaan tai matkalla Suomeen, esimerkiksi Libyassa, Lähi-Idän tai Etelä-Euroopan maissa.

Viitteitä mahdollisesta työperäisestä ihmiskaupasta:

- henkilön asiakirjat, kuten passi tai oleskelulupakortti ovat työnantajan hallussa tai työnantaja rajoittaa henkilön toimintavapautta muilla tavoin
- henkilö on velkaa työpaikastaan jollekin, esimerkiksi kynnyksrahojen maksamisesta, oleskeluluvasta, viisumista tai matkasta on voinut kertyä velkaa
- henkilö asuu työpaikallaan tai työnantaja on järjestänyt henkilön majoituksen tai henkilö on riippuvainen työnantajasta majoituksen suhteen
- henkilön työskentelyolosuhteet ja/tai majoitusolosuhteet ovat epäinhimilliset tai ihmisarvoa loukkaavat, esimerkiksi puutteet työturvallisuudessa, puutteet työpaikan hygieniassa
- palkkaa on maksettu takaisin tai nostettu tililtä heti palkanmaksun jälkeen
- työntekijän oikeuksia ei ole noudatettu; esimerkiksi henkilö on tehnyt pitkiä työpäiviä työmääränsä nähden liian pienellä palkalla tai kokonaan palkatta, lomapäiviä ei ole annettu tai vapaa-aika on ollut rajoitettua tai häntä valvotaan
- henkilöön itseensä tai hänen läheisiinsä on kohdistettu uhkailua, kiristystä, pelottelua tai väkivaltaa, esimerkiksi henkilöä on uhkailtu oleskeluluvan menettämällä tai maasta poistamisella
- henkilö ei ole saanut mitenkään integroitua yhteiskuntaan, esimerkiksi kielikurssille osallistuminen on kielletty
- henkilö on yrittäjän/kevytyrittäjän asemassa, muttei käytännössä omaa kykyjä toimija yrittäjänä. Henkilö toimii näennäisesti kevytyrittäjänä, mutta todellisuudessa työnantajan ehdoilla.
- henkilö on oleskellut maassa laittomasti (paperittomana) pitkään tai ollut muulla tavoin haavoittuvassa ja toisista riippuvaisessa asemassa, mikä on voinut altistaa hänet työperäiselle ihmiskaupalle

Työperäistä ihmiskauppaa voi olla vaikea erottaa muista samankaltaisista rikoksista, kuten törkeästä kiskonnasta, kiskonnann tapaisesta työsyrijännästä

tai panttivangiksi ottamisesta (ks. selvennys ihmiskaupan ja panttivangiksi ottamisen eroista yllä). Erityisesti kiskonnantapaisessa työsyrynnässä voi olla hyvin samankaltaisia viitteitä kuin työperäisessä ihmiskaupassa. Eroa voi olla vaikea tehdä myös lasten tekemän työn ja lapsiin kohdistuvan pakkotyön välillä.

Työperäistä ihmiskauppaa vai kiskonnantapaista työsyryntää?

Eroa työperäisen ihmiskaupan ja kiskonnantapaisen työsyrynnän välillä voi olla joissain tapauksissa häilyvä. Molemmista tapauksista tekijä voi esimerkiksi kohdistaa hyväksikäyttöön henkilöön samanlaisia hyväksikäyttökeinoja, kuten uhkailua, painostusta tai riippuvaisen aseman hyväksikäyttöä. Ihmiskaupan osalta rikoslaisissa käytetään ilmaisua "käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa". Kiskonnantapaisen työsyrynnän osalta rikoslaisissa käytetään taas "käyttämällä hyväksi työnhakijan tai työntekijän taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä". Hallituksen esityksen (HE 103/2014) mukaan ihmiskauppaa ja kiskonnantapaista työsyryntää koskevat säännökset kuitenkin myös selkeästi eroavat toisistaan ennen muuta sen suhteen, minkälaiseen asemaan työntekijät säännöksen mukaan päätyvät. Ihmiskaupparangaistussäännöksen mukaan kysymys on "pakkotyöstä [tai muista ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista]". Kiskonnantapaisen työsyrynnän osalta "huomattavan epäedulliseen asemaan asettamisesta". Hallituksen esityksessä todetaan lisäksi, että kiskonnantapainen työsyryntä "on tarkoitettu ilmeisesti sovellettavaksi lähinnä palkanmaksua ja työaikaisten noudattamista koskevissa tilanteissa".

Ihmiskaupparikosten esitutkinnan käsikirjan mukaan työperäistä hyväksikäyttöä voidaan kuvata jatkumona, johon mahtuu vakavuusasteiltaan erityyppisiä tekoja. Ihmiskaupasta on kyse vain vakavimmissa työperäisen hyväksikäytön tapauksissa, esimerkiksi seuraavissa tapauksissa (Poliisiammattikorkeakoulu 2024, s. 48-49; Lietonen & Ollus 2018, Opas yrityksille ja työnantajille riskienhallintaan erityisesti alihankintaketjuissa - Työvoiman hyväksikäytön ja ihmiskaupan ennaltaehkäisy Suomessa):

- 1) Työntekijät, joita on petetty, painostettu ja johdettu harhaan rekrytointin aikana, ja jotka päätyvät hyväksikäyttöä sisältävään työsuhteeseen, ja joutuvat uhkauksien takia jäämään työsuhteeseen sekä kestämään väärinkäytöksiä ja hyväksikäyttöä.
- 2) Työntekijät, joita on pakotettu ja vakavasti käytetty hyväksi, mukaan lukien henkilöt, jotka on painostettu tilanteeseen, joiden vapautta on riistetty ja/tai jotka ovat kokeneet fyysisistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa

Ihmiskaupan voidaan myös katsoa olevan kokonaisvaltaisempaa kuin kiskonnantapaisen työsyrynnän. Ihmiskaupassa uhri on tiukemmin tekijän määräysvallassa tai hänestä riippuvainen. Arvioitaessa onko kyseessä työperäinen ihmiskauppa vai kiskonnantapainen työsyryntä tulee lisäksi huomioida, täyttyykö koko ihmiskaupan tunnusmerkistö, eli keinot, tekotapa

ja tarkoitus. Ihmiskaupan tunnusmerkistöstä on ohjeistettu luvussa 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkit.

[Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkit](#)

Alaikäisen tekemä työ

Rajanveto alaikäisenä työskentelyn ja ihmiskaupan välillä voi olla vaikeaa. Moni lapsi erityisesti köyhissä maissa joutuu tekemään töitä, esimerkiksi auttamaan vanhempiaan perheyriyksessä, kotitöissä tai peltotöissä. Kaikki lasten tekemä työ ole ihmiskauppaa. Kansainvälinen työjärjestö ILO (International Labour Organization) katsoo, että jos työ on ollut rankkaa ja kehitykselle vaarallista, ja vahingoittanut terveyttä ja kehitystä, ja lapsi ei ole päässyt kouluun, eikä hänellä ole ollut mahdollisuutta kieltäytyä työstä, eikä siitä ole maksettu palkkaa, on kyse ihmiskauppaan viittaavasta lapsityövoiman käytöstä. On kuitenkin huomioitava, että alaikäisen kohdalla ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttymiseksi ei vaadita keinojen käyttämistä, vaan pelkkä tekotapa ja tarkoitus riittävät tunnusmerkistön täyttymiseen. Lasta ei siis ole esimerkiksi tarvinnut painostaa tai erehdyttää työhön.

Lapseen kohdistuvan pakkotyön merkkejä ovat:

- Työ on ollut fyysisesti rankkaa ja lapsen kehitykselle tai terveydelle vahingollista
- Työpäivät ovat pitkiä
- Lapsen koulussa käynti on estynyt, keskeytynyt tai sitä on rajoitettu työskentelyn takia
- Työnteko on häirinnyt lapsen leikkiä tai lapsella ei ole riittävästi lepoaikaa
- Lapsen ei ole ollut mahdollista kieltäytyä työstä
- Lapselle ei ole maksettu palkkaa tai korvausta työstä
- Lapsi on tehnyt työtä erittäin nuorena (esimerkiksi alle 14-vuotiaana)

1.2.2 Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa

Työperäisen ihmiskaupan lisäksi yleisimpiä ihmiskaupan ilmenemismuotoja on **seksuaaliseen hyväksikäyttöön (seksuaaliväkivaltaan) liittyvä ihmiskauppa**, kuten pakottaminen tai painostaminen prostituutioon, hyväksikäyttö seksiteollisuudessa, pakottaminen seksiorjuuteen sekä muu toistuva seksuaalinen hyväksikäyttö. Yleensä tekijän motiivina on taloudellisen hyödyn saavuttaminen, mutta näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Vaikka useimmiten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrit ovat naisia ja tyttöjä, myös miehet ja varsinkin alaikäiset pojat voivat joutua sen uhreiksi, kuten myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset.

Yksi nimenomaisesti alaikäisiin poikiin kohdistuva ihmiskaupan muoto on niin sanotuksi tanssipojaksi (*bacha bazi*) pakottaminen, mitä tapahtuu etenkin Afganistanin ja Iranin alueella. Nuoret pojat puetaan naisiksi ja pakotetaan esiintymään aikuisille miehille. Erittäin usein ilmiöön liittyy väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä.

Prostituutiossa hyväksikäyttäminen (joissain lähteissä käytetään termiä pakkoprostituutio) on maailmanlaajuisesti yksi yleisimmistä ihmiskaupan muodoista. Maahanmuuttoviraston asiakkaissa prostituutiossa hyväksikäytettyjä hakijoita on tullut erityisesti Nigeriasta ja muualta Länsi-Afrikasta eteläisen tai itäisen Euroopan maiden kautta Suomeen. Uhreilla saattaa olla oleskelulupa toiseen Euroopan maahan ja he ovat saattaneet oleskella pitkiä aikoja Suomessa ennen turvapaikan tai muun oleskeluluvan hakemista. Lisäksi esimerkiksi Itä-Euroopan maista kotaisin olevia nuoria naisia on houkuteltu Suomeen työsuhteilla, joita ei todellisudessa ole olemassa. Osa on jo tullessaan Suomeen ollut tietoinen siitä, että työ on seksityötä, mutta Suomessa on kuitenkin paljastunut, ettei palkkaa makseta luvatus mukaisesti. Lisäksi esimerkiksi aasialaisia naisia on avioliiton aikana ja/tai päättymisen jälkeen tai muunlaisissa tilanteissa ajautunut thai-hierontalaitoksiin töihin.

Muulla toistuvalla seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan tilannetta, jossa uhriin on kohdistettu toistuvia ja tahdonvastaisia seksuaalisuutta loukkaavia tekoja tai väkivaltaa. Uhri ei pysty estämään toimintaa, koska tekijä kontrolloi häntä eri keinoin. Tällaisissa tilanteissa tekijä ei välttämättä saa uhristaan taloudellista hyötyä, vaan kyseessä on muunlaisen tyydytyksen saaminen toiminnasta.

Seksuaalisen hyväksikäytän uhreiksi joutuneet henkilöt eivät aina helposti kerro tilanteestaan viranomaisille tai muille ulkopuolisille, sillä asiaan liittyy usein paljon häpeää ja stigmatisoitumisen pelkoa. Seksuaalinen hyväksikäyttö on monesti ollut pitkäkestoista, suhde tekijään voi olla monimutkainen ja uhriin kohdistuva painostus, uhkailu ja manipulointi voi estää häntä kertomasta asiasta.

Seksuaalisen väkivallan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan eroista

Monet hakijat ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa matkalla Suomeen esimerkiksi salakuljettajien tai muiden matkallansa kohdanneiden henkilöiden toimesta. Kaikki seksuaalinen väkivalta ei ole kuitenkaan ihmiskauppaa. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa on hyväksikäyttöä, jonka tarkoituksena on tyypillisesti taloudellisen tai muun hyödyn tavoittelu. Hyväksikäyttäjät kohdistaa uhriin ihmiskaupan keinoja ja tekotapoja mahdollistaakseen hyväksikäytön. Kyseessä voi esimerkiksi olla prostituutioon pakottaminen tai siihen rinnastettava hyväksikäyttö, jonka viitteitä ovat sukupuoliyhteyksien suunniteltu toistuvuus ja tahdonvastaisuus.

Salakuljetettavat henkilöt ovat monesti haavoittuvassa ja erityisesti salakuljettajasta riippuvaisessa asemassa. Salakuljetuksen aikana henkilö voi joutua vakavien oikeudenloukkausten, kuten raiskausten uhriksi. Kyseessä ei ole kuitenkaan välttämättä ihmiskauppa, mikäli hyväksikäyttäjä ei ole ottanut määräysvaltaansa, värvännyt, kuljettanut, majoittanut, luovuttanut tai vastaanottanut henkilöä *hyväksikäyttötarkoituksessa*. Tällaisessa tapauksessa voi olla kyse siitä, että henkilöön on kohdistettu yksittäinen tai pari yksittäistä väkivallantekoa, joissa ei ole kuitenkaan kyse ihmiskaupasta.

Jos yksittäisiin toistuviin seksuaalirikoksiin liittyy suunnitelmallisuutta ja psykologista kontrollointia, teot voivat kokonaisuutena muodostaa ihmiskaupan. Yksittäinen raiskauskin voi olla osa ihmiskauppaa esimerkiksi tapauksissa, joissa hyväksikäyttäjän tarkoituksena on ollut saattaa uhri toistuvan ja tahdonvastaisen seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Esimerkiksi mikäli henkilöä on uhattu sillä, että hänestä raiskauksen aikana kuvattua, seksuaalista väkivaltaa sisältävä video julkaistaan, voi kyse olla määräysvaltaan ottamisesta ja tapauskohtaisesti voidaan katsoa, että näin on toimittu tarkoituksena saattaa henkilö toistuvan ja tahdonvastaisen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia tapauksia arvioitaessa on huomioitava, onko hyväksikäyttäjä kohdistanut uhriin ihmiskaupan keinoja ja tekotapoja mahdollistaakseen (toistuvan) hyväksikäytön. Alaikäisten kohdalla on huomioitava, että kyse voi olla ihmiskaupasta, vaikka alaikäinen olisi suostunut toimintaan, eikä häneen olisi kohdistettu ihmiskaupan keinoja.

Oikeushyvä, jota ihmiskaupan kriminalisoinnissa suojataan, on lähtökohtaisesti vapaus ja seksuaalirikoksissa seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Ihmiskaupan kriminalisoinnissa suojataan myös seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jos kyseessä on seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa.

Paritus vs. seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa

Kaikki parittaminen ei ole ihmiskauppaa, vaikka parittaminen on Suomen lainsäädännössä kielletty. Parituksen ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan eroja ovat muun muassa:

- Parittajalla ja seksityöntekijällä on tasavertaisempi suhde. Ihmiskaupassa "parittajalla" eli hyväksikäyttäjällä on huomattavasti vahvempi asema uhriin nähden.
- Parituksessa seksityöntekijä saa huomattavan osan tienatusta rahasummasta ja parittajan osuus palkkiosta on kohtuullinen. Ihmiskaupassa uhri ei yleensä saa korvausta tai hänen saamansa korvaus on pieni.
- Seksin myyjä toimii vapaaehtoisesti, saa valita asiakkaansa sekä tarjoamansa palvelut. Ihmiskaupassa uhri toimii pakotettuna, eikä hän yleensä saa valita asiakkaitaan, työaikojaan tai sitä, minkälaiseen seksiin hän suostuu tai suostuuko hän seksiin ollenkaan.

- Parituksessa kyse parittajan ja seksityöntekijän välisestä yhteistyöstä, kun taas seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvaan ihmiskauppaan liittyy usein painostusta, uhkailua ja pakotusta.
- Huomioitavaa on, että ihmiskaupassa uhri on voinut alun perin suostua seksityöhön, mutta tilanne on myöhemmin muuttunut ihmiskaupaksi.
- Ihmiskaupassa on käytetty jotakin sen tunnusmerkistön mukaisista keinoista toisin kuin parituksessa.

1.2.3 Pakkoavioliitto ja siihen rinnastettavat liitot

Kolmas yleinen ihmiskaupan muoto on **pakkoavioliitto ja siihen rinnastettavat liitot**. Pakkoavioliitolla tarkoitetaan avioliittoa tai siihen rinnastettavaa suhdetta, johon uhri saatetaan tai jossa hän on ilman vapaaehtoisesti annettua ja aitoa suostumusta. Pakkoavioliitoksi katsotaan myös vapaaehtoisesti alkanut liitto, josta ei ole tosiasiallista mahdollisuutta erota. Pakkoavioliittoon saattaminen ei edellytä hyväksikäyttötarkoitusta (HE 65/2024 vp s. 56), eikä sitä, että olosuhteet liitossa olisivat ihmisarvoa loukkaavat (HE 65/2024 vp s.53). Pakkoavioliitoksi katsotaan täten myös liitto, jossa henkilö on myöhemmin tyytyväinen. Ihmiskaupan uhriksi katsotaan lisäksi henkilö, jota on yritetty saattaa pakkoavioliittoon, vaikkei hän olisi vielä joutunut liittoon. Riittävää on, että tekijällä on ollut tarkoitus saattaa hänet pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon. (HE 65/2024 vp s. 57) Vain toinen tai molemmat puolisoista voivat olla pakkoavioliiton uhreja. Tekijänä voi olla uhrin puoliso, puolison perhe, uhrin oma perhe tai muut sukulaiset.

Liiton solmimiseksi ja uhrin siinä pysymiseksi voidaan käyttää esimerkiksi henkeen, terveyteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvaa painostusta tai uhkausta, uhrin liikkumis- tai toimintavapauden rajoittamista, passin tai muun tärkeän asiakirjan poisottamista tai muita vastaavia uhrin itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimia taikka uhrin haavoittuvaa asemaa. (HE 65/2024 vp s.52) Avioliiton solmimisvaiheessa kyse on pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liiton saattamisesta siitä, että uhri saatetaan avioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon ilman, että hän on antanut liitolle vapaaehtoista ja aitoa suostumustaan. Pätevä suostumus edellyttää lähtökohtaisesti suostumuksen antamista vapaaehtoisesti ja sitä, että suostumus on annettu vakavasti tarkoittaen tietoisena kaikista asiaan olennaisesti vaikuttavista seikoista. Suostumuksella ei ole merkitystä, jos suostumuksen saamiseksi on käytetty jotain aiemmin mainittua keinoja. Suostumuksella ei ole merkitystä myöskään, jos uhri on alle 18-vuotias, koska lähtökohtaisesti alle 18-vuotias ei voi antaa suostumustaan avioliittoon. (HE 65/2024 vp s. 53).

Pakkoavioliiton uhka koskee erityisesti alaikäisiä tyttöjä, ja suuri osa sen uhreista on avioitunut alaikäisenä. Pakkoavioliittoon voidaan kuitenkin pakottaa myös poikia sekä aikuisia naisia ja miehiä.

Alaikäisenä alkanut avioliitto tai siihen rinnastettava liitto

Alle 18-vuotiaiden osalta on syytä kiinnittää huomiota henkilön suhtautumiseen avioliittoon, ikään, kehitykseen, olosuhteisiin ja lapsen oikeuksiin. Mikäli avioliitto perustuu täysi-ikäisyyttä lähestyvän alaikäisen selvään ja omaehtoiseen tahtoon, ei ole kyse ihmiskaupasta. Tässä on huomioitava olosuhteet, joissa tahto on muodostunut. Selvän ja omaehtoisesta tahdosta on kyse, jos olosuhteista voidaan katsoa, että alaikäisen tahto on muodostunut oma-aloitteisesti, vapaasti ja ilman minkäänlaista iästä, suhteesta, taloudellisesta asemasta tai muusta johtuvaa painostusta. Pakkoavioliitosta tai siihen rinnastettavasta liitosta on kuitenkin aina kyse silloin, jos on tarkoituksena saattaa alle 16-vuotias avioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon. (HE 65/2024 vp s. 55-56). Pakkoavioliitosta on myös kyse silloin, kun 16-17 –vuotias tai täysi-ikäinen henkilö ei ole antanut selvää ja omaehtoista suostumustaan liitolle. Huomioitavaa on, että painostus tai paine liittoon suostumiselle voi olla hyvin hienovaraista erityisesti silloin kuin henkilö on alaikäinen tai muuten riippuvainen perheestään.

Pakkoavioliitossa perhesiteen perusteella myönnetty oleskelulupa voi lisätä uhrin riippuvaisuutta tekijästä. Tekijän voi olla esimerkiksi uhrin puoliso, vanhempi tai muu sukulainen. (HE 65/2024 vp s. 55) Toisaalta pakkoavioliitossa voi olla kyse voi olla siitä, että uhri on haavoittuvassa asemassa, koska hän esimerkiksi oleskelee maassa luvattomasti tai on joutunut luovuttamaan tekijälle passinsa. Uhri voi olla myös turvattomassa tilassa, esimerkiksi oleskelee vieraassa maassa eikä hänellä ole riittävästi kielitaitoa ja kykyä tai mahdollisuutta saada apua maasta poistumiseen. (HE 65/2024 vp s. 57)

Pakkoavioliitossa voidaan käyttää myös painostamista keinona, jos tekijä esimerkiksi uhkaa pahoinpidellä tai surmata uhrin taikka ilmiantaa laittomasti maassa oleskelevan uhrin viranomaisille, jos hän yrittää lähteä liitosta. Uhrin vanhemmat voivat myös uhata hylätä lapsensa, jos tämä ei suostu liittoon. Tekijä voi myös esimerkiksi painostaa uhria uhkaamalla häntä huoltajuuden menettämisen tai kodittomaksi joutumisella, jos hän lähtee liitosta. Pakkoavioliitossa voidaan myös käyttää keinona erehdyttämistä esimerkiksi antamalla vääriä tietoja matkan tarkoituksesta, kun tarkoituksena olisi saattaa uhri pakkoavioliittoon. (HE 65/2024 vp s. 58)

Pakkoavioliitoissa on usein kyse **kunniaan ja yhteisöön liittyvän väkivallan ilmiöstä (ns. kunniaan liittyvästä väkivallasta)**, minkä vuoksi yhteisön painostus on merkittävä elementti pakkoavioliiton määrittelyssä. Avioliitosta kieltäytymisestä voi seurata lähiyhteisön viha tai hylkääminen, mikä tekee avioliiton solmimisesta kieltäytymisen vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi

henkilölle, joka on riippuvainen lähiyhteisöstään. Pakkoavioliittoon joutumiselle altistavia tekijöitä ovat esimerkiksi kunniaväkivallan pelko, alhainen yhteiskunnallinen asema, suvun tai yhteisön painostus, väkivalta tai sen uhka sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti riippuvainen asema. Pakkoavioliiton päämääränä voi olla esimerkiksi huolenpito sairaasta tai iäkkästä puolisoista, perheen kunnian ylläpito, pakkotyö, seksuaalinen hyväksikäyttö, heimokiistan ratkaiseminen luovuttamalla perheenjäsen toiselle heimolle tai suojelun saaminen haavoittuvassa tilanteessa, esimerkiksi pakolaisuuden aikana.

Pakkoavioliittoa tai siihen rinnastettavaa avioliittoa ei tule sekoittaa **järjestettyyn avioliittoon**. Järjestetyssä avioliitossa on kyse esimerkiksi vanhempien tai sukulaisten järjestämästä avioliitosta, johon molemmat puoliset ovat antaneet suostumuksensa ja jonka tarkoituksena on viettää yhteistä perhe-elämää. Puolisoilla on tullut olla vapaus kieltäytyä avioliiton solmimisesta ilman minkäänlaista painostusta.

Pakkoavioliitto voi olla kunniaväkivaltaa

Pakkoavioliitoissa on usein kyse kunniaan liittyvästä väkivallasta. Kunniaväkivalta on yksi sukupuolittuneen lähisuhdeväkivallan muodoista ja sillä tarkoitetaan sellaista väkivaltaa, jolla pyritään suojaamaan tai palauttamaan perheen, suvun tai yhteisön kunniaa tai mainetta. Tekojen taustalla on epäily siitä, että henkilö ei noudata tai ei aio noudattaa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä käyttäytymissääntöjä ja yhteisössä voidaan ajatella, että näissä tilanteissa väkivalta on oikeutettua. Väkivallan motiivi liittyy sukupuolirooleihin ja sukupuolittuneisiin rooliodotuksiin ja niihin sidotun kunnian säilyttämiseen. Keskeistä on ajatus yhteisöllisesti jaetusta kunniasta, jota ylläpidetään erityisesti nuorten naisten siveellisen käyttäytymisen kontrollin kautta. Kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteenä suhteessa muuhun sukupuolittuneeseen lähisuhdeväkivaltaan on väkivallan yhteisöllisyys ja ilmiön kytkeytyminen tiiviisti sukupuolimoraaliin. Väkivallan tekijöitä voi olla useita ja he voivat oleskella useassa maassa. Uhka, painostus, taivuttelu tai manipulointi avioliittoon suostumiselle on tällaisissa tapauksissa usein kollektiivista.

Viitteitä mahdollisesta pakkoavioliitosta tai siihen rinnastettavasta liitosta

- Vanhemmat tai muut sukulaiset ovat sopineet liitosta. Huomioitavaa kuitenkin on, että myös järjestetyissä avioliitoissa perhe tai suku on voinut sopia liitosta.
- Liitosta on sovittu yhden tai molempien puolisoitten ollessa lapsia.
- Ikäero puolisoitten välillä on suuri.

- Toinen tai molemmat puolisoista ovat olleet alaikäisiä avioituessaan (ks. yllä Alaikäisenä alkanut avioliitto tai siihen rinnastettava liitto).
- Nainen on ollut alaikäinen ensimmäisen lapsen syntymän aikaan.
- Nainen on aviomiehensä kuoleman jälkeen avioitunut miehen veljen tai muun lähisukulaisen kanssa.
- Avioliitosta on maksettu rahaa tai se on jollain muulla tapaa vastikkeellinen. Huomioitavaa kuitenkin on, että monessa maassa morsiusrahan tai myötäjäisten maksaminen on tyypillistä myös järjestetyissä ja rakkausavioliitoissa.
- Avioliitto liittyy sovitteluun perheiden tai sukujen välillä, esimerkiksi heimokiistan ratkaisuun tai velan maksuun.

Pakkoavioliitoksi ja siihen rinnastettavaksi liitoksi katsotaan:

- Liitto, johon uhri tai uhrin on saatettu tai jossa hän/he ovat ilman vapaaehtoista ja aitoa suostumusta.
- Liitto, joka on alkanut vapaaehtoisesti, mutta josta uhrilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta erota.
- Kaikki liitot, joissa toinen tai molemmat puolisoista ovat alle 16-vuotiaita
- Liitot, jossa toinen tai molemmat puolisoista on 16-17-vuotias, eikä selvää ja omaehtoista tahtoa liitolle ole annettu.
- Liitto, joka on alkanut pakkoavioliittona, vaikka uhri olisi liitossa myöhemmin tyytyväinen*.
- Ihmiskaupan uhriksi katsotaan myös henkilö, jota on yritetty saattaa pakkoavioliittoon, vaikka teko olisi jäänyt yritykseksi.

*Näissä tapauksissa on huomioitava se, ettei henkilö todennäköisesti enää ole auttamispalveluiden tarpeessa.

Pakkoavioliiton määritelmää on selvitetty tarkemmin kappaleessa 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö.

[Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö](#)

1.2.4 Muut ihmiskaupan muodot: rikollisuuteen pakottaminen, kerjäämisessä hyväksikäyttäminen, lapsisotilaiden käyttäminen, elinkauppa, laitton adoptio ja sijaissyntyys

Ihmiskauppa voi tunnetuimpien muotojensa lisäksi ilmetä myös muun muassa kerjäämiseen tai rikollisuuteen pakottamisena, lapsisotilaana käyttämisenä, ihmiselillä ja -kudoksilla käytävänä kauppana, pakottamisena sijaissyntytykseen sekä laittomina adoptioina.

Rikollisuuteen pakottamisessa uhri voidaan saattaa riippuvaiseksi esimerkiksi huume- tai velkariippuvuudella. Alaikäisten kohdalla erityisesti sukulaisuussuhde hyväksikäyttäjään voi saada aikaan riippuvaisen aseman. Esimerkiksi huoltaja saattaa painostaa lasta varastelemaan puolestaan. On muistettava, että hyväksikäyttäjä ei välttämättä ole sukulainen, eikä aina ole kyse myöskään huumeriippuvuuden hyväksikäyttämisestä.

Kerjäämisessä hyväksikäyttäminen on ihmiskaupan muoto, johon saattaa liittyä myös rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöä. Suomessa kerjäämisessä hyväksikäyttöä tulee esiin melko harvoin, ja turvapaikka- ja oleskelulupahakijoidenkin joukossa on tullut esiin lähinnä yksittäisiä tapauksia. Kerjäämisessä hyväksikäytetyt henkilöt on pakotettu tai painostettu kerjäämään esimerkiksi väkivallalla tai käyttämällä hyväksi heidän haavoittuvuuttaan. Uhrit joutuvat luovuttamaan kerjäämänsä rahat osittain tai kokonaan hyväksikäyttäjille. Ilmiön taustalla on usein järjestäytyntä rikollista toimintaa. Kerjääminen voi myös olla vapaaehtoista ja joillekin se on elinkeino. Lasten käyttäminen kerjäämisessä on kuitenkin aina kyseenalaista, eikä se saa vaarantaa lapsen terveyttä, turvallisuutta tai koulunkäyntiä.

Lapsisotilaiden hyväksikäyttöä tapahtuu konfliktialueilla ja monissa maissa lapsisotilaita käyttävät hyväkseen sekä hallituksen joukot että aseistetut oppositioryhmät. Maahanmuuttoviraston hakijoiden joukossa on ollut esimerkiksi eri Afrikan maista tulleita yksin tulleita alaikäisiä, jotka ovat joutuneet ihmiskaupan uhriksi lapsisotilaana. Sekä poikia että tyttöjä käytetään lapsisotilaina. Osa lapsisotilaista osallistuu taisteluihin, mutta heitä voidaan käyttää myös muun muassa vartijoina, viestinviejinä, vakoojina, apu- ja sotilasleireillä tai seksiorjina. Usein lapsia siepataan tai pakotetaan sotilaiksi, mutta toiset liittyvät sotilaallisiin ryhmiin paetakseen köyhyydestä. Huomioitavaa kuitenkin on, että lasten kohdalla kyseessä on aina ihmiskauppa, sillä ihmiskaupan keinojen käyttämisestä ei lasten kohdalla vaadita.

Elin- ja kudaskaupassa elimen luovuttaja voi esimerkiksi olla köyhä henkilö, joka myy munuaisen välittäjälle päästäkseen taloudellisesta ahdingosta. Läheskään aina elinten luovuttaminen ei perustu vapaaehtoisuuteen vaan elimiä voidaan viedä vastentahtoisesti, niin että ihminen saatetaan siepata, huumata tai tappaa tarkoituksena poistaa ja myydä hänen elimensä. Elinkauppaa harjoitetaan pääsääntöisesti suhteellisen köyhissä maissa, joissa sairaalat kuitenkin ovat riittävän kehittyneitä tarjotakseen elinsiirtopalveluja. Ostajat puolestaan tulevat usein Lähi-idän rikkaista maista, Yhdysvalloista ja Euroopasta.

Pakottaminen sijaissynnytykseen. Pakotetussa sijaissynnytyksessä teon tarkoituksena tulisi uhrin saattaminen muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin ihmiskaupan keinoja ja tekotapoja käyttäen, jotta kyseessä on ihmiskaupasta. Uhri on saatettu esimerkiksi pakotettuna tai harhautettuna toimimaan sijaissynnyttäjänä.

Laiton adoptio kohdistuu yksinomaan lapsiin. Sen kohteeksi joutuneet lapset ovat usein kotoisin köyhistä maista ja adoptiot suuntautuvat tavallisesti

rikkaampiin maihin. Lapset voidaan saattaa adoption kohteeksi esimerkiksi sieppaamalla heidät tai lasten vanhempien toivotonta tilannetta on käytetty hyväksi ja heille on tarjottu rahaa lapsen antamisesta adoptoitavaksi. Esimerkiksi Venäjälle siepattujen ukrainalaislasten kohdalla kyse on laittomasta adoptiosta.

Edellä oleva lista ihmiskaupan muodoista ei ole tyhjentävä.

1.3 Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen

1.3.1 Vastaanottolain mukainen ihmiskaupan uhrin tunnistaminen

Henkilö tunnustetaan ihmiskaupan uhriksi vastaanottolain 35 §:n mukaisesti silloin, kun hänet otetaan ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi. Tällä tarkoitetaan niin sanottua lainmukaista tunnistamista vastaanottolain soveltamisen tarkoituksessa. Auttamisjärjestelmän asiakkuus sekä tunnistaminen on ensisijaisesti kytketty auttamistoimien tarpeeseen. Henkilö voi kuitenkin olla ihmiskaupan uhri, vaikkei häntä ole otettu auttamisjärjestelmään ja täten tunnistettu vastaanottolain mukaisesti. Tällöin auttamisjärjestelmä toteaa päätöksessään, että hakija on ihmiskaupan uhri, muttei häntä oteta auttamisjärjestelmään, koska hän ei ole auttamistoimien tarpeessa.

Maahanmuuttovirasto (pois lukien ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä) ja esitutkintaviranomaiset eivät ole vastaanottolain mukaisia tunnistavia tahoja, mutta hallituksen esityksen (HE 220/2022) mukaan nämä viranomaiset tunnistavat edelleen ihmiskaupan uhreja oman toimivaltansa ja soveltamansa lainsäädännön pohjalta omassa toiminnassaan. Maahanmuuttoviraston toimivalta oleskelulupaviranomaisena tunnistaa ihmiskaupan uhreja perustuu ulkomaalaislakiin.

1.3.2 Ulkomaalaislain mukainen ihmiskaupan uhrin tunnistaminen

Vaikka laissa ei ole enää säännöstä Maahanmuuttovirastosta varsinaisena ihmiskaupan uhreja tunnistavana tahona, todetaan vastaanottolain esitöissä (HE 220/2022), että Maahanmuuttovirasto tunnistaa edelleen ihmiskaupan uhreja oman toimivaltansa ja soveltamansa lainsäädännön pohjalta omassa toiminnassaan.

Ihmiskaupan uhrin tunnistamisen sisältöä ei ole nykyisellään laissa tarkkaan määritelty. Hallituksen esityksen (HE 220/2022) mukaan tunnistaminen

tarkoittaa yleisellä tasolla sitä, että ihmiskaupan uhrit tavoitetaan ja havaitaan, ihmiskauppa tulee viranomaisten tietoon ja uhrit pääsevät tarvittaessa auttamistoimien piiriin sekä voivat hyötyä uhriasemaan liittyvistä oikeuksista. Näitä oikeuksia ovat muun muassa pääsy uhrille kuuluviin palveluihin, oikeudet rikosprosessissa sekä oleskeluoikeus.

Ulkomaalaisasioissa ihmiskaupan uhrit tunnustetaan ulkomaalaislakia soveltamalla. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että käsittelijät ottavat päätöksissään kantaa siihen, katsovatko he näytetyksi, että hakija on ihmiskaupan uhri ja arvioivat hakemustyyppistä riippuen, onko hakija sen vuoksi kansainvälisen suojelun tarpeessa tai täytyvätkö ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan tai muun oleskeluluvan edellytykset. Jälkivalvonnassa tulee ottaa päätöksessä kantaa siihen, onko asiakkaan oleskelulupa-asiaassa ihmiskauppaviitteitä ja arvioida sitä, miten tämä vaikuttaa päätökseen. Jos päätöksessä katsotaan hakijan tai asiakkaan joutuneen ihmiskaupan uhriksi, on hänet tällöin tunnustettu ihmiskaupan uhrina. Myös maastapoistamisprosessissa, jossa ei ole lupa-asiaa vireillä tulee mahdollisuuksien mukaan tunnistaa ihmiskauppaa/ihmiskauppaviitteitä ja ottaa se huomioon kokonaisharkinnassa ja palautuskiellon arvioimisessa. Ihmiskaupan uhriksi joutumista arvioidaan ulkomaalaislain mukaisen määritelmän perusteella. Määritelmästä kerrotaan tarkemmin luvussa 2.1. Ihmiskaupan määritelmä ulkomaalaislaissa. Jälkivalvonnasta katso tarkemmin luku 10. Oleskelulupien jälkivalvonta.

Osana tunnistamista asiakas ohjataan auttamistoimien piiriin. Tästä kerrotaan tarkemmin osiossa 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

[Linkki - Luku 2.1. Ihmiskaupan määritelmä ulkomaalaislaissa](#)

[Linkki - Luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään](#)

[Linkki - Luku 10. Oleskelulupien jälkivalvonta](#)

Velvollisuus tunnistaa ihmiskaupan uhreja tarkoittaa sitä, että viraston tulee toimintansa puitteissa:

- **Havaita / esitunnistaa ihmiskaupan uhreja**
- Jos epäilemme ihmiskauppaa ja uhrilla on tarvetta auttamistoimille, ohjata hänet avun piiriin, eli **esittää suostumuksella auttamisjärjestelmään**
- Varmistua siitä, että uhri voi hyötyä haavoittuvaan asemaansa liittyvistä oikeuksistaan turvapaikkaprosessissa, eli **arvioida tarve erityisille menettelyllisille takeille**
- **Otaa päätöksessä kantaa siihen katsommeko näytetyksi, että hakija on ihmiskaupan uhri**, ja arvioida (hakemustyyppistä riippuen) onko hän sen vuoksi kansainvälisen suojelun tarpeessa tai täytyvätkö ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan tai muun oleskeluluvan edellytykset.

1.3.3 Ihmiskaupan uhrin esitunnistaminen - tunnustamisen haasteet ja tunnusmerkit

Ihmiskaupan uhrin tunnistamisella voidaan tarkoittaa myös tilannetta, jossa viraston työntekijä havaitsee tai tunnistaa ihmiskauppaan viittaavia asioita ja epäilee henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Monesti puhutaan niin sanotusta ihmiskaupan uhrin esitunnistamisesta. (Oikeusministeriö, Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM) -käsikirja, 2025).

Ihmiskaupan tunnistaminen on haastavaa. Uhrit käyttäytyvät eri tavoin ja moni häpeää tapahtunutta: pitää itseään syyllisenä tilanteeseensa tai häpeää tekoja, joihin on pakotettu. Osa ei näe itseään uhreina vaan kokee kiitollisuutta heidät pois kotimaasta auttaneita kohtaan. Tekijän harjoittama kontrolli uhuriin voi olla hyvin hienovaraisista ja täten vaikeaa tunnistaa. Uhri voi olla itse syyllistynyt tai uskoo syyllistyneensä rikokseen, eikä tiedä, että lain mukaan ihmistä ei saa rangaista rikoksista, joihin hänet on painostettu ilman mahdollisuutta kieltäytyä. Uhri voi myös pelätä viranomaisia ja maasta karkottamista.

Pakottava kontrolli

Ihmiskauppias käyttää usein hienovaraisia ja suurelta osin psykologisia keinoja uhrin hallitsemiseksi. Ilmiötä kutsutaan tieteellisessä kirjallisuudessa psykologiseksi pakottamiseksi, psykologiseksi kontrolliksi ja pakottavaksi kontrolliksi. Pakottava kontrolli koostuu kontrolloivasta käyttäytymisestä, jonka tarkoituksena on tehdä uhri riippuvaiseksi ja/tai saada hänet alistumaan. Kyseessä on pitkäaikainen ja jatkuva prosessi, ei erilliset, yksittäiset tapahtumat. (Julia Korkman, Pakottava Kontrolli ja rikostutkintaan liittyvä kuulustelu, 2023)

Pakottava kontrolli voi sisältää väkivallan käyttöä, mutta väkivaltaa ei kuitenkaan välttämättä tarvita, jotta uhri saadaan alistumaan tekijän tahtoon. Tekijä voi käyttää uhrin erilaisia henkisen väkivallan muotoja, kuten uhkaavaa käyttäytymistä, nöyryyttämistä, eristämistä ja väkivallalla uhkailua. Pakottava kontrolli voi sisältää myös myönteistä vuorovaikutusta. Myönteisen ja kielteisen vuorovaikutuksen vaihteleva käyttö voi itse asiassa olla jopa tehokkaampaa kuin pelkästään uhkaava lähestymistapa. Ilmiö muistuttaa etäisesti niin kutsuttua "Tukholman syndroomaa". (Julia Korkman, Pakottava Kontrolli ja rikostutkintaan liittyvä kuulustelu, 2023)

Tämän psykologisen ilmiön olemassaolo on tärkeää huomioida käsitellessä mahdollisen ihmiskaupan uhrin asiaa. Ihmiskauppa ei siis vaadi uhrin fyysistä rajoittamista tai edes fyysistä uhkaa, vaan henkilö on voitu saattaa ihmiskaupan uhriksi psykologisen tai pakottavan

kontrollin keinoin. Usein tekijöillä on kuitenkin käytössä useita eri metodeja, joilla uhri saatetaan alistaiseen asemaan.

Ihmiskaupan tunnistamisen helpottamiseksi on olemassa työkaluja, kuten **tunnistamisen tunnusmerkistö**, joka koskee fyysisiä merkkejä, psyykkisiä oireita ja käyttäytymistä tai olosuhteita, joissa uhri on kohtaamishetkellä. Fyysisiä merkkejä voivat olla esimerkiksi näkyvät merkit väkivallasta, heikko terveydentila, nälkiintyneisyys ja hygienian puute. Psyykkisiä merkkejä voivat olla paniikki, aggressiivisuus, lamaantumisen, harhaisuus, näkyvä pelko ja muistamattomuus. Käyttäytymiseen liittyviä tunnusmerkkejä ovat luottamuksen puute, epäluuloisuus, itkuisuus, ylivarovaisuus ja haluttomuus puhua omasta tilanteesta.

Tunnusmerkit kertovat kuitenkin ainoastaan mahdollisesta hyväksikäytöstä, eikä niiden perusteella voida suoraan kertoa, onko henkilö ihmiskaupan uhri. Huomioitavaa on lisäksi se, että ihmiskaupan uhri ei välttämättä näytä mitään näistä tunnusmerkeistä ja kuka tahansa voi joutua ihmiskaupan uhriksi. On kuitenkin olemassa tiettyjä haavoittuvuustekijöitä, jotka voivat lisätä henkilön riskiä joutua ihmiskaupan uhriksi. Monella ihmiskaupan uhrilla on esimerkiksi taustalla aikaisempia hyväksikäyttökokemuksia, psyykkisiä ongelmia, taloudellisia vaikeuksia, päihteidenkäyttöä, kodittomuutta tai muita haavoittuvuustekijöitä.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM) -käsikirjassa (Oikeusministeriö, 2025) on tunnistettu useita **Ihmiskaupan uhriksi joutumisen riskiä lisääviä haavoittuvuustekijöitä**, kuten:

"Henkilöön liittyviä: Ikä, sukupuoli, henkilön vamma tai toimintarajoite, etninen tausta, seksuaalisuuden ja sukupuolen ilmaisu, fyysinen tai psyykinen pysyvä sairaus, kielitaito, aikaisemmin koettu väkivalta tai hyväksikäyttö, uhrin eristäminen perheestä, ystävistä tai yhteisöstä.

Tilannekohtaisia: Tilapäinen sairastuminen, turvaverkkojen puute, läheisten sairastaminen tai kuolema, oleskeluoikeuden muutokset, työttömyys, taloudelliseen tilanteeseen liittyvät haasteet, päihderiippuvuus.

Yhteiskunnallisia: Sosiaalinen huono-osaisuus ja köyhyys, kriisit ja aseelliset konfliktit, palveluiden heikko saatavuus, puutteet saavutettavuudessa tai esteettömydessä".

Huomioitavaa kuitenkin on, että ihmiskaupan uhrin ovat moninainen ryhmä, eikä uhria voi tunnistaa pelkästään ulkoisten tunnusmerkkien, henkilökohtaisten ominaisuuksien tai muiden vastaavien tekijöiden perusteella. Esitunnistamisvaiheessa ei ole myöskään välttämätöntä tietää, onko kysymys juuri ihmiskaupasta vai muusta hyväksikäytöstä. Usein ihmiskaupan selvittäminen alkaa siitä, että asiassa ei tunnu olevan kaikki kohdallaan ja sitä selvittäessä alkaa paljastua ihmiskaupan elementtejä - esimerkiksi keinoja, joilla on saatu henkilö johonkin tilanteeseen, jotta hänestä hyödytään tavalla tai toisella.

Luvuissa 5 Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen kansainvälisen suojelun hakemuksissa, ja 6 Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen oleskelulupa-

maastapoistamis- ja peruuttamisasioissa sekä kansalaisuusasioissa selvitetään miten kansainvälisen suojelun ja muiden oleskelulupa-asioiden sekä kansalaisuusasioiden käsittelyssä voidaan tunnistaa ihmiskauppaa kysymysten kautta.

[Linkki - Luku 5. Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen kansainvälisen suojelun hakemuksissa](#)

[Linkki - Luku 6. Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen oleskelulupa-, maastapoistamis- ja peruuttamisasioissa sekä kansalaisuusasioissa](#)

Jotta uhri voidaan tunnistaa rikoslain määritelmän mukaiseksi ihmiskaupan uhriksi viraston päätöksissä, edellytetään keinojen, tekotavan ja tarkoituksen täyttymistä. Tätä on selvitetty ohjeen seuraavassa luvussa 2. Ihmiskaupan arviointi ulkomaalaislain perusteella.

2 Ihmiskaupan arviointi ulkomaalaislain perusteella

2.1 Ihmiskaupan määritelmä ulkomaalaislaissa

Ulkomaalaislaissa ihmiskaupalla tarkoitetaan rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Ihmiskauppa määritellään ulkomaalaislain 3 §:n 22 kohdassa. Ulkomaalaislain 3 §:n 23 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrilla tarkoitetaan ulkomaalaista, jonka voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi.

Ihmiskauppa ja sen törkeä tekemuoto on säädetty Suomessa rangaistavaksi rikoslain vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevan 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä.

Rikoslain 25 luvun 3 §:n määritelmän mukaan ihmiskaupasta tuomitaan se, joka

- 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,
- 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,
- 3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai
- 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamisekseen parituksen tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi.

Alle 18-vuotiaiden uhrien kohdalla ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa määräysvaltaansa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään edellä olevaa 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty.

Rikoslain 25 luvun 3 a §:ssä säädetään törkeästä ihmiskaupasta. Törkeästä ihmiskaupasta on kyse silloin, jos ihmiskaupassa

- 1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,
- 2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä,
- 3) rikos kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai
- 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä

Törkeästä ihmiskaupasta on kyse myös, jos alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

Rikoslain ihmiskauppasäännökset perustuvat mm. Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (SopS 20/2004, Palermon yleissopimus) ihmiskauppaa koskevaan lisäpöytäkirjaan (SopS 70 - 71/2006) ja Euroopan unionin puitepäätökseen ihmiskaupan torjunnasta. (HE 34/2004 vp s. 92) Lisäksi säännöksen pakkoavioliittoja koskeva kriminalisointi perustuu mm. Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraavan naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, GREVIO) Suomea koskevaan arviointiraporttiin vuodelta 2019 ja ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 44/2012) valvontatoimiin GRETA:n on Suomea koskeviin vuoden 2019 suosituksiin. (HE 65/2024 vp s. 3-4)

Ihmiskaupassa on kyse niin sanotusta kansainvälisestä rikoksesta (RL 7 §), jonka rankaiseminen perustuu kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomen kansainväliseen velvoitteeseen ja johon sovelletaan Suomen lakia tekopaikan laista riippumatta. Hallituksen esityksen mukaan: "Pykälä koskisi sekä rajat ylittävää että valtionsisäistä ihmiskauppaa, joskin Suomen oloissa keskeistä olisi rajat ylittävä toiminta." (HE 34/2004) Siten rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen näkökulmasta ei ole väliä, onko teko tapahtunut Suomessa vai sen ulkopuolella. Suomen ulkopuolella tapahtunut ihmiskauppa on siis myös ulkomaalaislain tarkoittamaa ihmiskauppaa. Hakija on voinut joutua ihmiskaupan uhriksi esimerkiksi kotimaassaan, matkalla

Suomeen tai Suomessa. Hakija on voinut joutua ihmiskaupan uhriksi myös esimerkiksi siten, että ihmiskauppa on alkanut matkalla Suomeen ja jatkunut Suomessa.

2.2 Ihmiskaupan tunnusmerkistö

Tunnusmerkistö tarkoittaa rangaistavan menettelyn kuvausta. Ihmiskaupan tunnusmerkistö sisältää kolme eri osatekijää, jotka ovat *keino*, *tekotapa (toiminta)* ja *(hyväksikäyttö)tarkoitus*. Rikoslaisissa on lueteltu tyhjentävästi ne keinot, tekotavat ja tarkoitukset, joista ihmiskaupan tunnusmerkistö koostuu. Ihmiskaupan tunnusmerkistö edellyttää kaikkien kolmen osatekijän täyttymistä. Hallituksen esityksen mukaan, jos henkilö esimerkiksi on kuljetettu prostituutioon, mutta teossa ei ole käytetty momentissa tarkoitettuja keinoja, kysymys ei ole tämän momentin mukaisesta ihmiskaupasta (HE 34/2004vp., s. 93). Lisäksi osatekijöiden välillä täytyy olla yhteys. Tunnusmerkistön täytyminen edellyttää siten, että keino on johtanut tekotavan käyttämiseen ja, että teon tarkoitus on ihmiskaupan tunnusmerkistön mukainen. Edellytyksenä ei kuitenkaan ole se, että osatekijät – keinot, tekotavat ja tarkoitus – täyttyvät samanaikaisesti. Lisäksi ihmiskauppa edellyttää aina tahallisuutta. Hallituksen esityksen mukaan tahallisuuden on ulotuttava kaikkiin osatekijöihin (HE 34/2004vp., s. 93).

Hallituksen esityksen mukaan on huomioitava, että ihmiskaupan katsotaan toteutuneen, kun keinoja ja tekotapoja on kohdistettu uhriin, vaikka esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö tai pakkotyö ei ole vielä toteutunut. Riittävää on, että tekijällä on ollut tarkoitus saattaa uhri tällaisiin oloihin. (HE 34/2004 vp., s. 96.)

Hallituksen esityksessä todetaan, että alaikäisten kohdalla tunnusmerkistön täyttymisen edellytykset ovat vähäisemmät. Silloin, kun uhri on alaikäinen, pelkkä tekotapa ja tarkoitus riittävät ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttymiseen. Näin ollen esimerkiksi lapsen määräysvaltaan ottaminen tai värväminen hyväksikäyttötarkoituksessa on riittävää. (HE 34/2004 vp. s. 98-99.)

Seuraavassa on lueteltu käytännön esimerkkejä rikoslain ihmiskauppasäännöstä koskevista hallituksen esityksistä, kuinka ihmiskaupparikoksen keinot, tekotavat ja tarkoitus voivat ilmentyä.

Keinot: riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan hyväksikäyttäminen taikka painostaminen, erehdyttäminen tai erehdyksen hyväksikäyttäminen, korvauksen maksaminen määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai sellaisen korvauksen vastaanottaminen

Hallituksen esityksessä on täsmennetty ihmiskaupan tunnusmerkistöön kuuluvia keinoja. Sen mukaan ihmiskaupan kohteen riippuvainen asema voi johtua esimerkiksi perhe-, sukulaisuus-, työ-, vuokra- tai velkasuhteesta taikka oleskelusta jossain laitoksessa. Se voisi olla myös huumausaineen käyttäjän riippuvuutta huumausaineen toimittajasta. Riippuvaiseen asemaan henkilö voi joutua myös esimerkiksi silloin, jos uhataan paljastaa viranomaiselle

hänen tekemänsä rikokset tai se, että hän oleskelee maassa luvattomasti. Samoin riippuvuus toisesta henkilöstä syntyy, jos ihmiskaupan uhri on joutunut luovuttamaan tälle passinsa tai muun tärkeän asiakirjan. (HE 34/2004 vp. s. 93)

Hallituksen esityksessä todetaan, että riippuvaisella asemalla ja turvattomalla tilalla viitataan tekijän ja uhrin väliseen epätasapainoiseen valta-asemaan ja uhrin haavoittuvuuden väärinkäyttöön. Käsitteenä riippuvainen asema liittyy tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen. Riippuvaisen aseman hyväksikäytössä on kyse vallan väärinkäytöstä, jossa tekijä käyttää väärin omaa asemaansa ja saa sitä kautta uhrissa aikaan riippuvuussuhteen, joka vaikeuttaa hyväksikäytöltä suojautumista ja estää irtaantumisen ihmiskaupan muodostavasta toiminnasta. (HE 103/2014 vp s. 6)

Hallituksen esityksen mukaan ihmiskauppaan syylistyvä henkilö voi olla tämän riippuvuussuhteen vahvempi osapuoli tai sitten kolmas henkilö, joka käyttää tätä riippuvuussuhdetta hyväksi. Riippuvuussuhteen hyväksikäyttämistä on kysymys myös silloin, kun uhri saatetaan ihmiskaupan kohteeksi hyödyntämällä hänen läheisensä riippuvaista asemaa. (HE 34/2004 vp. s. 93)

Hallituksen esityksessä täsmennetään, että turvattomassa tilassa henkilö voi olla esimerkiksi vaikean taloudellisen tilanteen, asunnottomuuden, vakavan sairauden, päihteiden käytön, nuoren iän tai pakolaisuuden vuoksi. Myös lähiomaisen vakava sairaus tai päihteiden käyttö voi johtaa henkilön turvattomaan tilaan. Turvaton tila voi liittyä myös henkilön aikaisemmasta prostituutiosta tai muusta syystä johtuvaan vaikeaan sosiaaliseen asemaan. Turvattomuutta voivat lisätä henkilön psyykkiseen tilaan vaikuttavat kokemukset esimerkiksi seksuaalisesta tai muusta väkivallasta. Nuoren henkilön ollessa kysymyksessä turvattomuuteen voi vaikuttaa lapsena koettu seksuaalinen hyväksikäyttö tai laiminlyödyksi tuleminen. (HE 34/2004 vp. s. 93-94)

Hallituksen esityksen mukaan ihmiskaupan tekotapoja ovat ihmiskauppaan liittyvästä toisen kuljettamisesta, vastaanottamisesta tai majoittamisesta huolehtiminen. Ihmiskaupan uhrin voidaan katsoa olevan riippuvainen tällaisista henkilöistä tai olevan turvattomassa tilassa sen jälkeen, kun hänet on luovutettu kuljetettavaksi seksuaalista hyväksikäyttöä tai muuta pykälässä mainittua tarkoitusta varten. (HE 34/2004 vp. s. 93-94)

On syytä huomioida, että hallituksen esityksessä on täsmennetty, että haavoittuvuuden, heikon aseman tai turvattoman tilan hyväksikäytöstä on kysymys vain silloin, kun henkilöllä ei ole muuta todellista ja hyväksyttävää vaihtoehtoa kuin alistua väärinkäyttöön. Hallituksen esityksen mukaan siten se, että ihmiskaupan uhrina olevan henkilön lähtömaan elintaso on matalampi kuin kohdemaassa, ei ole yksinään osoitus turvattoman tilan hyväksikäytöstä. Uhrin asemaa on arvioitava kokonaisuutena, jolloin elintasoero voidaan ottaa yhtenä tekijänä huomioon. (HE 34/2004 vp. S. 94) Siten mahdollisen ihmiskaupan uhrin asiaa käsitellessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, olisiko henkilöllä ollut muuta todellista ja hyväksyttävää vaihtoehtoa kuin alistua väärinkäyttöön.

Hallituksen esityksessä (HE 103/2014 vp) avataan sitä, mitä painostamisella ihmiskaupan keinona tarkoitetaan. Sen mukaan painostaminen yleensä liittyy tilanteeseen, jossa tekijä on uhria vahvemmassa asemassa ja siihen perustuen voimakkaasti taivuttaa tätä. Voimakkuus voi koskea sekä uhriin vaikuttamisen intensiteettiä että sen kestoa tai molempia. Painostamisen on joka tapauksessa oltava voimakkuudeltaan sellaista, että painostamisen voidaan katsoa vaikuttavan uhrin tahdonmuodostukseen, kun otetaan huomioon olosuhteet ja uhriin liittyvät seikat. Painostamista, kuten muitakaan keinoja, ei tarvitse käyttää alusta pitäen. Teko voi myöhemmin muodostua ihmiskaupaksi esimerkiksi toimintaan alun perin vapaaehtoisesti suostuneen halutessa lopettaa sen. (HE 103/2014 vp. s. 50)

Hallituksen esityksessä täsmennetään, että painostamisessa saatetaan nimenomaisesti vedota siihen, että ihmiskaupan tarkoituksen mukaiseen toimintaan ryhtymättä jättäminen on uhrin kannalta epäedullista. Painostamiseen saattaa tällaisissa tilanteissa liittyä uhkaamisen tai kiristämisen piirteitä, jotka voivat koskea esimerkiksi arkaluonteisten asioiden kertomista uhrin läheisille tai sitä, että uhri menettää jonkin hänelle laillisesti kuuluvan etuuden. Tekijä voi myös antaa ymmärtää, että kieltäytymisestä on uhrille haitallisia seurauksia, vaikka niitä ei tarkemmin yksilöidäkään. Painostaminen voi muutenkin tulla ilmi uhrille myös tilanteen olosuhteista ilman nimenomaista tiettyihin seikkoihin vetoamista. Tällöinkin tahallisuuden on täytyttävä siten, että tekijä voi ottaa huomioon tällaisten olosuhteiden vaikutuksen. (HE 103/2014 vp. s. 50)

Hallituksen esityksessä todetaan, että painostamista ei olisi esimerkiksi pelkästään se, että kiinnitetään uhrin huomiota mahdollisuuksiin ansaita rahaa seksityöllä. Huomiota on kaiken kaikkiaan kiinnitettävä tilanteen, uhrin ja tekijän aseman sekä heidän välisensä suhteen kokonaisarviointiin. Painostaminen saattaa liittyä toisen riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan hyväksikäyttöön. Painostamisen kohteet usein ovat sellaisessa asemassa tai tilassa, ja painostamisen voidaan arvioida olevan tuloksetta nimenomaan sellaisessa asemassa tai tilassa oleviin kohdistettuna. (HE 103/2014 vp. s. 50)

Erehdyttämisen osalta hallituksen esityksessä todetaan, että erehdyttämisellä tarkoitettaisiin myös erehdyksen hyväksikäyttämistä. Erehdyttämisestä voisi olla kysymys silloinkin, kun uhri sinänsä tietää olevansa esimerkiksi matkustamassa seksityöhön, mutta hänelle on annettu valheellisia tietoja työn tai toiminnan olosuhteista tai siitä saatavasta korvauksesta. Kuitenkin erehdyttämisen on liityttävä kokonaisuuden kannalta olennaisiin seikkoihin. Siten esimerkiksi vähäinen poikkeama työstä luvatus palkasta ei vielä merkitsisi sitä, että henkilöä olisi erehdytetty ja ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyisi. (HE 34/2004 vp. S. 94)

Hallituksen esityksen mukaan kolmantena keinona pykälässä on korvauksen maksaminen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle. Kysymys olisi uhrin ostamisesta käyttöön. Toista määräysvallassaan pitävä luovuttaisi saamansa korvauksen perusteella uhrin "ostajalle" tai jollekin tämän käyttämälle välikädelle. Tässä tarkoitettusta korvauksesta olisi kysymys silloinkin, kun se luovutetaan jollekin muulle henkilölle kuin ihmiskaupan uhria

määräysvallassaan pitävälle, kunhan korvaus vaikuttaa niin, että tämä henkilö antaa suostumuksensa. Tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä olisi, että korvauksen antaminen on johtanut uhrin luovuttamiseen. (HE 34/2004 vp. s. 94)

Neljäntenä mahdollisena tilanteena hallituksen esityksessä on se, että toista määräysvallassaan pitävä henkilö ottaa vastaan korvauksen ja antaa sen vuoksi suostumuksen uhrin hallinnan siirtämisestä, ja tämä johtaa uhrin luovuttamiseen. Menettelyä voisi luonnehtia uhrin myymiseksi. Edellä ostamisesta esitetty koskee soveltuvin osin myös uhrin myymistä. (HE 34/2004 vp. s. 94)

Tekotavat (toiminta): määräysvaltaan ottaminen, värväminen, luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanottaminen tai majoittaminen

Hallituksen esityksessä tekotavoista todetaan, että henkilö voi olla ihmiskaupan uhrina ilman, että häntä siirretään paikasta toiseen, joten tekotapoja ovat muut kuin henkilön siirtämiseen liittyvät tekotavat. Määräysvaltaan ottamisen osalta todetaan, että kyseistä tekotapaa voidaan pitää yleensä vakavampana kuin henkilön värväämistä ja siirtämistä. Toisen ottaminen määräysvaltaan tarkoittaa sitä, että uhri menettää vapautensa ja joutuu tekijän määräämisvallan alaiseksi. Kysymys on pidemmälle menevästä toiminnasta kuin pelkästä vapaudenriistosta. Teko jatkuu niin kauan kuin tekijä estää uhrin poistumasta määräysvaltansa alaisuudesta. (HE 34/2004 vp s. 95)

Vuoden 2014 hallituksen esityksessä täsmennetään määräysvaltaan ottamista. Sen mukaan määräysvaltaan ottamisessa uhri on menettänyt mahdollisuuden toimia haluamallaan tavalla. Määräysvaltaan ottaminen ei kuitenkaan edellytä sitä, että uhri menettäisi vapautensa. Keinojen käyttämisen vuoksi uhrille ei jää muuta vaihtoehtoa kuin alistua tekijän määräysvaltaan ryhtymällä toimimaan jossakin ihmiskaupan tarkoituksessa tai jatkamaan sellaista toimintaa. Ihmiskaupan keinoilla luotu määräysvalta on uhrin psyykkistä kontrolloimista. Psyykkisen kontrollin keinot eivät välttämättä näy ulospäin tai ilmene muuhun elämään liittyvinä rajoituksina. Alistaminen voi olla monitahoisempaa ja vaikeammin havaittavaa psyykkistä painostamista tai pakottamista, mistä syntyneen pelkotilan vuoksi uhri ei kykene toimimaan oman tahtonsa mukaisesti. Määräysvaltaan joutuminen voi ulospäin näkyä esimerkiksi siten, että uhri on joutunut luopumaan passistaan tai muusta vastaavasta asiakirjasta. Määräysvaltaan ottaminen voi näkyä ulospäin myös uhrin saattamisella merkittävään velkasuhteeseen sekä hänen liikkumisensa ja vapaa-ajan toimintojensa rajoittamisella esimerkiksi kieltämällä yhteydenpito muihin ihmisiin ja suomen kielen opiskeleminen. Uhrille on voitu asettaa muitakin vastaavia hänen elämänsä rajoittavia sääntöjä, joiden rikkomisesta on myös saatettu asettaa esimerkiksi taloudellisia rangaistuksia. (HE 103/2014 vp s. 51)

Hallituksen esityksen mukaan värväminen tekotapana tarkoittaa henkilön houkuttelemista tai pyytämistä toimiin, jonka tarkoituksena on saattaa hänet ihmiskaupan uhriksi. Värväminen toteutuu vasta, kun henkilö suostuu tähän. Värväämistä voidaan katsoa tapahtuneen vasta, kun uhri ryhtyy joihinkin tätä tarkoittaviin toimiin, esimerkiksi lähtee matkalle, jonka

tarkoituksena on saattaa hänet ulkomaille seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Värvääminen voi tapahtua kahdenkeskin keskusteluihin tai laajamittaisemmin. (HE 34/2004 vp s. 95)

Luovuttamisesta hallituksen esityksessä todetaan, että uhrin voi luovuttaa ihmiskauppaa varten häntä määräysvallassaan pitävä tai joku kolmas henkilö. Luovuttaminen voi tapahtua korvausta vastaan tai ilman korvausta. Kuljettaminen tarkoittaa kaikenlaista uhrin siirtämistä paikasta toiseen kaikissa matkan vaiheissa, siis myös esimerkiksi saattamista lähtöpaikasta johonkin väliletappiin. Uhrin vastaanottaminen koskee yhtä lailla matkan välivaiheessa kuin lopullisessa kohteessa tapahtuvaa vastaanottamista. Uhrin majoittaminen voi tapahtua matkalla tai perille saavuttua. Majoittaja ei välttämättä pidä toista määräysvallassaan. Majoittaminen tarkoittaisi, paitsi pysyvemmän olinpaikan järjestämistä, myös toisen kätkemistä. (HE 34/2004 vp s. 95) Majoituksen ei kuitenkaan tarvitse olla pitkäaikaista, mutta majoituksen keston tulee olla sellainen, että sillä merkitystä ihmiskaupan toteutumisen kannalta (HE 103/2014 vp s. 7).

Tarkoitus: hyötyminen uhrista saattamalla hänet seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai elimien tai kudosten poistamiseksi

Minkään ihmiskaupan tunnusmerkistön mukaisen tarkoituksen osalta ei vaadita, että ihmiskaupparikosta olisi tehty taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. (HE 103/2014 vp. s. 51) Hallituksen esityksessä täsmennetään, ettei tunnusmerkistön täyttyminen edellytä, että uhri olisi vielä joutunut esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai pakkotyöhön. Riittävää on, että tekijällä on ollut tarkoitus saattaa hänet tällaisiin oloihin. Jos henkilöä pidetään määräysvallassa yksittäistä seksuaalirikosta varten ja tällainen rikos tehdään, kysymys on pikemmin seksuaalirikoksesta kuin ihmiskaupasta. Ihmiskaupan tunnusmerkistön mukainen seksuaalisen hyväksikäytön käsite on laajempi kuin rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten käsite. Se kattaa myös teot, jotka eivät ole seksuaalirikoksia kuten seksityön. (HE 34/2004 vp s. 96)

Hallituksen esityksen mukaan pakkotyöllä tarkoitetaan kaikenlaista työtä tai palvelusta, joka jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan joltakin henkilöltä ja johon kyseinen henkilö ei ole vapaaehtoisesti tarjoutunut. Pakkotyönä ei kuitenkaan pidetä vankeusrangaistuksen aikana vaadittua työtä eikä asepalvelusta. (HE 34/2004 vp s. 97)

Hallituksen esityksessä täsmennetään, että pakkoavioliitolla tai siihen rinnastettavalla liitolla tarkoitetaan avioliittoa tai avioliittoon rinnastettavaa liittoa, johon uhri saatetaan tai jossa hän on ilman vapaaehtoisesti annettua ja aitoa suostumusta. Avioliiton tai avioliittoon rinnastettavaa liiton solmimiseksi ja uhrin siinä pysymiseksi käytetään tällöin esimerkiksi henkeen, terveyteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvaa painostusta tai uhkausta, uhrin liikkumis- tai toimintavapauden rajoittamista, passin tai muun tärkeän asiakirjan poisottamista tai muita vastaavia uhrin itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimia taikka uhrin haavoittuvaa asemaa. Saattaminen pakkoavioliittoon koskee avioliiton tai siihen rinnastettavan liiton solmimista sekä liitosta irtaantumista. (HE 65/2024 vp s. 52)

Hallituksen esityksen mukaan pakkoavioliitossa uhri ei ole tekijän menettelyn johdosta voinut itse vapaasti päättää avioliiton solmimisesta tai hänellä ei ole tekijän menettelyn johdosta tosiasiallista mahdollisuutta irtaantua avioliitosta. Avioliiton solmimisvaiheessa kyse on pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattamisesta siitä, että uhri saatetaan avioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon ilman, että hän on antanut liitolle vapaaehtoisuutta ja aitoa suostumustaan. Pätevä suostumus edellyttää lähtökohtaisesti suostumuksen antamista vapaaehtoisesti ja sitä, että suostumus on annettu vakavasti tarkoittaen tietoisena kaikista asiaan olennaisesti vaikuttavista seikoista. Suostumuksella ei ole merkitystä, jos suostumuksen saamiseksi on käytetty jotain aiemmin mainittua keinoa. Suostumuksella ei ole merkitystä myöskään, jos uhri on alle 18-vuotias, koska lähtökohtaisesti alle 18-vuotias ei voi antaa suostumustaan avioliittoon. (HE 65/2024 vp s. 53)

Alle 18-vuotiaiden osalta hallituksen esityksessä täsmennetään, että on syytä kiinnittää huomiota henkilön suhtautumiseen avioliittoon, ikään, kehitykseen, olosuhteisiin ja lapsen oikeuksiin. Jos avioliitto perustuu täysi-ikäisyyttä lähestyvän alaikäisen selvään ja omaehtoiseen tahtoon, ei ole kyse ihmiskaupasta. Tässä on huomioitava olosuhteet, joissa tahto on muodostunut. Selvän ja omaehtoisesta tahdosta on kyse, jos olosuhteista voidaan katsoa, että alaikäisen tahto on muodostunut oma-aloitteisesti, vapaasti ja ilman minkäänlaista iästä, suhteesta, taloudellisesta asemasta tai muusta johtuvaa painostusta. Pakkoavioliitosta tai siihen rinnastettavasta liitosta on kuitenkin aina kyse silloin, jos on tarkoituksena saattaa alle 16-vuotias avioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon. (HE 65/2024 vp s. 55-56)

Pakkoavioliittoon ja siihen rinnastettavaan liittoon saattaminen ei edellytä, että olosuhteet liitossa olisivat ihmisarvoa loukkaavat (HE 65/2024 vp s. 53). Pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattaminen ei myöskään edellytä hyväksikäyttötarkoitusta toisin kuin seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi saattaminen (HE 65/2024 vp s. 56).

Hallituksen esityksen mukaan ihmiskaupan tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä, että uhri olisi vielä joutunut pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon. Riittävää on, että tekijällä on ollut tarkoitus saattaa hänet pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon. (HE 65/2024 vp s. 57)

Hallituksen esityksessä täsmennetään, että pakkoavioliitossa edellytetään, että on kyse jonkin valtion oikeusjärjestyksen edellyttämällä tavalla solmittu juridisesti pätevä liitto. Pakkoavioliittoon rinnastuttavassa liitossa on kyse liitosta, joka ei ole juridisesti pätevä, mutta joka on solmittu tiettyä ryhmää koskevien yleisesti tunnnettujen sääntöjen mukaisesti. Kyse voisi esimerkiksi olla uskonnollisen yhteisön kyseisessä yhteisössä yleisesti hyväksytyjen sääntöjen mukaan solmitusta avioliittoa vastaavasta liitosta. Yhteisön tulee olla vakiintunut, eli sen toiminnan tulisi olla ajallisesti jatkunut siinä määrin pitkään, että toimintaa voitaisiin pitää pysyvänä. Edellytyksenä on myös se, että kyseisen yhteisön säännöissä tulisi olla säännelty liiton purkamisesta. Kuitenkaan ei edellytetä, että liiton purkaminen olisi tosiasiallisesti mahdollista. Lisäksi edellytyksenä on, että kyseisen yhteisön sääntöjen mukaan liiton solmineita henkilöitä pidetään puolisoina ja heillä katsotaan olevan oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa toisiinsa. Avioliittoon

rinnastettava liitto voisi olla esimerkiksi tietyn uskonnollisen yhteisön käytänteiden mukaisesti solmittu niin sanottu uskonnollinen avioliitto tai muu yhteisöllinen avioliitto, jota ei ole esimerkiksi virallisesti rekisteröity toimivaltaisen viranomaisen toimesta minkään valtion kansallisen lainsäädännön mukaisesti. (HE 65/2024 vp s. 54)

Hallituksen esityksessä kuitenkin täsmennetään, että pakkoavioliitolla tai siihen rinnastettavan liitolla ei tarkoiteta sellaista parisuhdetta, jossa henkilöt asuvat yhdessä, tai avioliittoa, joka ei täyttäisi mainittuja kriteereitä, tai muunlaista parisuhdetta. Tällaiseen liittoon tai olosuhteisiin saattaminen edelle mainittuja keinoja käyttäen voisi kuitenkin tulla arvioitavaksi ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista koskevan ihmiskaupan tarkoituksen näkökulmasta. (HE 65/2024 vp s. 54)

Hallituksen esityksessä todetaan, että pakkoavioliitossa perhesiteen perusteella myönnetty oleskelulupa voi lisätä uhrin riippuvaisuutta tekijästä. Tekijä voi olla esimerkiksi uhrin puoliso, vanhempi tai muu sukulainen. (HE 65/2024 vp s. 55) Toisaalta hallituksen esityksessä todetaan, että pakkoavioliitossa voi olla kyse siitä, että uhri haavoittuvassa asemassa, koska hän esimerkiksi oleskelee maassa luvattomasti tai on joutunut luovuttamaan tekijälle passinsa. Uhri voi olla myös turvattomassa tilassa, esimerkiksi oleskelee vieraassa maassa eikä hänellä ole riittävästi kielitaitoa ja kykyä tai mahdollisuutta saada apua maasta poistumiseen. (HE 65/2024 vp s. 57)

Hallituksen esityksen mukaan pakkoavioliitossa voidaan käyttää myös panostamista keinoja, jos tekijä esimerkiksi uhkaa pahoinpidellä tai surmata uhri taikka ilmiantaa laittomasti maassa oleskelevan uhrin viranomaisille, jos hän yrittää lähteä liitosta. Uhrin vanhemmat voivat myös uhata hylätä lapsensa, jos tämä ei suostu liittoon. Tekijä voi myös esimerkiksi painostaa uhria uhkaamalla häntä huoltajuuden menettämisellä tai kodittomaksi joutumisella, jos hän lähtee liitosta. Pakkoavioliitossa voidaan myös käyttää keinona erehdyttämistä esimerkiksi antamalla väärää tietoa matkan tarkoituksesta, kun tarkoituksena olisi saattaa uhri pakkoavioliittoon. (HE 65/2024 vp s. 58)

Pakkoavioliitosta erillinen tarkoitus on uhrin saattaminen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Hallituksen esityksen mukaan ihmisarvoa loukkaavien olosuhteina voidaan pitää ainakin orjuuteen verrattavia järjestelmiä ja käytäntöjä. Sellaisena pidetään esimerkiksi velkaorjuutta, joka tarkoittaa sitä, että velallinen on sitoutunut velkansa vakuudeksi suorittamaan henkilökohtaisia palveluksia, mutta näiden palveluksien arvo ei vaikuta velan suoritukseen, palvelusten aikaa ei ole rajoitettu tai niiden luonnetta ei ole määrätty. Laiton adoptio on myös ihmisarvoa loukkaava olosuhde. Lisäksi ihmisarvoa loukkaaviksi olosuhteiksi katsotaan se, jos teon tarkoituksena on, että uhri joutuu elättämään itsensä kerjäämällä tai rikollisin keinoin. (HE 34/2004 vp s. 97)

Viimeinen ihmiskauppasäännöksessä mainittu ihmiskaupan tarkoitus on elimien ja kudoksien poistaminen. Elimien ja kudoksien poistaminen tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa uhrilta poistetaan elin, koska tekijän läheinen tarvitsee kyseisen elimen (HE 103/2014 vp. s. 51). Hallituksen esityksessä täsmennetään, että hyväksikäyttönä ei ole pidettävä lapsen elinten

poistamista huoltajan luvalla laillisista lääketieteellisistä tai hoidollisista syistä ((HE 34/2004 vp s. 98).

Rikoslain ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttymisen tarkistuslista:

- Keinot: (ei vaadita, jos uhri on alle 18-vuotias)
 - Riippuvaisen aseman hyväksikäyttö
 - Turvattoman aseman hyväksikäyttö
 - Painostaminen
 - Erehdyttäminen
 - Erehdyksen hyväksikäyttö
 - Korvauksen maksaminen toista määräysvallassa pitävälle henkilölle tai
 - Toista vallassaan pitävä henkilö ottaa vastaan korvauksen
- Tekotavat:
 - Määräysvaltaan otto
 - Värväys
 - Luovutus,
 - Kuljetus,
 - Vastaanotto tai
 - Majoitus
- Tarkoitus:
 - Saattaa
 - Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi
 - Pakkotyöhön
 - Pakkoavioliittoon
 - Pakkoavioliittoon rinnastettavaan liittoon
 - Ihmisarvio loukkaaviin olosuhteisiin taikka
 - Eliminien tai kudosten poistamiseen
- Yhteys keinon, tekotavan ja tarkoituksen välillä

Pakkoavioliiton ja siihen rinnastettavan liittoon saattamisen hallituksen esitykseen perustuva tarkistuslista:

- Pakkoavioliitto
 - Uhri ei ole antanut suostumusta liittoon ja/tai siinä pysymiseen tai uhri ei pääse irtautumaan liitosta uhrin puolison seuraamuksilla uhkailujen takia (pl. alaikäiset)
 - Juridisesti pätevä liitto
 - Riittää, että tekijällä ollut tarkoitus saattaa uhri pakkoavioliittoon eikä edellytetä liiton solmimista
- Pakkoavioliittoon rinnastuva liitto

- Uhri ei ole antanut suostumusta liittoon ja/tai siinä pysymiseen (pl. alaikäiset)
- Ei juridisesti pätevä liitto
- Solmittu tiettyä yhteisöä koskevien yleisesti tunnettujen sääntöjen mukaisesti
- Kyseisen yhteisön tulee olla vakiintunut
- Kyseisen yhteisön säännöissä säännelty liiton purkamisesta
- Liiton solmineita henkilöitä pidetään puolisoina
- Liiton solmineilla on oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa toisiinsa
- Riittää, että tekijällä ollut tarkoitus saattaa uhri pakkoavioliittoon rinnastettavaan liittoon eikä edellytetä liiton solmimista

3 Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään

3.1 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Jos missä tahansa ulkomaalaisasian tai kansalaisuusasian käsittelyssä tulee ilmi viitteitä siitä, että asiakas on joutunut ihmiskaupan uhriksi, täytyy asian käsittelijän selvittää, onko kyseinen asiakas joutunut ihmiskaupan uhriksi. Jos asian käsittelijä olettaa asiakkaan olevan ihmiskaupan uhri ja katsoo hänen olevan auttamistoimien tarpeessa, täytyy asian käsittelijän tehdä asiakkaasta esitys **ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään**. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä kuuluu Maahanmuuttovirastossa vastaanottopalveluiden osaston alaisuuteen ja siellä siitä vastaa Joutsenon vastaanottokeskus.

Auttamisjärjestelmästä ja sen tehtävistä säädetään vastaanottolaissa. Auttamisjärjestelmän tehtäviin kuuluu mm. päättää henkilön ottamisesta auttamisjärjestelmään ja henkilön tunnistamisesta ihmiskaupan uhriksi sekä järjestää auttamistoimet ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa ja antaa ohjausta ja neuvontaa myös uhrille, jolla on kotikunta. Lisäksi tehtävänä on tehdä yhteistyötä vastaanottokeskuksen kanssa vastaanottopalveluissa olevan uhrin ja hyvinvointialueen kanssa kotikunnassa olevan uhrin auttamisessa. Auttamisjärjestelmä toimii myös kansallisena asiantuntijaviranomaisena ihmiskauppaan ja sen vastaiseen työhön liittyvissä asioissa. (Vastaanottolaki 33 §)

Auttamisjärjestelmää koskeva lainsäädäntö perustuu mm. Ihmiskauppadirektiiviin. Ihmiskauppadirektiivi on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta (2011/36/EU). Sen 11 artiklan 1 kohdan

mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että uhrit saavat apua ja tukea ennen rikosoikeudenkäyntiä, sen aikana ja riittävän pitkään sen jälkeen, jotta he voivat käyttää direktiivissä vahvistettuja oikeuksia. Artiklan 2 kohta edellyttää, että apua ja tukea annetaan heti, kun toimivaltaisilla viranomaisilla on perusteltua syytä epäillä, että henkilö on saattanut joutua jonkin direktiivissä tarkoitetun rikoksen kohteeksi.

3.2 Suostumuspyyntö auttamisjärjestelmään esittämiseksi

Edellytyksenä asiakkaan esittämiseksi ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään on, että asiakkaan oletetaan olevan ihmiskaupan uhri, asiakas on auttamistoimien tarpeessa, ja että asiakas suostuu siihen, että häntä esitetään auttamisjärjestelmään. Vastaanottolain 38 a § 2 momentin mukaan: "Ihmiskaupan uhria ei saa auttaa vastoin hänen tahtoaan, jollei lastensuojelulaissa toisin säädetä." Suostumus vaaditaan myös siksi, ettei ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmällä ole muuten oikeutta käsitellä asiakkaan henkilötietoja. Alaikäistä koskevan esityksen tekemiseen täytyy olla huoltajan tai edustajan suostumus. Yli 15-vuotiaan lapsen osalta tarvitaan myös lapsen henkilökohtainen suostumus.

Ihmiskaupan uhriksi joutumista arvioidaan ihmiskauppasäännöksen tunnusmerkistön mukaisesti. Tunnusmerkistöstä kerrotaan tarkemmin luvussa 2.2 Ihmiskaupan tunnusmerkistö. Kuitenkin on huomioitava, että hallituksen esityksen mukaan asiakas voidaan esittää otettavaksi auttamisjärjestelmään, vaikka hänen ihmiskaupparikoksen uhriksi joutumisestaan ei olisi täyttä varmuutta. Riittäisi, että hänen oletettaisiin olevan ihmiskaupan uhri. (HE 266/2014 vp s. 31) Pelkkä epäily lapsen joutumisesta ihmiskaupan uhriksi riittää esityksen tekemiseen.

Auttamistoimien tarvetta puolestaan arvioidaan ottamalla huomioon, mitä asiakas kertoo tarpeistaan, mitä palveluja asiakas jo saa esimerkiksi vastaanottokeskuksen asiakkaana tai hyvinvointialueelta ja mitä auttamistoimia asiakkaan on mahdollista saada ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kautta annettavien auttamistoimien ei ole tarkoitus korvata niitä peruspalveluita, joita ihmiskaupan uhri saa Suomessa julkisina palveluina ilman auttamisjärjestelmän asiakkuuttakin vastaanottokeskuksesta tai hyvinvointialueelta.

Vastaanottolain 38 a § 1 momentin mukaisesti ihmiskaupan uhria voidaan auttaa seuraavilla auttamistoimilla:

- neuvonta ja ohjaus
- turvallinen majoitus
- vastaanottoraha tai toimeentulotuki
- sosiaalipalvelut
- terveydenhuoltopalvelut
- tulkki- ja käännöspalvelut
- oikeusapu sekä oikeudellinen neuvonta

- ilman huoltajaa olevan lapsiuhrin vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittäminen;
- turvallisen paluun tukeminen.

Auttamistoimien tarvetta voi arvioida seuraavien kysymysten ja seikkojen avulla:

- Neuvonta ja ohjeistus:
 - Ihmiskaupan uhrin asemaan liittyvä ohjaus ja neuvonta esim. rikos- tai oleskeluoikeutta koskevassa asiassa. Onko asiakas joutunut ihmiskaupan kohteeksi Suomessa? Onko asiakkaalla rikosasiaa käynnissä Suomessa ja/tai tarvitseeko hän ohjausta ja neuvontaa rikosasiaan liittyen tai neuvontaa ja tukea pohtiakseen, haluaako hän tehdä rikosilmoituksen tai apua rikosilmoituksen tekemiseen?
 - Asiakkaalle voi kertoa, että auttamisjärjestelmä voi antaa ohjausta ja tukea rikosasiaan liittyen tai rikosilmoituksen tekemiseen. Auttamisjärjestelmä voi myös antaa tukea sen pohtimiseen, tulisiko rikosilmoitus tehdä. Auttamisjärjestelmä ei ilmoita asiakkaaseen kohdistuneesta rikoksesta poliisille ilman asiakkaan suostumusta. Kuitenkin, jos on kysymys seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja alaikäisestä henkilöstä ja tämä on tapahtunut Suomessa, auttamisjärjestelmä todennäköisesti on velvoitettu tekemään rikosilmoituksen lastensuojelulain perusteella.
 - Jos asiakas on joutunut ihmiskaupan kohteeksi Suomessa (tai Euroopassa ja rikosasia on Suomen poliisin tutkinnassa), esitys Auttamisjärjestelmään on syytä tehdä.
- Turvallinen majoitus:
 - Uhkaako joku asiakasta Suomessa? Liittyykö uhkaava taho asiakkaan joutumiseen ihmiskaupan uhriksi?
 - Asiakkaalle voi kertoa, että jos hänen ei ole turvallista asua nykyisessä majoituksessaan (esim. vastaanottokeskus tai työnantajan järjestämä majoitus) ihmiskaupan uhriksi joutumisen vuoksi, auttamisjärjestelmä voi järjestää hänelle turvallisen majoituksen.
- Sosiaali- ja terveyspalvelut:
 - Mikä on asiakkaan terveydentila ja mielenterveydentila? Kokeeko asiakas itse tarvitsevansa auttamisjärjestelmän palveluita?
 - Tarvitsevatko asiakkaan lapset?
 - Liittyytkö asiakkaan kokemat haasteet, traumat ja terveysongelmat ihmiskaupan uhriksi joutumiseen?
 - Kokeeko asiakas saavansa riittävää apua ongelmiinsa vastaanottokeskuksen kautta? Käykö asiakas esimerkiksi terapiassa? Jos kyllä, eikä tule erityistä muuta esiin, ei auttamistarvetta välttämättä ole. Jos taas asiakas ei koe

saavansa riittäviä sosiaali- ja terveyspalveluita voidaan esitys tehdä.

- Vakavista mielenterveysongelmista kärsivien hakijoiden kohdalla kynnys esittämiseen on pidettävä matalalla. Samoin aina, jos hakija itse kokee olevansa avun tarpeessa.
- Vastaanottoraha tai toimeentulotuki, jos asiakas on varaton:
 - Tämän palvelun kohdalla voi olla hyvä painottaa, että rahallista tukea saa vain siinä tapauksessa, ettei asiakas saa vastaanottorahaa tai mitään muuta tukea.

Jos käsittelijä arvioi, ettei asiakas ole auttamistoimien tarpeessa eikä siksi esitä häntä auttamisjärjestelmään, on asiakkaalle syytä kertoa asiasta. Asiakkaalle pitää myös kertoa siitä, että hän voi myös itse esittää itseään, tai esimerkiksi hänen oikeudellinen avustajansa tai sosiaalityöntekijänsä, jos hän arvioi asiaa toisin tai hänellä on myöhemmin tarvetta auttamistoimille. Asiakkaan oikeudellinen avustaja tai sosiaalityöntekijä voi myös toimia esityksen tekijänä/esittää asiakasta auttamisjärjestelmään.

Asiakkaan suostumus auttamisjärjestelmään on merkittävä selvästi ja yksiselitteisesti asiakkaan UMA:sta löytyvään "Suostumus auttamisjärjestelmään esittämiseen" -lomakkeeseen, kuulemisen pöytäkirjaan tai muuhun asiakirjaan. Asiakkaan tulee ymmärtää, mihin hän antaa suostumuksensa. **Asiakkaalle tulee kertoa seuraavat asiat suostumuksen pyytämisen yhteydessä:**

- Mikä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on ja mitä auttamisjärjestelmään esittäminen tarkoittaa
- Yleisellä tasolla se, millaista tukea ja palveluita auttamisjärjestelmästä voi saada
- Auttamisjärjestelmä antaa asiakkaalle myös lisätietoa mahdollisen rikosilmoituksen tekemisestä, ilmoituksen merkityksestä ja rikosprosessista sekä auttaa tarvittaessa rikosilmoituksen tekemisessä
- Mitä tietoja asiakkaasta kerrotaan auttamisjärjestelmälle, jos hän suostuu esittämiseen:
 - Henkilötiedot
 - Asiakkaan joutumista ihmiskaupan uhriksi koskevat tiedot (esim. Turvapaikkapuhuttelupöytäkirja tai muu kuulemisen pöytäkirja)
- Sillä, antaako asiakas suostumustaan auttamisjärjestelmään esittämislle tai esitetäänkö häntä auttamisjärjestelmään, ei ole vaikutusta asiakkaan oleskelulupa-asiaan tai muuhun ulkomaalaisasiaan
- Asiakas voi milloin tahansa peruuttaa suostumuksensa, eikä silläkään ole vaikutusta hänen oleskelulupa- tai ulkomaalaisasioihinsa

- Suostumus auttamisjärjestelmään esittämiseen ei tarkoita, että asiakas otetaan auttamisjärjestelmään, vaan auttamisjärjestelmä tekee asiasta erillisen päätöksen
- Auttamisjärjestelmä käsittelee asiakkaan henkilötietoja ja muita tietoja salassa pidettävänä tietoina

Jos asiakas ei halua auttamisjärjestelmän asiakkaaksi, hänelle on kerrottava, että hänen on mahdollista tehdä itse rikosilmoitus häneen kohdistuneesta ihmiskaupparikoksesta. Jos turvapaikkapuhuttelussa tai oleskelulupahakemukseen liittyvässä suullisessa kuulemisessa käy ilmi, että asiakkaalla on akuutti henkeen tai terveyteen liittyvä uhka esimerkiksi ihmiskaupasta epäillyn taholta, asiasta ilmoitetaan hätäkeskukseen. Rikosilmoitusten tekemisestä tarkemmin, ks. Ohje Maahanmuuttoviraston havaitsemien rikosten ilmoittamisesta (MIGDno-2023-452).

Suostumus auttamisjärjestelmään esittämiseksi tulisi pääsääntöisesti pyytää asiakkaan turvapaikkapuhuttelun tai muun kuulemisen yhteydessä ja ennen päätöksen tekemistä asiassa. Jos suostumusta ei ole pyydetty puhuttelun tai kuulemisen yhteydessä, se voidaan pyytää myös jälkikäteen avustajan kautta, jolloin avustaja kertoo asiakkaalle tarvittavat asiat ja pyytää asiakkaan suostumuksen. Jos asiakkaalla ei ole avustajaa, hänet voidaan pyytää myös lisäkuulemiseen suostumuksen saamiseksi.

Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa asiakkaalla ei ole avustajaa, suostumusta ei ole pyydetty esimerkiksi puhuttelussa tai muussa vaiheessa ennen päätösharkinnan aloittamista, ja hakijalle on tulossa myönteinen päätös kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa. Tällöin suostumus voidaan asian sujuvan käsittelyn varmistamiseksi pyytää hakijalta poikkeuksellisesti vasta päätöksen tekemisen jälkeen esimerkiksi päätöksen tiedoksiannon yhteydessä. Suostumus tulisi kuitenkin ensisijaisesti pyytää jo hakemuksen käsittelyn aiempien vaiheiden yhteydessä. Suostumus voidaan tehdä myös tapauskohtaisesti kirjallisesti.

Suostumuspyyntö voidaan ottaa UMA:sta löytyvälle lomakkeelle "Suostumus auttamisjärjestelmään esittämiseen" tai suostumus voidaan selvästi kirjata puhuttelu- tai kuulemispöytäkirjan loppuun tai muuhun asiakirjaan seuraavasti:

Merkitään: Hakijan (ja hakijan edustajan/avustajan/huoltajan) kanssa on keskusteltu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä ja hakijan esittämisestä auttamisjärjestelmään.

- Hakijalle on kerrottu mikä auttamisjärjestelmä on ja mitä palveluita se tarjoaa.
- Hakijalla on auttamisen tarve [kirjataan minkälainen tarve].
- Hakija on tietoinen siitä, että hän voi perua suostumuksensa koska tahansa.
- Hakija on tietoinen siitä, että hänen henkilötietonsa ja puhuttelussa kertomansa (mm. puhuttelupöytäkirja) lähetetään auttamisjärjestelmään. Auttamisjärjestelmän työntekijöitä koskee salassapito- ja vaitiolovelvollisuus.

- Hakija on tietoinen siitä, että esittäminen ei tarkoita sitä, että hakija otetaan varmasti auttamisjärjestelmään, vaan auttamisjärjestelmä tekee erikseen päätöksen siitä, otetaanko hakija auttamisjärjestelmän asiakkaaksi.
- Hakija on tietoinen siitä, että suostumuksen antamisella auttamisjärjestelmään esittämiseksi ja järjestelmän asiakkuudella ei ole vaikutusta turvapaikkapäätökseen. Virasto voi katsoa näytetyksi sen, että hakija on ihmiskaupan uhri, vaikka hän ei haluaisi auttamisjärjestelmään.

Kysymys: Suostutko siihen, että sinua esitetään ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään? [Kirjataan selvästi kyllä/ei]

Kysymys alaikäisen edustajalle tai huoltajalle: Suostutko siihen, että Maahanmuuttovirasto esittää hakijaa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään? [Kirjataan selvästi kyllä/ei]

3.3 Esityksen tekeminen auttamisjärjestelmään

Toimivalta esittää asiakasta auttamisjärjestelmään perustuu vastaanottolain 34 §:ään, jonka mukaan: "Julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimija voi tehdä Joutsenon vastaanottokeskukselle esityksen ihmiskaupan uhriksi olettamansa henkilön ottamiseksi auttamisjärjestelmään. Esityksen voi tehdä myös henkilö itse."

Ulkomaalaisasioiden ja kansalaisuusasioiden käsittelijöiden velvollisuus tunnistaa viitteet siitä, että asiakas on joutunut ihmiskaupan uhriksi ja selvittää sitä, onko asiakas joutunut ihmiskaupan uhriksi, perustuu Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012) 10 artiklassa asetetaan viranomaisille velvoitteita ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta. Maastapoistamispäätöksissä ja kielteisissä päätöksissä on huomioitava, että kyseinen artikla velvoittaa myös siihen, ettei ulkomaalaista saa poistaa maasta ennen kuin tunnistaminen on tehty ja ihmiskaupan uhri on saanut tarvitsemansa sopimuksen mukaisten auttamistoimien mukaisen avun. Sopimuksen mukaiseen apuun kuuluu ulkomaalaisen asianmukainen ja turvallinen majoitus, psykologinen ja aineellinen apu toimeentuloon, pääsy kiireelliseen sairaanhoitoon, tarvittavat käänös- ja tulkkaukspalvelut, neuvonta ja tiedottaminen uhrien ymmärtämällä kielellä erityisesti uhrien laillisista oikeuksista ja heidän käytettävissään olevista palveluista. Sopimuksen mukaisiin auttamistoimiin kuuluu myös apu, jolla mahdollistetaan uhrien oikeuksiensa ja etujensa esittäminen ja käsittely rikosentekijöitä vastaan käytävien rikosoikeudenkäyntien asianmukaisissa vaiheissa sekä lasten mahdollisuus koulutukseen. Lisäksi on huomioitava uhrin turvan ja suojelun tarpeet.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on todettu, että siinä vaiheessa, kun viranomaiset tunnustavat henkilön ihmiskaupan uhriksi, heillä on velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin hänen suojelemisekseen. Esim. L.E. v. Kreikka nro 71545/12, kohta 78, 21.1.2016 ja Rantsev v. Kypros ja Venäjä nro 25965/04, kohdat 290–293, 7.1.2010. Jälkimmäisessä tapauksessa EIT totesi, että Kyproksen viisumikäytäntöjen takia henkilöt altistuivat ihmiskaupalle ja hyväksikäytölle. EIT:n ratkaisun mukaan viranomaisten velvollisuutena on huolehtia, etteivät maahantulokäytännöt helpota ihmiskauppaa.

Auttamisjärjestelmään esittämisen edellytysten tarkistuslista:

- Asiakkaan oletetaan olevan ihmiskaupan uhri (lapsen kohdalla riittää pelkkä epäily ihmiskaupan uhriksi joutumisesta),
- Asiakas on auttamistoimien tarpeessa (ja voisi hyötyä auttamisjärjestelmän palveluista)
- Asiakas suostuu auttamisjärjestelmään esittämiseen

Esitys auttamisjärjestelmään tehdään salatulla sähköpostilla. Esitykseen kirjataan seuraavat asiat:

- Lyhyt kuvaus mistä on kyse ja miksi asiakasta esitetään auttamisjärjestelmään
- Tieto siitä, kuka on asiakkaan avustaja (myös tieto siitä, jos asiakkaalla ei ole avustajaa). Tieto lähetetään myös asiakkaan avustajalle siitä, että hänen päämiestään on esitetty auttamisjärjestelmään.
- Arvio asiakkaan avuntarpeesta, jos se on asiassa saadun selvityksen perusteella mahdollista. Esityksessä voi tuoda esille esimerkiksi sen, mitä asiakas on kertonut voinnistaan, diagnooseistaan, oireilustaan tms., ja miten asiakas on käyttäytynyt esimerkiksi puhuttelussa tai kuulemisessa.
- Esitys on lähtökohtaisesti **asianosaisjulkinen**, joten esitykseen ei tule kirjata sellaista tietoa, joka on salassa pidettävää suhteessa auttamisjärjestelmään esitettävään hakijaan. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi hänen turvapaikanhakijana olevaa perheenjäsentään

koskevat tiedot. Asianosaisjulkisuuden vuoksi asiakkaalla ja hänen mahdollisella avustajallaan on oikeus nähdä esitys.

- Jos asiakkaalla on Suomessa alaikäisiä lapsia, esitykseen kirjataan tieto siitä, esitetäänkö myös lapsia auttamisjärjestelmän asiakkaaksi. Huomioi, että alaikäistä lasta voi esittää auttamisjärjestelmään vain, jos siihen on pyydetty huoltajan suostumus ja 15 vuotta täyttäneen alaikäisen kohdalla myös tämän oma suostumus.

Esitykseen ei kirjata arviota siitä, miten uskottavana asiakkaan kertomusta pidetään. Auttamisjärjestelmä arvioi tämän omassa päätöksessään. Lähtökohtaisesti asiakasta, jonka kerronta ihmiskauppaa koskien on epäuskottavaa, ei esitetä auttamisjärjestelmään. Riittää kuitenkin, että asiakas on mahdollinen ihmiskaupan uhri.

Salatun sähköpostiviestin liitteeksi lisätään esitys, asiakkaan suostumus ja turvapaikkapuhuttelun tai kuulemisen pöytäkirja sekä kaikki muu olennainen materiaali. Turvapaikanhakijaa koskevassa esityksessä lisätään myös turvapaikkailmoitus. Prosessin sujuvoittamiseksi pyritään siihen, ettei auttamisjärjestelmän tarvitse pyytää lisätietoa. Turvapaikkaprosessissa olevien asiakkaiden osalta on lisäksi huomioitava, että esitys voidaan tehdä, vaikka puhuttelu olisi kesken ja asia odottaisi jatkopuhuttelua. Auttamisjärjestelmälle voidaan tarvittaessa lähettää keskeneräinen puhuttelupöytäkirja, mutta esityksessä tulee mainita, että kyse on keskeneräisestä pöytäkirjasta.

3.4 Tietojen pyytäminen auttamisjärjestelmästä

Kun asiakasta on esitetty ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, on syytä pyytää auttamisjärjestelmää toimittamaan asiakasta koskeva päätös ja muut asiakasta koskevat asiakirjat, jotta ne voidaan ottaa huomioon ulkomaalaisasiaa koskevassa päätöksenteossa. Auttamisjärjestelmän päätöksestä selviää mm. se, onko asiakas otettu auttamisjärjestelmään ja katsotaanko hänen joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Auttamisjärjestelmän arvio siitä, onko asiakas joutunut ihmiskaupan uhriksi, on syytä ottaa huomioon myös asiakkaan oleskelulupaharkinnassa, peruuttamisharkinnassa ja maastapoistamisharkinnassa. Vastaanottolain esitöiden mukaan auttamisjärjestelmään ottaminen on vahva osoitus siitä, että henkilö voi olla ihmiskaupan uhri, mikä otetaan soveltuvin osin huomioon päätösharkinnassa (HE 220/2022 vp. s. 25).

Tiedonsaantioikeus auttamisjärjestelmästä perustuu henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain (615/2020, ns. Mahtilaki) 11 §:n 1 momentin 1 kohtaan. Sen mukaan Maahanmuuttovirastolla on oikeus saada salassapidon estämättä tiedot, jotka ovat sille välttämättömiä kohdassa lueteltujen lakien mukaisten tehtävien hoitamiseksi.

Auttamisjärjestelmällä on tiedonsaantioikeus ulkomaalais- ja kansalaisuusasioiden käsittelystä vastaanottolain 58 §:n 2 momentin perusteella. Auttamisjärjestelmällä on oikeus saada palvelujen tuottamiseksi välttämättömät tiedot salassapitosäynnösten estämättä. Auttamisjärjestelmän tiedonsaantioikeus perustuu myös mahtilain 11 §:n 1 momentin 2 kohtaan. Siten auttamisjärjestelmällä on oikeus saada salassapitosäynnösten estämättä vastaanottolain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta.

4 Ihmiskaupan uhrille myönnettävä harkinta-aika

Ulkomaalaislain 52 b §:n mukaan ennen lain 52 a §:n mukaisen oleskeluluvan myöntämistä ihmiskaupan uhrille voidaan antaa vähintään 30 päivän ja enintään kuuden kuukauden harkinta-aika. Hallituksen esityksen mukaan harkinta-aika annetaan ihmiskaupan uhrille, jotta hän voi toipua kokemuksistaan ja päästä tekijöiden vaikutuspiiristä siten, että hän pystyy päättämään yhteistyöhön ryhtymisestä viranomaisten kanssa. (HE 32/2006 vp. s. 9)

Harkinta-ajasta päättää 52 c §:n 1 momentin mukaisesti poliisi tai rajatarkastusviranomainen. Pykälän 2 momentin mukaan Joutsenon vastaanotokeskus voi päättää harkinta-ajan antamisesta, jatkamisesta ja keskeyttämisestä, jos uhri otetaan auttamisjärjestelmään ennen kuin poliisi tai rajatarkastusviranomainen on tehnyt asiaa koskevan päätöksen.

Hallituksen esityksessä todetaan, että ihmiskaupan uhrin harkinta-aikana tapahtuva oleskelu on laillista oleskelua. Harkinta-ajan kuluessa ei voida tehdä maasta poistamista koskevaa päätöstä ihmiskaupan uhrille eikä myöskään aiemmin tehtyä häntä koskevaa päätöstä voida panna täytäntöön. (HE 32/2006 vp. s. 9) Kuitenkin on huomioitava, ettei harkinta-aika sisällä työnteko-oikeutta. Harkinta-aika myönnetään viranomaisaloitteisesti eikä sitä siis voi hakea. (HE 266/2014 vp. s. 9-10)

Päätösharkinnassa on huomioitava, että ulkomaalaislain 40 §:n 1 momentin 7 kohdan perusteella ulkomaalaislaissa 52 b §:ssä tarkoitettuna harkinta-aikana tapahtuva oleskelu on laillista oleskelua. Siten ihmiskaupan uhri, jolle on myönnetty harkinta-aika ei ole oleskellut maassa kyseisenä jaksona ulkomaalaislain 36 b §:n tarkoittamalla tavalla ilman oleskeluoikeutta, vaikkei hänellä olisikaan ollut tällöin voimassa olevaa oleskelulupaa tai muuta oleskeluoikeutta. Harkinta-aikana ei voida myöskään tehdä maastapoistamispäätöstä ihmiskaupan uhrille.

Euroopan neuvoston yleissopimuksessa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012) säädetään myös harkinta-ajasta. Sopimuksen 13 artiklan mukaan vähintään 30 päivän mittaisesta toipumis- ja harkinta-aikana, maasta poistamista koskevaa päätöstä ei saa panna täytäntöön.

5 Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen kansainvälisen suojelun hakemuksissa

5.1 Aineellinen turvapaikkaprosessi

Kansainvälisen suojelun prosessin eli turvapaikkaprosessin aikana ilmi tullut ihmiskauppa voi olla peruste myöntää hakijalle kansainvälistä suojelua, oleskelulupa ihmiskaupan uhriksi joutumisen perusteella (UlkL 52 a §) tai oleskelulupa yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella (UlkL 52 §).

Ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan ja yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettävän oleskeluluvan edellytysten täytyminen arvioidaan turvapaikkaprosessissa viran puolesta ilman erillistä oleskelulupahakemusta, jos hakijalle ei myönnetä kansainvälistä suojelua.

Turvapaikkaprosessissa ihmiskaupan kannalta olennaista on:

- uhrien tunnistaminen
- uhrien ohjaaminen avun pariin (tarvittaessa)
- asian selvittäminen turvapaikkapuhuttelussa ja asian huomioiminen päätöstä tehtäessä

5.2 Turvapaikkahakemusten seulonta

Vakiintuneen käytännön mukaan Maahanmuuttovirastossa seulotaan kaikki käsiteltäväksi tulevat turvapaikkahakemukset. Hakemukset ohjataan seulonnan kautta eri hakemuspoluille. Seulonnassa määritetään alustavasti, ohjautuuko hakemus rajamenettelyyn, nopeutettuun menettelyyn vai normaaliin menettelyyn, tai onko hakemuksessa viitteitä siitä, että hakemus tulisi jättää tutkimatta. Seulonnassa arvioidaan myös, onko hakemuksessa viitteitä siitä, että hakija on erityisten menettelyllisten takeiden tarpeessa, ja tarvitaanko asiassa esimerkiksi puhuttelijan erityisosaamista tai erityisiä turvallisuus- tai tulkkaujärjestelyjä.

Hakemusten seulonnasta yleisesti katso tarkemmin Ohje kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä – Turvapaikkaohje (MIGDno-2024-2943).

Seulonnassa tulee kiinnittää huomiota mahdollisiin ihmiskauppaviitteisiin matalalla kynnyksellä. Käytännössä ihmiskauppaviitteiden tunnistaminen tapahtuu seulontavaiheessa asiassa kertynyt kirjallinen aineisto (S-ilmoitus, mahdolliset lisäselvitykset) läpikäymällä. Mahdollisia ihmiskaupan muotoja ovat esimerkiksi:

- Työperäinen ihmiskauppa (työperäinen hyväksikäyttö, työvoiman hyväksikäyttö, pakkotyö) ml. orjuus
- Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa
- Pakkoavioliitto ja siihen rinnastettavat liitot
- Rikollisuuteen pakottaminen
- Kerjäämisessä hyväksikäyttäminen

- Lapsisotilaana käyttäminen
- Elin- ja kudaskauppa
- Pakotettu sijaissynnytyks ja laiton adoptio

Ihmiskaupan muodoista, niihin liittyvistä viitteistä ja ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta katso tarkemmin ohjeen luvut 1.2. Ihmiskaupan muodot ja 1.3.3. Ihmiskaupan uhrin esitunnistaminen - tunnustamisen haasteet ja tunnusmerkit.

[Linkki - Luku 1.2. Ihmiskaupan muodot](#)

[Linkki - Luku 1.3.3. Ihmiskaupan uhrin esitunnistaminen - tunnustamisen haasteet ja tunnusmerkit](#)

Suurin osa ihmiskaupan uhriksi joutuneista hakijoista on haavoittuvassa asemassa, ja ensimmäinen kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otetaan tällöin lähtökohtaisesti aineelliseen tutkintaan. Jos hakija on jo otettu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tai hänellä on Suomessa vireillä ihmiskauppaa koskeva esitutkinta tai oikeuskäsittely, hakemus ohjataan käsiteltäväksi kiireellisesti.

Jos seulonnassa havaitaan, että hakemuksessa on ihmiskauppaviitteitä, tulee seulojan lisätä UMA:ssa asiaan "ihmiskauppaviite"-asiasana. Asiasanan käytöstä kirjataan maininta seulontakomenttiin. Seulontakomentista tulee käydä ilmi myös asiasanan käyttämisen mahdolliset vaikutukset puhutteluun ja sen järjestelyihin, kuten esimerkiksi puhuttelussa tarvittava haavoittuvien ryhmien puhutteluosaaminen tai puhuttelijan ja tulkin sukupuoleen liittyvät vaatimukset.

Rajamenettelyn osalta on huomioitava, että Ulkl 104 a §:n 5 momentin mukaisesti asiaa ei voida käsitellä rajamenettelyssä, jos Ulkl 96 a §:ssä tarkoitettua tukea (erityisiä menettelyllisiä takeita) ei voida antaa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että pääosaa ihmiskauppaviitteisistä hakemuksista ei tule ohjata rajamenettelyyn tai käsitellä rajamenettelyssä. Jos hakijan ei kuitenkaan ihmiskaupan uhriksi joutumisesta tai ihmiskauppaviitteistä huolimatta katsota olevan haavoittuvassa asemassa, eikä hänellä katsota olevan myöskään erityisiä tarpeita, hakemus voidaan tapauskohtaisesti käsitellä myös rajamenettelyssä. Kyseessä voisi olla esimerkiksi tilanne, jossa ihmiskaupasta on kulunut pitkä aika ja hakija on sen jälkeen pystynyt elämään arkielämään esimerkiksi normaalisti työskennellen tai opiskellen, tai tilanne, jossa hakija on päässyt pakenemaan ihmiskauppaan liittyvästä tilanteesta/olosuhteista nopeasti, eikä ihmiskaupasta tai sen yrityksestä ole seurannut hakijalle traumoja tai haavoittuvuutta. Asiassa on aina tehtävä tapauskohtainen harkinta hakijan edun mukaisesti huomioiden, että haavoittuvuustekijöitä voi tulla esiin vasta asiaa tarkemmin selvitettyä. Hakemus voidaan tarvittaessa siirtää pois rajamenettelystä myös ensimmäisen seulonnan jälkeisissä asian käsittelyn vaiheissa.

5.3 Turvapaikkapuhuttelu

Maahanmuuttovirasto suorittaa Ulkl 97 §:n mukaisen turvapaikkatutkinnan, jossa on selvitettävä muun muassa hakijan henkilöllisyys, matkareitti ja maahantulo sekä hänen perusteensa turvapaikkahakemukselleen.

Turvapaikkaprosessissa turvapaikkakuuleminen (henkilöllisyydestä, matkareitistä ja maahantulosta) ja turvapaikkapuhuttelu ovat ihmiskaupan uhrin tunnistamisen kannalta keskeisiä vaiheita, jos asia ei ole tullut esille ja sitä ei ole selvitetty muussa viranomaisessa aiemmin.

Turvapaikkapuhuttelusta yleisesti katso tarkemmin Ohje kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä – Turvapaikkaohje (MIGDno-2024-2943).

Turvapaikkapuhuttelussa selvitetään ihmiskauppaviitteitä sekä kansainvälisen suojelun (Ulkl 87 § ja 88 §) että oleskeluluvan (Ulkl 52 a § ja 52 §) edellytysten täyttymisen näkökulmasta. Sekä Suomessa että ulkomailla tapahtunutta ihmiskauppaa tulee selvittää puhuttelussa, mukaan lukien matkalla tapahtunutta ihmiskauppaa. Ihmiskaupan uhriksi joutumista selvitetään kuten mitä tahansa kansainvälisen suojelun osa-aluetta. Koska ihmiskauppa voi olla peruste myöntää hakijalle oleskelulupa tulee asiaa selvittää myös uskottavuusarvioinnin näkökulmasta.

5.3.1 Puhutteluun valmistautuminen

Ihmiskauppaviitteitä on voinut nousta esiin turvapaikanhakijan asiassa jo ennen turvapaikkapuhuttelua, esimerkiksi maahantulon yhteydessä, turvapaikkahakemuksen jättämisessä, vastaanottokeskuksessa tai muussa yhteydessä. Hakija saattaa olla ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakas tai häntä on voitu esittää sinne jo ennen ensimmäistä kuulemistä tai puhuttelua virastossa. Poliisin turvapaikkailmoituksessa, vastaanottokeskuksesta tai Dublin-prosessista on voinut tulla viitteitä ihmiskaupasta, joiden perusteella varaudutaan puhuttelussa selvittämään ihmiskauppaa. Ulkomaalaisasioiden asiakaskäsittelyjärjestelmä (UMA) asiakassivulla, turvapaikkadiaarissa ja mahdollisten aiempien hakemusten diaareissa olevat ihmiskauppaviitteet tulee aina tarkistaa ennen hakijan kuulemistä tai puhuttelua.

Ennen puhuttelua UMA:sta tulee tarkistaa ihmiskauppaviitteiden osalta:

- UMA:n asiakassivu, jossa näkyy ihmiskaupan auttamisjärjestelmän diaari mikäli asiakas on otettu auttamisjärjestelmään tai häntä on esitetty sinne. Diaarista voi tarkistaa onko asian tila käsiteltävänä tai onko asiaan tehty kielteinen tai myönteinen päätös.
- Poliisin tekemä turvapaikkailmoitus (ns. S-ilmoitus)
- Poliisiasian tietojärjestelmään tehdyt merkinnät eli ns. patja-haku
- Asiakkaan aiempien hakemusten diaarit
- Hallinto-oikeuteen ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen tehdyt valitukset ja lisäselvitykset
- Dublin-kuulemisen pöytäkirja ja muut Dublin-asiakirjat

- Sosiaalityöntekijän lausunto, lääkärinlausunnot, terveydentilaan liittyvät potilaskertomukset ja vastaanottokeskuksesta saadut tiedot
- UMA:n kommenttikenttä ja asiasanat

Jos asiakas on ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä tai häntä on esitetty sinne, tulee auttamisjärjestelmästä pyytää ennen puhuttelua esitys, mahdollinen auttamisjärjestelmän päätös ja muut asiakirjat. Ks. Tarkempi ohjeistus luku 3.4. Tietojen pyytäminen auttamisjärjestelmästä.

[Linkki - Luku 3.4. Tietojen pyytäminen auttamisjärjestelmästä](#)

Tyypillisiä riskiprofiileja, joiden kohdalla ihmiskaupan selvittämiseen on varauduttava, ovat muun muassa:

- Kolmansissa maissa ilman oleskelulupaa oleskelleet
- Asiakkaat, jotka ovat oleskelleet Suomessa pitkään ennen turvapaikan hakemista ilman oleskelulupaa ja toimeentuloa
- Alaikäisenä avioituneet, josta indikaattorina voi olla esimerkiksi se, että perheen vanhemmilla on huomattava ikäero, ja/tai äidin ikäero vanhimpaan lapseen on pieni
- Pakolaisleireillä avioituneet
- Seksityötä tehneet
- Länsi-afrikkalaiset naiset, jotka ovat oleskelleet Italiassa, Espanjassa tai Kreikassa ennen Suomeen tuloa
- Pohjois-Afrikan ja erityisesti Libyan kautta kulkeneet /salakuljetetut
- Lähi-idässä, Venäjällä tai muualla siirtotyöläisinä toimineet

5.3.2 Puhuttelussa selvittävät asiat

Puhuttelussa on selvittävä, täyttyykö ihmiskaupan tunnusmerkistö eli keinot, tekotapa ja tarkoitus. Hyväksikäytön osalta selvitetään, mitä hyväksikäytön muotoja on käytetty, miten hakija on päätynyt hyväksikäytön uhriksi, milloin hyväksikäyttö on tapahtunut ja kuinka kauan se on kestänyt. Keskeisiä selvittäviä asioita ovat myös tekijään liittyvät seikat, kuten tekijän mahdolliset yhteydet hakijan kotimaahan, perheenjäseniin ja sukulaisiin, tekijän asema ja vaikutus hakijan kotialueella sekä se, onko hakija katkaissut siteet tekijään. Puhuttelussa selvitetään lisäksi uudelleen uhriksi joutumisen vaaraa eli ns. uudelleen uhriutumisen riskiä ja hakijan mahdollisuutta turvautua viranomaissuojeluun ja ihmiskaupan uhreille tarkoitettuihin tukitoimiin kotialueella. Lisäksi tulee selvittää hyväksikäytön vaikutusta hakijan toimintakykyyn ja sitä asettaako tapahtunut hyväksikäyttö hakijan haavoittuvaan asemaan. Haavoittuvuutta lisääviä ja vähentäviä tekijöitä tulee selvittää lisäksi laajemmin 52 § -arviota varten. Tarkempi ohjeistus tähän löytyy viraston ohjeesta: Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä - 52 § -ohje.

Jos turvapaikkapuhuttelussa tulee esille viitteitä siitä, että hakija voisi olla ihmiskaupan uhri, eikä hän ole vielä auttamisjärjestelmässä, hakijan itsensä suostumuksella häntä esitetään ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

Ohjeistus ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään esittämisestä katso tarkemmin: luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

[Linkki - Luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään](#)

Tarkistuslista: Mahdolliselta ihmiskaupan uhrilta selvittävät asiat turvapaikkapuhuttelussa:

- Keinot, tekotapa ja tarkoitus; ihmiskaupan tunnusmerkistön täytyminen (alaikäisten kohdalla keinoja ei tarvita, mutta niitä on tästä huolimatta hyvä selvittää)
- Miten hakija on rekrytoitu tai joutunut ihmiskaupan uhriksi?
- Hyväksikäytön muodot ja kesto
- Millainen on hakijan hyväksikäyttö- tai riippuvuussuhde tekijöihin?
- Onko hakija katkaissut välit tekijöihin?
- Onko hakija edelleen jollekin velkaa?
- Mitä hakija pelkää? Kuka uhkaa häntä kotimaassa?
- Tekijäosapuolen mahdolliset yhteydet hakijan kotimaahan ja perheenjäseniin/läheisiin
- Millainen asema tekijällä tai tekijöillä on hakijan kotialueella?
- Voisiko hakija saada apua kotimaansa viranomaisilta mahdollista uhkaa vastaan? Onko hän hakenut aiemmin apua?
- Uudelleen uhritumisen vaara
 - Selvitetään ihmiskaupan tekijöiden taustan lisäksi olosuhteita, jotka altistivat hakijan hyväksikäytölle verraten olosuhteisiin, joihin hän joutuisi kotimaahan palatessaan.
 - Huomioi, että hakijan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten haavoittuvuus, voivat myös vaikuttaa uudelleen uhritumiseen. Mahdollinen uusi hyväksikäyttö ei välttämättä liity aiempiin olosuhteisiin.
- Hyväksikäytön vaikutukset hakijan toimintakykyyn
 - Selvitetään esimerkiksi hakijan terveydentilaa, työkykyä, kykyä hoitaa omia asioita, kykyä toimia huoltajana lapsilleen. Mikäli näissä on ongelmia, onko hakija saanut niihin apua?
- Onko hakijalla kyky elättää itsensä?
- Asettaako tapahtunut ihmiskauppa hakijan haavoittuvaan asemaan?
- Onko hakijalla tuki- tai turvaverkkoa kotimaassa? Millainen yhteys heihin on?
- Muut haavoittuvuustekijät, kuten koulutustausta, työkokemus, etninen tausta ja kielitaito, terveydentila, mukana hakevien lasten tilanne
- Onko hakija tukitoimien tarpeessa? Tarvitseeko hakijaa vielä esittää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään?

Vinkejä puhuttelussa selvitettäviin teemoihin voi katsoa myös luvusta **5.4.2. Ihmiskauppa-asian arviointi kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä**

[Linkki - Luku 5.4.2. Ihmiskauppa-asian arviointi kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä](#)

5.3.3 Hakijan traumataustan, alaikäisyyden ja muiden haavoittuvuustekijöiden huomioiminen puhuttelussa

Ihmiskauppa on uhrille usein erittäin traumatisoivaa ja tapahtuneesta kertominen voi olla uhrille vaikeaa. **Traumaattiset kokemukset voivat vaikuttaa ihmisen muistiin ja kykyyn kertoa tapahtumista.** Traumaattisista tapahtumista muistetaan yleensä paremmin keskeiset elementit (esim. asefokus), mutta aina nekään eivät jää uhrin muistiin. Korkea stressitaso ja pelko voivat rajoittaa henkilön kykyä havaita perifeerisiä yksityiskohtia. Uhri saattaa muistaa esimerkiksi tunteen, muttei välttämättä sitä ympäröiviä yksityiskohtia. Lisäksi häpeä, pelko ja epäluottamus viranomaisiin voivat olla osatekijöitä sille, miksi kertominen voi olla vaikeaa.

Ihmiskaupan uhrin muistiin voi lisäksi vaikuttaa se, että **ihmiskauppa tapahtuu usein jatkumona ja samankaltaisten tapahtumien sarjana.** Kun traumatisoivia tapahtumia kokee toistuvasti, on sillä vaikutusta ihmisen muistiin ja uhrilla voi olla vaikeuksia muistaa yksittäisiä, erillisiä tapahtumia. Ihmiskaupan uhri saattaa paremmin muistaa "mitä yleensä tapahtui", kuin mitä jossain yksittäisessä tapahtumassa tapahtui. Toisaalta selvästi erottuvat yksittäisetkin tapahtumat saatetaan muistaa – esimerkiksi ensimmäinen kerta tai viimeinen kerta, kun jotain tapahtui. (Julia Korkman, Pakottava Kontrolli ja rikostutkintaan liittyvä kuulustelu, 2023.)

Nämä hakijan muistiin ja kertomisen kykyyn vaikuttavat seikat tulisi huomioida ihmiskaupan uhrin puhuttelussa. Hakijalle esitettävien kysymysten lisäksi on tärkeää huomioida tapa, jolla kysymykset esitetään.

Puhuteltaessa traumatisoitunutta ihmiskaupan uhria, voidaan käyttää muun muassa seuraavia tekniikoita:

- Kerro hakijalle tarkasti, mitä puhuttelussa tapahtuu
- Varmista, että hakija varmasti ymmärtää mitä salassapitovelvollisuus tarkoittaa. Kerro esimerkiksi, että perheenjäsenille ei kerrota hakijan kertomia asioita ja pöytäkirjan voi halutessaan jättää vain avustajalle
- Käytä aikaa turvallisen ilmapiirin luomiseen
- Avoimet ja neutraalit kysymykset antavat hakijan muistiprosessille tilaa
- Vältä johdattelevia kysymyksiä
- Kysele traumaattisen tapahtuman ympäriltä; mitä tapahtui ennen, miten tilanteeseen päädyttiin, mitä tapahtui sen jälkeen
- Käytä yleistä "Mitä yleensä tapahtui, kun..." JA erityistä "Mitä tapahtui sinä päivänä, kun...?" koska tämä mahdollistaa erityyppisten tapahtumien muistamisen (Korkman, 2023)

- Kysy tietyistä jaksoista - viimeisimmistä, ensimmäisistä, tai niistä, jotka puhuteltava muistaa parhaiten (Korkman, 2023)
- Kysy, tapahtuiko jotakin kerran vai useammin kuin kerran (Korkman, 2023)
- Siirryttäessä seuraavaan asiaan, tee selvä ero eri jaksojen välillä, esim. "Kerro minulle seuraavaksi siitä, kun kävit henkilön X luona?" (Korkman, 2023)
- Tee yhteenvetoja hakijan kertomasta ja kiitä/kannusta hakijaa
- Kysy asioista neutraalisti ja arkailematta. Tämä antaa hakijalle signaalin siitä, että puhuttelija kestää kyllä herkistä ja vaikeista asioista puhumisen, eikä hakijan tarvitse puhuttelijan tai tulkin vuoksi sensuroida kertomaansa tai jättää jotain kertomatta
- Kerro lopuksi, miten hakijan asian käsittely jatkuu

Alaikäisten kohdalla on huomioitava, että ihmiskauppaviitteitä selvitetään lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Lasten puhuttelutekniikasta on ohjeistettu Lapsen etu -ohjeessa (Ohje lapsen asian käsittelystä - Lapsen etu -ohje MIGDno-2024-2927). Mukana hakevia lapsia kuullaan huoltajaan kohdistuneesta ihmiskaupasta huoltajan luvalla. Esimerkiksi lapsen avun tarvetta voi olla tarpeen selvittää, mikäli hän on todistanut vanhempaan kohdistunutta ihmiskauppaa. Huomioitavaa on, että mikäli lapsen huoltajan epäillään kohdistaneen lapseen vakavia oikeudenloukkauksia, kuten ihmiskauppaa, on kyseessä eturistiriita. Lapsen ja vanhemman väliset mahdolliset eturistiriidat tulee selvittää ja mahdollinen edunvalvonnan tarve ja ilmoittaminen holhousviranomaisille arvioida.

5.3.4 Erityisen menettelyllisen tuen tarpeen tunnistaminen ihmiskaupan uhrin puhuttelussa

Ulkomaalaislain 96 a §:ssä säädetään erityisistä menettelyllisistä takeista. Turvapaikkamenettelyssä henkilö, jolla on vastaanottolain 6 §:ssä tarkoittamasta haavoittuvasta asemasta johtuvia tai muuten turvapaikkamenettelyn aikana todettuja erityistarpeita, annetaan tukea sen varmistamiseksi, että hän voi hyötyä turvapaikkamenettelyyn liittyvistä oikeuksista ja noudattaa siihen liittyviä velvollisuuksia. Vastaanottolain 6 §:ssä mainitaan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ihmiskaupan uhrin.

Jos puhuttelussa arvioidaan, että hakija on haavoittuvassa asemassa ja hänet tulisi ohjata oikeusaputoimistoon avustajan saamiseksi tai muun avun piiriin, puhuttelijan on oltava yhteydessä hakijan vastaanottokeskukseen asian järjestämiseksi. Kaikilla haavoittuvassa asemassa olevilla ja siten mahdollisilla ihmiskaupan uhreilla ei välttämättä ole menettelyllisiä erityistarpeita. Erityisten menettelyllisten erityistarpeiden olemassaolo todetaan aina tapauskohtaisesti (HE 218/2014 vp s. 39-40). Olennaista on, että hakija saa tukea turvapaikkamenettelyssä, jos hän tarvitsee sitä. Lähtökohtaisesti mahdollinen ihmiskaupan uhri on ohjattava

oikeusaputoimistoon avun saamiseksi, ellei hänellä jo ole oikeudellista avustajaa.

Haavoittuvan aseman ja erityisen menettelyllisen tuen tarjoamisen tunnistamisesta ja tuen tarjoamisesta katso tarkemmin Ohje kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä – Turvapaikkaohje (MIGDno-2024-2943).

5.4 Kansainvälistä suojelua koskeva päätös (UlkL 87 § ja 88 §)

Ihmiskaupan uhriksi joutuminen voi olla kansainvälisen suojelun peruste, ja hakijalle voidaan joissakin tapauksissa myöntää ulkomaalaislain 87 §:n mukainen turvapaikka tai ulkomaalaislain 88 §:n mukainen oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella. Mahdollinen ihmiskauppa-asia tulee siksi arvioida kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen näytön arvioinnissa samalla tavoin kuin muutkin hakijan esittämät kansainvälisen suojelun perusteet. Jos hakija on otettu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, häntä on esitetty auttamisjärjestelmään tai tapauksessa on muutoin ilmeisiä ihmiskauppaviitteitä, tulee kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä ottaa kantaa ihmiskauppa-asiaan.

Kansainvälisen suojelun myöntämisen yleisistä edellytyksistä ja kansainvälistä suojelua koskevan asian ratkaisemisesta katso tarkemmin Ohje kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä – Turvapaikkaohje (MIGDno-2024-2943).

Kansainvälistä suojelua koskeva päätös, jossa otetaan kantaa ihmiskauppa-asiaan tai -viitteisiin, tehdään UMA:ssa olevia erityisesti ihmiskauppaviitteisiä tapauksia varten luotuja päätöspohjia ja päätöspohjien rakenneosia hyödyntäen. Näin varmistutaan siitä, että päätöksessä huomioidaan ihmiskauppaviitteiden osalta kaikki olennaiset käsittelyvaiheet ja seikat.

5.4.1 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän päätöksen huomioiminen kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä

Ennen kansainvälistä suojelua koskevan päätösharkinnan aloittamista asian käsittelijän on varmistettava, että hakijaa on esitetty ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, jos auttamisjärjestelmään esittämisen kriteerit täyttyvät asiassa. Jos hakijaa ei ole vielä esitetty auttamisjärjestelmään, vaikka se olisi asiassa tarkoituksenmukaista, asian käsittelijä tekee esityksen. Ennen esityksen tekemistä käsittelijä pyytää hakijalta suostumuksen esityksen tekemiselle, jos suostumusta ei ole aiemmin pyydetty. Suostumuksen pyytämisestä ja esityksen tekemisestä katso tarkemmin luku 3. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä ja siihen esittäminen.

[Linkki - Luku 3. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä](#)

Ennen päätöksen tekemistä on varmistettava myös, että mahdollinen ihmiskaupan auttamisjärjestelmän hakijan asiassa tekemä päätös on pyydetty ja liitetty lisäselvitykseksi hakijan kansainvälistä suojelua koskevaan asiaan. Jos auttamisjärjestelmä ei ole vielä tehnyt asiassa päätöstä, arvioidaan tapauskohtaisesti, odotetaanko auttamisjärjestelmän päätös ennen kansainvälistä suojelua koskevan asian ratkaisemista.

Jos hakijan kohdalla täyttyvät turvapaikan myöntämisen edellytykset, asiassa ei tarvitse odottaa auttamisjärjestelmän päätöstä. Niiden päätösten, joihin sisältyy päätös maasta poistamisesta, osalta odotetaan auttamisjärjestelmän päätöstä silloin, kun auttamisjärjestelmän päätöksellä voisi olla vaikutusta päätöksen lopputulokseen. Jos asia kuitenkin on ihmiskaupan osalta selkeä, ja on selvää, ettei auttamisjärjestelmän päätöksellä ole vaikutusta kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen lopputulokseen, voidaan päätös tehdä odottamatta auttamisjärjestelmän päätöstä ja hakijan mahdollista ottamista auttamisjärjestelmään. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun ihmiskauppa-asiaa on selvitetty turvapaikkapuhuttelussa kattavasti ihmiskauppa-asian uskottavuuden, hakijaan kohdistuvan tulevaisuuden uhan ja mahdollisen ihmiskaupan uhriksi joutumisen vaikutusten (haavoittuva asema, toimintakyky jne.) arvioimiseksi. Tällöin päätökseen kirjataan tieto siitä, ettei mahdollinen auttamisjärjestelmään ottaminen muuttaisi päätöksen lopputulosta. Edellä mainituissa tilanteissa kansainvälisen suojelun asiassa tehdystä päätöksestä tulee välittömästi ilmoittaa ja lähettää päätös tiedoksi auttamisjärjestelmälle. Tällä pyritään välttämään ristiriitoja asian arvioinnissa. Päätös toimitetaan auttamisjärjestelmälle salattuna sähköpostina.

Jos auttamisjärjestelmän päätöksellä voisi olla vaikutusta kansainvälistä suojelua koskevaan asiaan, odotetaan asiassa auttamisjärjestelmän päätös ennen asian ratkaisemista. Kyse voisi olla esimerkiksi tilanteista, joissa esitystä auttamisjärjestelmään ei ole tehty turvapaikkatutkintaprosessin yhteydessä, vaan sen on tehnyt jokin muu taho, ja auttamisjärjestelmän päätöksessä voisi auttamisjärjestelmän tekemien lisäselvitysten myötä nousta esille sellaista uutta ja päätösharkintaan mahdollisesti vaikuttavaa tietoa, joka ei ole aiemmin tullut ilmi esimerkiksi hakijan turvapaikkapuhuttelussa.

Jos auttamisjärjestelmän tekemästä kielteisestä päätöksestä on valitettu hallinto-oikeuteen, kansainvälistä suojelua koskeva päätös voidaan pääsääntöisesti ratkaista ilman, että asiassa jäädään odottamaan hallinto-oikeuden ratkaisua auttamisjärjestelmän päätöksestä tehtyyn valitukseen.

Auttamisjärjestelmän päätös ei suoraan sido turvapaikkatutkinnassa tehtävää päätösarviota. Asiassa on huomioitava, että auttamisjärjestelmä soveltaa päätöksissään lakia Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin auttamisesta ja tunnistamisesta (746/2011), jossa ihmiskaupan uhrilla ei tarkoiteta ihmiskaupparikoksen uhria, vaan ihmiskaupan uhria. Turvapaikkatutkinnan päätösharkinnassa puolestaan sovelletaan Ulkomaalaislakia (301/2004), jossa ihmiskaupan uhrilla tarkoitetaan ihmiskaupparikoksen uhria. Lähtökohta auttamisjärjestelmässä ja

turvapaikkatutkinnassa tehtäville arvioille on siten toisistaan jonkin verran poikkeava. Myönteinen päätös auttamisjärjestelmään ottamisesta ja samalla vastaanottolain mukaisesta ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta on kuitenkin vahva osoitus siitä, että hakija on voinut joutua ihmiskaupan uhriksi.

Auttamisjärjestelmän päätöksen perustelut on yleensä olennaista huomioida, kun arvioidaan, katsotaanko ihmiskaupan tunnusmerkkien täyttyvän tapahtuneessa. Joissakin tilanteissa turvapaikkatutkintaa tekevällä viranomaisella voi kuitenkin olla hakijan tilanteesta ja kertomuksen uskottavuudesta laajemmin tietoa kuin auttamisjärjestelmällä. Näin ollen tilanne, jossa auttamisjärjestelmä on katsonut hakijan olevan ihmiskaupan uhri, mutta turvapaikkatutkinnassa tai muutoin turvapaikkatutkinnan yhteydessä selvitetyn perusteella hakijan ihmiskaupan uhriksi joutumista ei katsottaisi kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä näytetyksi, on mahdollinen. Samoin on mahdollista, että Maahanmuuttovirasto katsoo selvityksensä perusteella näytetyksi, että hakija on joutunut ihmiskaupan uhriksi, vaikka auttamisjärjestelmä olisikin todennut asiasta toisin omassa päätöksessään.

Asiassa on huomioitava myös, ettei auttamisjärjestelmän kielteinen päätös välttämättä tarkoita sitä, että hakija ei ole joutunut ihmiskaupan uhriksi. Auttamisjärjestelmään ottaminen edellyttää, että mahdollinen ihmiskaupan uhri on auttamistoimien tarpeessa. Auttamisjärjestelmä voi siis tehdä kielteisen päätöksen myös sillä perusteella, ettei mahdollisella uhrilla ole auttamistoimien tarvetta. Edellä mainittujen seikkojen selvittämiseksi kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelijän tulee tutustua auttamisjärjestelmän päätökseen ja sen perusteluihin huolellisesti.

Jos auttamisjärjestelmän asiakirjoista (esitys, päätös ym.) esille nousevassa hakijan kerronnassa tai muissa seikoissa on ristiriitoja hakijan turvapaikkatutkinnan yhteydessä tai esimerkiksi poliisille kertoman kanssa, ristiriidoista tulee aina kuulla hakijaa, jos niillä katsotaan olevan merkitystä kansainvälisen suojelun asian arvioinnin kannalta.

5.4.2 Ihmiskauppa-asian arviointi kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä

Kansainvälisen suojelun tarve arvioidaan aina suhteessa hakijan kansalaisuusvaltioon (kotimaahan) tai pysyvään asuinmaahan. Näin ollen asiassa on olennaista arvioida, aiheutuisiko hakijaan kohdistuneesta ihmiskaupasta hakijalle uhkaa kotimaassaan riippumatta siitä, missä ihmiskauppa on tapahtunut. Perusteena kansainvälisen suojelun myöntämiselle voi olla lähtömaassa, kauttakulkumaassa tai Suomessa tapahtunut ihmiskauppa, jos hakijalla on perustellusti aiheutta pelätä joutuvansa ihmiskaupan seurauksena vainoksi katsottavien tekojen kohteeksi kotimaassaan. Kyse voi olla myös tilanteesta, jossa ihmiskauppa ei ole vielä toteutunut, mutta hakija pelkää sitä tulevaisuudessa.

Näytön arvioinnissa huomioidaan kaikki oleellinen asiassa saatu selvitys, kuten esimerkiksi hakijan oma kerronta, ajantasainen maatieto, mahdolliset lausunnot sekä muut kirjalliset lisäselvitykset, kuten ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä tai poliisilta saadut selvitykset.

Tulevaisuuden uhan arvioinnissa (ns. riskiarvio) voidaan arvioida seuraavia teemoja:

Ihmiskaupan uhriin mahdollisesti kohdistuva stigma ja sen aiheuttama uhka

- Voisiko hakija joutua ihmiskaupan uhriksi joutumisen ja siihen liittyvän stigmat vuoksi kotimaassaan esimerkiksi syrjityksi, turvaverkottomaksi tai kunniaväkivallan kohteeksi, ja aiheutuisiko tästä hakijalle vakavien oikeudenloukkausten vaaraa tulevaisuudessa?
- Arviossa on huomioitava esimerkiksi:
 - hakijan kotimaa ja sitä koskeva ajantasainen maatieto
 - hakijaan kohdistuneen ihmiskaupan luonne ja vakavuus
 - hakijan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten sukupuoli, etninen tausta jne.
 - hakijaan mahdollisesti tulevaisuudessa kohdistuvan syrjinnän ja/tai oikeudenloukkausten luonne ja vakavuus
 - onko hakijaan kohdistunut ihmiskauppa hakijan perheenjäsenten ja/tai kotialueen yhteisön tiedossa
 - miten hakijan joutumiseen ihmiskaupan uhriksi suhtaudutaan hakijan kotialueen yhteisössä

Ihmiskaupan tekijäosapuolen aiheuttama uhka

- Voisiko ihmiskaupan tekijäosapuoli aiheuttaa hakijalle vakavien oikeudenloukkausten vaaraa tulevaisuudessa?
- Arviossa on huomioitava esimerkiksi:
 - minkälaisia oikeudenloukkauksia (esim. kostotoimenpiteet) hakija pelkää tekijäosapuolen taholta
 - millainen hyväksikäyttö- ja riippuvuussuhde hakijalla on ollut tekijään
 - onko hakija pystynyt katkaisemaan yhteyden tekijään
 - millaista hyväksikäyttöä on ollut ja kuinka kauan sitä on kestänyt
 - onko ihmiskaupan tekijäosapuolena yksittäinen henkilö vai esimerkiksi rikollisjärjestö
 - onko tekijä hakijan kotimaasta tai kotialueelta, tai onko tekijällä yhteyksiä hakijan kotimaahan tai esimerkiksi hakijan perheenjäseniin
 - miten tekijä saisi tietää hakijan palanneen kotimaahansa
 - minkä vuoksi tekijä olisi edelleen hakijasta kiinnostunut
 - onko mahdollista uhkaa vastaan saatavilla riittävää ja tehokasta viranomaisuojelua (arviossa on huomioitava myös

ne syyt, joiden vuoksi hakija ei ole aiemmin saanut viranomais-suojelua)

Uudelleen uhriutumisen uhka

- Voisiko hakija joutua kotimaassaan uudelleen ihmiskaupan uhriksi?
- Arviossa on huomioitava esimerkiksi:
 - hakijan olosuhteet kotimaassa: mm. sosioekonomiset olosuhteet, jotka ovat johtaneet ihmiskaupan uhriksi joutumiseen vrt. olosuhteet kotimaahan palaamisen jälkeen
 - kotimaassa saatavilla olevat auttamistoimet ja viranomais-suojelu
 - hakijan henkilökohtaiset olosuhteet, kuten esimerkiksi ihmiskaupan uhriksi joutumisesta seurannut trauma tai häpeä, jotka voivat vaikeuttaa avun hakemista kotimaassa, tai muu aiempi hyväksikäyttö
 - Muut yksilölliset haavoittuvuustekijät, kuten esimerkiksi hakijan terveydentila, hyväksikäytön kesto, hakijan ikä hyväksikäytön aikana, kouluttamattomuus, työkokemuksen puute, turvaverkottomuus tai muu sosiaalisen tukiverkoston puute, yksinhuoltajuus ja hyväksikäytön vaikutus mahdollisiin alaikäisiin lapsiin.

Tulevaisuuden uhan arvioinnissa on huomioitava myös, että poikkeuksellisissa tilanteissa harkittavaksi voi tulla myös niin sanotun **jatkuvan vainon** (*ongoing persecution*) käsitteen soveltaminen, vaikka asiassa ei olisi konkreettista tulevaisuuden uhkaa. UNHCR:n pakolaiskäsikirjan kohdan 136 mukaan pakolaisaseman lakkaamislauseke sisältää poikkeuksen koskien tilannetta, jossa henkilö on joutunut aikaisemmin erittäin vakavan vainon kohteeksi, eikä hän sen vuoksi lakkaa olemasta pakolainen, vaikka hänen kotimaassaan on tapahtunut perustavanlaatuisia muutoksia. Poikkeus heijastaa yleisempää humanitaarista periaatetta, jonka mukaan henkilön, joka on kokenut itseensä tai perheeseensä kohdistuvaa epäinhimillistä (*atrocious*)vainoa, ei voida odottaa palaavan kotimaahansa. Vaikka hallintovalta olisi vaihtunut, se ei välttämättä ole muuttanut väestön asenteita, eikä pakolaisen kokemusten valossa hänen omia ajatuksiaan. Ulkomaalaislain 107 §:n 4 momentin mukaan olosuhteiden muutosten vaikutusta pakolaisaseman lakkaamiseen ei sovelleta henkilöön, joka voi aiemmin koetusta vainosta tai vakavasta haitasta johtuvien pakottavien syiden vuoksi kieltäytyä turvautumasta kansalaisuusvaltionsa suojeluun.

UNHCR:n ihmiskauppaa koskevan ohjeen kohdan 16 mukaan jatkuvan vainon käsitteen soveltaminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa koettu vaino on ollut luonteeltaan poikkeuksellisen epäinhimillistä ja uhri kärsii edelleen jatkuvista traumaattisista psykologisista vaikutuksista, jotka tekevät kotimaahan palaamisen sietämättömäksi. Aiemmin koetun vainon vaikutukset hakijaan siis jatkuisivat edelleen. (Guidelines on International Protection nro 7: The application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol

relating to the Status of Refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked) Jatkuvan vainon käsitteen soveltaminen on kuitenkin poikkeuksellista. Jos asiassa harkitaan jatkuvan vainon käsitteen soveltamista hakijalle, jolla ei katsota olevan tulevaisuuden uhkaa valtiossa, johon suhteessa hakemus tutkitaan, asiassa tulee olla yhteydessä ihmiskauppa-asioista vastaavaan asiantuntijaan ennen päätöksentekoa.

Jos asiassa katsotaan näytetyksi, että hakija on ihmiskaupan uhri, hakijaan on kohdistunut vainoksi katsottava teko. Tällöin asiaa käsittelevällä viranomaisella on näyttötaakka osoittaa, ettei vaino tule toistumaan hakijan palatessa kotimaahansa.

Jotta turvapaikka voidaan myöntää, tulee asiassa täyttyä vainon vaaran lisäksi myös **syy-yhteys ulkomaalaislaissa tarkoitettuun vainon syyhyn**. Ulkomaalaislaissa tarkoitetuista vainon syistä ihmiskaupan kohdalla voi tulla kyseeseen ensisijaisesti tietty yhteiskunnallinen ryhmä. Ulkomaalaislain 87 b §:n 3 momentin mukaan vainon syitä arvioitaessa tietyinä yhteiskunnallisena ryhmänä voidaan pitää ryhmää,

- 1) jonka jäsenillä on sellainen yhteinen tausta, muu luontainen ominaisuus tai usko, joka on ryhmän jäsenten identiteetin taikka omantunnon kannalta niin keskeinen ominaisuus, ettei heitä voida vaatia luopumaan siitä; ja
- 2) jonka ympäröivä yhteiskunta mieltää muusta yhteiskunnasta erottuvaksi.

Asiassa on olennaista huomioida, että syy-yhteys voi täyttyä vain, jos hakija on kuulunut tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään jo ennen vainoteon kohteeksi joutumista. Ihmiskaupan uhrin kohdalla syy-yhteys voi muodostua esimerkiksi siten, että tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen on johtanut uhriksi joutumiseen, tai että henkilö kuuluu ajantasainen maatieto huomioiden ihmiskaupan uhrina kotimaassaan tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään, ja on siitä syystä vaarassa joutua uudelleen ihmiskaupan uhriksi kotimaassaan. Kaikkien ihmiskaupan uhrien kohdalla tietyn yhteiskunnallisen ryhmän kriteerit eivät täyty, eivätkä kaikki ihmiskaupan uhrit kuulu tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään. Oikeudenloukkausten vaara ei siis kaikissa tapauksissa ole sidoksissa tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumiseen. Jos syy-yhteys tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään tai mihinkään muuhunkaan ulkomaalaislaissa tarkoitettuun vainon syyhyn ei täyty, kyseeseen voi tällöin joissakin tapauksissa tulla turvapaikan sijaan ulkomaalaislain 88 §:n mukainen toissijainen suojele.

Oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella myönnetään UIKL 88 §:n mukaan, jos turvapaikan antamisen edellytykset eivät täyty, mutta on esitetty merkittäviä perusteita uskoa, että jos ulkomaalainen palautetaan kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa, hän joutuisi todelliseen vaaraan kärsiä vakavaa haittaa ja hän on kykenemätön tai sellaisen vaaran vuoksi haluton turvautumaan sanotun maan suojeleluun. Vakavalla haitalla tarkoitetaan:

- kuolemanrangaistusta ja teloitusta;
- kidutusta tai muuta epäinhimillistä tai ihmisarvoa loukkaavaa kohtelua tai rangaistusta;
- mielivaltaisesta väkivallasta kansainvälisen tai maan sisäisen aseellisen selkkauksen yhteydessä johtuvaa vakavaa ja henkilökohtaista vaaraa.

Toissijaisen suojelun myöntäminen UlkL 88 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella on myös ihmiskaupan uhrin kohdalla mahdollista silloin, kun hän joutuisi todelliseen vaaraan kärsiä vakavaa haittaa. Kyse voisi olla esimerkiksi filanteesta, jossa hakija on vaarassa joutua kotimaassaan vakavien oikeudenloukkausten kohteeksi yksityishenkilöiden taholta, esimerkiksi koska on jäänyt velkaa huumekauppiaille, jolloin asiassa ei ole ulkomaalaislaissa tarkoitettua vainon syytä.

Edelleen UlkL 88 §:n 1 momentin 3 kohdan osalta on harkinnassa huomioitava ihmiskaupan uhriksi joutuneen hakijan henkilökohtaiset olosuhteet, kuten mahdollinen haavoittuva asema sekä terveydentila, ja niiden vaikutukset hakijan mahdollisuuksiin ja kykyyn oleskella kotialueellaan. Olennaista on arvioida, miten haavoittuva asema ja/tai terveysongelmat vaikuttavat hakijaan, ja altistavatko ne hakijaa ulkomaalaislaissa tarkoitettulle mielivaltaiselle väkivallalle.

Päätöksenteossa on kansainvälisen suojelun tarvetta arvioitaessa huomioitava erityisesti alaikäisen aikuisista riippuvainen asema ja alaikäisen aikuista heikommat mahdollisuudet turvautua kotimaassaan viranomaisuojeluun.

Jos kansainvälisen suojelun edellytykset eivät täyty hakijan osalta, edetään harkintaan siitä, onko hän ulkomaalaislain 52 a §:n tai 52 §:n mukaisen oleskeluluvan tarpeessa. Ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen oleskeluluvan edellytyksiä ei kuitenkaan arvioida, jos päätöksessä on katsottu, että hakija ei ole ihmiskaupan uhri asiassa esiin tulleista ihmiskauppaviitteistä huolimatta.

Ihmiskaupan uhriksi joutumisen (52 a §) ja yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettäviä (52 §) oleskelulupia on käsitelty tarkemmin jäljempänä luvussa 7. Katso lisäksi Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä - 52 § -ohje (MIGDno-2024-396).

[Linkki - Luku 7. Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa ja muut oleskeluluvat](#)

KHO:2017:43 (ennakkopäätös); kansainvälinen suojelu; ihmiskauppa; Nigeria

KHO totesi, että ihmiskaupan uhreiksi joutuneiden naisten voidaan lähtökohtaisesti katsoa kuuluvan ulkomaalaislain 87 §:n 1 momentissa ja 87 b §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettuun tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään. KHO:n mukaan ihmiskaupan uhrin kansainvälisen suojelun tarvetta harkittaessa oli arvioitava, oliko odotettavissa, että hän saattaisi kotimaahan palatessaan joutua uudelleen ihmiskaupan uhriksi, ja oliko hänellä mahdollisuus saada tehokasta ja luonteeltaan pysyvää suojelua kotimaansa viranomaisilta.

Valtion suojelun saatavuutta arvioitaessa oli otettava huomioon paitsi valtion halu myös sen kyky suojata ja auttaa ihmiskaupan uhreja. Vaikka uudelleen uhriutumisen vaaraa ei todennäköisesti olisi, oli otettava kuitenkin huomioon, oliko uhriutuminen aiheuttanut uhrille sellaisia vaikeita terveydellisiä seurauksia, joiden vuoksi palauttaminen kotimaahan olisi kohtuutonta hänen kokemustensa vuoksi.

KHO katsoi, että ihmiskaupan uhreiksi joutuneille henkilöille Nigeriassa tarjolla olevaa suojelua voitiin ajantasaisen maatietouden perusteella lähtökohtaisesti pitää tehokkaana, pysyvänä ja riittävänä ja että ihmiskaupan uhriksi Euroopassa joutuneiden nigerialaisnaisten ei kotimaahan palatessaan ollut pääsääntöisesti katsottava joutuvan heidät ihmiskauppaan saattaneiden henkilöiden oikeudenloukkausten tai uudelleen uhriksi joutumisen todelliseen vaaraan. Erikseen oli vielä arvioitava, oliko ihmiskaupan uhriksi joutuneella henkilöllä tosiasialliset mahdollisuudet päästä suojelun piiriin kotimaahan palautettaessa. KHO otti huomioon ihmiskaupan uhrien auttamista ja suojelemista Nigeriassa koskevan ajantasaisen maatietouden sekä muutoksenhakijan henkilökohtaisista olosuhteista kokonaisuudessaan saadun selvityksen ja katsoi, ettei käsillä ollut perusteita myöntää ihmiskaupan uhriksi joutuneelle muutoksenhakijalle turvapaikkaa taikka oleskelulupaa toissijaisen suojelun perusteella.

5.5 Uusintahakemukset ja niiden seulonta

Uusintahakemuksella tarkoitetaan kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta, jonka ulkomaalainen tekee saatuaan lainvoimaisen päätöksen Maahanmuuttovirastolta tai hallintotuomioistuimelta aikaisemmin tekemäänsä hakemukseen, kun hän oleskelee edelleen maassa tai on päätöksen saatuaan lyhyeksi ajaksi poistunut maasta. Uusintahakemuksena ei kuitenkaan pidetä hakemusta, joka on tehty sen jälkeen, kun Maahanmuuttovirasto on tehnyt 95 c §:n nojalla raukeamispäätöksen. (UuKL 102 § 1 mom)

Uusintahakemuksista, tutkittavaksi ottamisen edellytyksistä ja uusintahakemusten seulonnasta yleisesti katso tarkemmin Ohje kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä – Turvapaikkaohje (MIGDno-2024-2943).

Ihmiskauppaviitteet voivat tulla uusintahakemuksen yhteydessä esille joko ensimmäistä kertaa hakijan esittämänä uutena perusteena tai seikkana, tai ne ovat voineet käydä ilmi jo hakijan aiemman hakemuksen yhteydessä. Jos uusintahakemuksen seulontavaiheessa havaitut ihmiskauppaviitteet ovat tulleet esille jo hakijan aiemman hakemuksen yhteydessä, hakemuksen seulonnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, onko ihmiskauppaa ja siihen liittyviä seikkoja selvitetty ja arvioitu aiemman hakemuksen käsittelyn yhteydessä asianmukaisesti. Lisäksi on arvioitava, onko hakijan mahdollinen haavoittuva asema tunnistettu ja huomioitu riittävästi.

Uusintahakemuksen seulonnassa arvioidaan seuraavia seikkoja:

Onko mahdollinen ihmiskaupan uhri tunnistettu ja onko ihmiskauppaviitteitä selvitetty riittävällä tavalla?

Täyttyykö asiassa ihmiskaupan tunnusmerkistö (keinot, toiminta, tarkoitus)?
Tunnusmerkeistä katso lisää ohjeen luvusta 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö

- Mitä hyväksikäytön muotoja hakijaan on kohdistunut?
- Missä, milloin ja kuinka kauan hyväksikäyttöä on tapahtunut?
- Onko hakijaa esitetty ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi?

Hakijan kuuleminen on tarpeen, jos seulonnassa arvioidaan, ettei ihmiskauppaviitteitä ja/tai ihmiskaupan tunnusmerkistöä ole arvioitu riittävästi aiemman hakemuksen käsittelemisen yhteydessä, tai hakijaa ei esimerkiksi ole aiemmin esitetty ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi.

[Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö](#)

Lisääkö mahdollinen ihmiskaupan uhriksi joutuminen merkittävästi sen todennäköisyyttä, että hakijaa olisi pidettävä kansainvälistä suojelua saavana henkilönä?

Onko asiassa perusteltua syytä epäillä, että ihmiskaupan uhriksi joutuminen aiheuttaisi hakijalle tulevaisuudessa vaaraa kotimaassa? Asiassa arvioidaan ainakin seuraavia seikkoja:

- Mahdolliset vakavat oikeudenloukkaukset ihmiskaupan tekijöiden taholta (onko ihmiskauppa tapahtunut hakijan kotimaassa? Onko tekijöillä yhteyksiä hakijan kotimaahan, perheenjäseniin tai sukulaisiin?)
- Mahdollinen uudelleen ihmiskaupan uhriksi joutuminen (Onko ihmiskauppa tapahtunut hakijan kotimaassa? Onko tekijöillä yhteyksiä hakijan kotimaahan, perheenjäseniin tai sukulaisiin? Kuinka kauan ihmiskaupasta on kulunut aikaa? Onko hakijalla sellaisia henkilökohtaisia olosuhteita, jotka altistaisivat häntä kotimaassaan uudelle hyväksikäytölle? Hakijan koulutustaso, työkokemus, turvaverkko, mahdollisten lasten tilanne, aiempi hyväksikäyttö?)
- Seuraukset kotimaan/kotialueen yhteisössä, esimerkiksi stigmasta johtuva hyljeksiminen, rangaistukset, kunniaan liittyvä väkivalta (ihmiskaupan muoto? Onko ihmiskauppaan liittynyt seksuaalista hyväksikäyttöä? Kotimaata koskeva ajantasainen maatieto? Yhteisön suhtautuminen hakijaan?)
- Onko hakija esittänyt itsestään riippumattoman syyn uuden perusteen tai seikan esittämiseksi vasta uusintahakemusvaiheessa? Ihmiskaupan osalta on aina huomioitava, ettei hakija välttämättä itse tiedä kyseessä olleen ihmiskauppa tai ymmärrä ihmiskaupan uhriksi joutumisen merkitystä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen kannalta. Lisäksi on mahdollista, ettei hakija ole esimerkiksi pelon tai häpeän vuoksi pystynyt kertomaan ihmiskauppaan liittyvästä perusteesta tai seikasta aiemmin.

Jos edellä esitettyjen seikkojen arvioinnin jälkeen katsotaan, että hakemus tulee ottaa ihmiskauppaviitteen vuoksi aineellisesti tutkittavaksi, hakijalle järjestetään turvapaikkapuhuttelu. Hakijaa voidaan kuulla myös osana alustavaa tutkintaa, jos edellä mainittuja tutkittavaksi ottamiseen liittyviä seikkoja ei voida turvapaikkailmoituksen ja mahdollisen muun asiassa saadun kirjallisen selvityksen perusteella arvioida.

Onko hakijan mahdollinen haavoittuva asema tunnistettu ja huomioitu asianmukaisesti?

- Onko asiassa saatavilla riittävästi tietoa mahdollisen haavoittuvan aseman arvioimiseksi?
- Onko haavoittuva asema voinut vaikuttaa hakijan kertoman uskottavuuteen aiempien hakemusten yhteydessä? Voiko haavoittuva asema vaikuttaa uusintahakemuksessa esitettyjen perusteiden/seikkojen vakuuttavuuden arviointiin?
- Onko tarvetta ulkomaalaislain 96 a §:n mukaisille menettelyllisille takeille?

Hakijan kuuleminen voi olla tarpeen, jos edellä mainittuja seikkoja ei voida käytettävissä olevan selvityksen perusteella arvioida tai jos se on tarpeen menettelyllisten takeiden arvioimiseksi.

Onko asiassa riittävät tiedot Ulkl 52 a §:n ja 52 §:n edellytysten arvioimiseksi viran puolesta?

- Yksilöllisessä kokonaisharkinnassa huomioidaan muun muassa terveydentila, turvaverkko, koulutustaso ja työkokemus sekä hyväksikäytön kesto ja laatu.

Ulkomaalaislain 52 §:n edellytysten arvioimisesta katso tarvittaessa tarkemmin Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä - 52-ohje (MIGDno-2024-396).

Seulontavaiheessa on huomioitava, että ihmiskaupassa on lähtökohtaisesti kyse vakavuudeltaan vainoksi katsottavasta teosta. Vaikka aikuisen hakijan voidaan yleensä odottaa tuovan turvapaikkaperusteensa esille oma-aloitteisesti, voivat hakijan henkilökohtaiset olosuhteet joissakin tilanteissa altistaa hänet kotimaassaan uudelleen ihmiskaupan uhriksi joutumiselle, eikä hakija välttämättä osaa vedota tähän itse. Tästä syystä kynnys hakijan kuulemiselle ihmiskaupaan ja uudelleen uhriutumisen riskiin liittyen on pidettävä uusintahakemusvaiheessa matalalla. Kuuleminen tehdään asian luonne huomioiden ensisijaisesti suullisesti Maahanmuuttovirastossa, mutta myös kirjallinen kuuleminen on mahdollista, jos se tapauskohtaisesti katsotaan tarkoituksenmukaisemmaksi. Kirjallinen kuuleminen voi tulla kyseeseen, jos asiassa ei ole viitteitä erityisestä haavoittuvuudesta, asiassa ei ole tarvetta arvioida hakijan kerronnan uskottavuutta tai esitettyjen tietojen vakuuttavuutta, kirjallisella kuulemisella selvitettävä seikka on riittävän yksiselitteinen ja hakijalla on käytössään avustaja. Kirjallisen kuulemisen käyttämisestä yleisesti katso tarkemmin Ohje kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä – Turvapaikkaohje (MIGDno-2024-2943).

5.6 Dublin-menettely

Dublin – menettely perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EU) N:o 604/2013 (nk. Vastuunmäärittämisasetus, Dublin - asetus). Tämä Dublin - menettelyä koskeva ohjeistus on voimassa 11.6.2026 saakka, koska Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1351 (hallinta-asetus) korvaa nykyisen vastuunmäärittämisasetuksen 12.6.2026.

Kansainvälisen suojelun perusteet eivät ole Dublin-menettelyssä merkitseviä toisin kuin aineellisesti tutkittavassa turvapaikka-asiassa. Dublin-menettelyssä ihmiskauppaviitteitä selvitetään sillä tarkkuudella, että pystytään arvioimaan tarvetta esittää hakijaa auttamisjärjestelmään ja ulkomaalaislain 52 a §:n ja 52 §:n perusteella myönnettävien oleskelulupien edellytysten täyttyminen. Jos asiassa selvitetyn perusteella arvioidaan, että hakijalle tulee myöntää ihmiskaupan uhrin oleskelulupa tai oleskelulupa muusta syystä, hakemus tutkitaan sisällöllisesti Suomessa, eikä hakijaan sovelleta Dublin-menettelyä.

5.6.1 Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen ja auttamisjärjestelmään esittäminen Dublin-menettelyssä

Dublin-menettelyssä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään esittämisen edellytyksenä on, että tapahtuneen arvioidaan olevan ihmiskauppaa, ja että hakijan kertomus ihmiskaupasta on uskottavaa siltä osin, kuin asiaa on selvitetty. Asiaa ei tarvitse selvittää niin laajasti, että asiassa voitaisiin arvioida mahdollisen ihmiskaupan uskottavuutta samalla tapaa kuin aineellisessa tutkinnassa.

Ihmiskauppaviitteiden riittävä selvittäminen riippuu aina tapauksesta. Tärkeää on tunnistaa mahdollinen uhri ja esittää hakijaa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, ellei hakijaa ole vielä esitetty järjestelmään esimerkiksi avustajan, turvapaikkahakemuksen rekisteröineen viranomaisen tai vastaanottokeskuksen toimesta.

Dublin-menettelyssä ihmiskaupan uhrin tunnistamisen kannalta olennainen vaihe on Dublin-kuuleminen. Jos ihmiskauppaviitteitä on ilmennyt poliisin tai rajavartiolaitoksen kirjaamassa turvapaikkailmoituksessa tai muissa saatavilla olevista tiedoista, ihmiskauppa-asiaa selvitetään Dublin-kuulemisessa ja hakijalta pyydetään kuulemisen lopuksi tarvittaessa suostumus ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään esittämiselle. Ihmiskauppaviitteet voivat myös tulla esille vasta Dublin-kuulemisessa tai sen jälkeen.

Dublin - kuulemisessa ihmiskauppaan liittyviä selvitettäviä seikkoja voivat olla tapauksesta riippuen esimerkiksi:

- Millainen tausta ja olosuhteet hakijalla on toisessa jäsenvaltiossa? Taustalla ja olosuhteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi seuraavia seikkoja: oleskeluhistoria (pituus, luvallisuus/luvattomuus, mikä lupaperuste), asuinpaikka (osoite, asumistyyppi, kustannukset), sosiaalinen

verkosto ja perhe (puoliso, seurustelu, sukulaiset, ystävät maassa), työhistoria (missä, mitä, milloin), toimeentulo (mistä toimeentulo ja jos ei ole tulonlähdeä, miten on kyennyt oleskelemaan) ja mahdolliset aiemmat hyväksikäyttökokemukset. Hakijan tausta ja olosuhteet toisessa jäsenvaltiossa valtiossa voivat usein tulla esiin jo viranomaisten asiakirjoista. Taustaa ja olosuhteita toisessa jäsenvaltiossa selvitetään tapauskohtaisessa laajuudessa lapsen etu huomioiden.

- Minkälainen hakijan tilanne olisi toiseen jäsenvaltioon palatessaan? Eriyistä huomiota kiinnitetään siihen, missä mahdollinen ihmiskaupan uhriksi joutuminen on tapahtunut, mitkä olosuhteet johtivat hakijan joutumiseen hyväksikäytön kohteeksi ja millaiset hänen olosuhteensa olisivat toisessa jäsenvaltiossa.
- Yleiset haavoittuvaan asemaan liittyvät tekijät on selvitettävä, jos ne eivät ole tulleet asiassa muutoin esille. Haavoittuvuuteen liittyvät seikat tulevat yleensä ilmi kuulemisessa esimerkiksi terveydentila -kohdassa, selvitettäessä syitä, miksi hakija ei voisi palata toiseen jäsenvaltioon tai hakijan esittämistä asiakirjoista.
- Mahdolliset ristiriidat hakijan kertomassa.
- Täyttyykö asiassa ihmiskaupan tunnusmerkistö, eli onko hakijan kertomassa hyväksikäytössä kyse ihmiskaupasta. Ihmiskaupan tunnusmerkistöstä katso tarkemmin luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö.
- Yksilöllisen inhimillisen syyn ja ihmiskaupan uhriksi joutumisen perusteella myönnettävien oleskelulupien edellytysten täyttyminen.

[Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö](#)

Jos auttamisjärjestelmään esittämisen edellytykset täyttyvät, hakijaa on hänen suostumuksellaan esitettävä auttamisjärjestelmään, vaikka hakija on Dublin-menettelyssä ja hänelle olisi tulossa käännyttämispäätös toiseen jäsenvaltioon. Esittämisestä päättää ja esityksen tekee kuulemisen pitänyt ylitarkastaja. Esityksestä tiedotetaan hakijan avustajaa. Esityksen tekemisestä katso tarkemmin luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

[Linkki - Luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään](#)

Hakijaa esitetään auttamisjärjestelmään matalalla kynnyksellä, jos asiassa on ihmiskauppaviitteitä. Esitykseen kirjataan maininta siitä, että hakija on Dublin-menettelyssä, minkä vuoksi päätös auttamisjärjestelmään ottamisesta tai ottamatta jättämisestä pyydetään tekemään siirtoajat huomioiden mahdollisimman nopeasti. Esityksessä voidaan todeta, että Dublin-päätös on mahdollista tehdä ennen kuin päätös auttamisjärjestelmään ottamisesta on tehty.

Auttamisjärjestelmän päätöstä odotetaan mahdollisuuksien mukaan ennen Dublin-päätöksen tekemistä. Päätös voidaan tehdä kuitenkin ennen auttamisjärjestelmän päätöstä, jos siirtoaika on päättymässä, tai auttamisjärjestelmän päätöksessä ei ole odotettavissa mitään sellaista selvitystä, joka vaikuttaisi asian ratkaisemiseen. Ihmiskaupan uhriksi joutuminen ja auttamisjärjestelmässä oleminen eivät suoraan estä käännyttämistä toiseen jäsenvaltioon vastuunmäärittämisasetuksen perusteella. Hakemuksen käsittelyssä huomioidaan hakijan yksilölliset seikat

ja mahdolliset perusteet vastuunmäärittämisasiasetuksen 17 artiklan mukaisen harkintavaltalausekkeen soveltamiselle, jonka perusteella Suomi voi ottaa vastuun hakemuksen käsittelystä, vaikka se ei olisi vastuussa hakemuksesta asetuksessa mainituin perustein. Jos hakija päätetään käännyttää turvapaikkahakemuksesta vastuussa olevaan valtioon, ihmiskauppa-asia perustellaan kielteisessä oleskelulupapäätöksessä.

Asian käsittelyssä on huomioitava, että Dublin-päätöksen yhteydessä ei ole mahdollista myöntää oleskelulupaa, koska oleskeluluvan myöntäminen toisi samalla Suomelle vastuun turvapaikkahakemuksen käsittelemisestä. Jos asiassa selvitetyn perusteella arvioidaan, että ihmiskaupan uhrin tai muun oleskeluluvan myöntämisen edellytykset täytyvät, hakemus siirretään aineelliseen tutkintaan. Päätös mahdollisen oleskeluoikeuden myöntämisestä tehdään aineellisen turvapaikkapäätöksen yhteydessä.

Jos asiassa ei ole edellytyksiä myöntää hakijalle oleskelulupaa, eikä asiassa ole perusteita soveltaa vastuunmäärittämisasiasetuksen 17. artiklan mukaista harkintavaltalausekettä, kansainvälistä suojelua koskeva hakemus jätetään tutkimatta, asiaan tehdään kielteinen oleskelulupapäätös ja hakija käännytetään turvapaikkahakemuksesta vastuussa olevaan valtioon. Asian ratkaisussa otetaan huomioon hakijan yksilölliset olosuhteet, mahdollinen ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän päätös sekä mahdollinen lääkärinlausunto hakijan tilanteesta. Päätöksessä huomioidaan palautuskielto.

Kielteisen oleskelulupapäätöksen perusteluissa arvioidaan ihmiskauppaviitteet ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan ja yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettävän oleskeluluvan edellytysten arvioinnissa. Arvioitaessa ihmiskaupan uhrin tilapäisen oleskeluluvan edellytyksiä selvitetään tarvittaessa poliisilta tai syyttäjältä, onko hakijan oleskelu Suomessa perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi ja täytyvätkö muut ulkomaalaislain 52 a § 1 momentin mukaisen oleskeluluvan edellytykset. Mahdollinen rikosasia voi tulla ilmi esimerkiksi hakijan, avustajan, auttamisjärjestelmän tai poliisiasian tietojärjestelmän kautta. Asian käsittelyssä voidaan tarvittaessa hankkia lisäselvitystä terveydentilasta hakijan erityisen haavoittuvan aseman arvioimiseksi. Ihmiskaupan uhrille myönnettävän oleskeluluvan edellytysten perustelujen jälkeen arvioidaan yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettävän oleskeluluvan edellytykset. 52 §:n soveltamisesta katso tarkemmin: Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä - 52 § -ohje (MIGDno-2024-396).

Ihmiskaupan uhrin, jolla on lapsi, asian arvioinnissa on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen tilanteeseen ja ensisijaiseen etuun. Lapsen edun ensisijainen huomiointi on tehtävä myös hänen vanhemmalleen tehtävän päätöksen yhteydessä sekä arviota myös, miten vanhemman tilanne ja vointi vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen. Ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmään otettuja lapsia, jotka ovat tulleet maahan yksin, ei pääsääntöisesti käännytetä toiseen jäsenvaltioon. Päätös käännyttämisestä voidaan poikkeuksellisesti tehdä silloin, jos lapsen etu sitä erityisesti vaatii. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun lasta ollaan saattamassa yhteen hänen perheenjäsenensä kanssa. Maasta poistamisesta katso

tarkemmin Ohje maasta poistamisesta – Maastapoistamisohje (MIGDno-2024-2942).

5.6.2 Erityistapaus: Italiaan käännyttäminen

Italian käännyttäminen

Tapauksissa, joissa harkitaan vastuunmäärittämasetuksen perusteella käännyttämistä Italiaan, on Maahanmuuttoviraston linjauksen mukaan tietyissä olosuhteissa tiukemmat ehdot maasta poistamiselle. Auttamisjärjestelmään otettuja haavoittuvassa asemassa olevia, ihmiskaupan uhriksi Italiassa joutuneita pienten lasten yksinhuoltajia ei käännytetä Italiaan Dublin-menettelyssä. Myös lapsettomien henkilöiden osalta uhrin tilanne ja haavoittuvaan asemaan liittyvät tekijät arvioidaan yksilöllisesti. Ensisijaisena tavoitteena on aina estää hakijan uudelleen uhuriutuminen.

Italian olosuhteiden osalta selvitetään ainakin:

- hakijan turvaverkostot
- toimeentulomahdollisuudet lapsen kanssa
- mahdollisuus turvautua viranomais-suojeluun ja onko hakija turvautunut siihen aiemmin
- onko hakija hakenut ihmiskaupan uhrille tarkoitettua apua Italiassa, ja jos ei ole hakenut, miksi ei. Jos hakija on hakenut apua Italiassa, miksi ei ole sitä mahdollisesti saanut, ja jos on saanut, miksi hakija on lähtenyt Italiasta pois.
- mahdollisuudet hakeutua ihmiskaupan uhreille tarkoitettun avun piiriin Italiassa
- Italiassa saadut terveys- ja sosiaalipalvelut

Luettelo ei ole tyhjentävä.

Jos henkilöllä on kansainvälinen suojeluasema Italiassa, kategorista kieltoa käännyttämiselle Italiaan ei ole. Katso seuraava luku 5.7. Kansainvälistä suojelua EU:sta saaneet.

5.7 Kansainvälistä suojelua EU:sta saaneet

Kansainvälistä suojelua (pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema) EU:ssa saaneisiin ei sovelleta Dublin – menettelyä, vaan hakemukset ratkaistaan ulkomaalaislain perusteella. Ulkomaalaislain 103 §:n 3 kohdan mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan jättää tutkimatta, jos hakija on saanut kansainvälistä suojelua toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa, johon hänet voidaan lähettää. Ulkomaalaislain 94 § 3 momentin mukaisesti turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan oleskeluoikeuden myöntäminen myös muilla esille tulevilla perusteilla. Asian käsittelyssä huomioidaan perusoikeuskirjan 4 artiklan loukkaamisen riski.

Ihmiskauppaviitteitä ja auttamisjärjestelmään esittämistä selvitetään kansainvälistä suojelua toisessa EU-maassa saaneilta hakijoilta tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä koskevassa puhuttelussa. Kansainvälistä suojelua toisessa jäsenvaltiossa saaneiden osalta selvitetään hakijan kyseisessä jäsenvaltiossa saamaa apua ja hänen paluolosuhteitaan kyseisessä valtiossa. Selvitettäviä seikkoja voivat olla esimerkiksi:

- Millainen tausta ja olosuhteet hakijalla on toisessa jäsenvaltiossa? Taustalla ja olosuhteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi seuraavia seikkoja: oleskeluhistoria (pituus, luvallisuus/luvattomuus, mikä lupaperuste), asuinpaikka (osoite, asumistyyppi, kustannukset), sosiaalinen verkosto ja perhe (puoliso, seurustelu, sukulaiset, ystävät maassa), työhistoria (missä, mitä, milloin), toimeentulo (mistä toimeentulo ja jos ei ole tulonlähdeä, miten on kyennyt oleskelemaan) ja mahdolliset aiemmat hyväksikäyttökokemukset. Hakijan tausta ja olosuhteet toisessa jäsenvaltiossa valtiossa voivat usein tulla esiin jo viranomaisten asiakirjoista. Taustaa ja olosuhteita toisessa jäsenvaltiossa selvitetään tapauskohtaisessa laajuudessa lapsen etu huomioiden.
- Minkälainen hakijan tilanne olisi toiseen jäsenvaltioon palatessaan? Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, missä mahdollinen ihmiskaupan uhriksi joutuminen on tapahtunut, mitkä olosuhteet johtivat hakijan joutumiseen hyväksikäytön kohteeksi ja millaiset hänen olosuhteensa olisivat toisessa jäsenvaltiossa.
- Yleiset haavoittuvaan asemaan liittyvät tekijät on selvitettävä, jos ne eivät ole tulleet asiassa muutoin esille. Haavoittuvuuteen liittyvät seikat tulevat yleensä ilmi kuulemisessa esimerkiksi terveydentila -kohdassa, selvitettäessä syitä, miksi hakija ei voisi palata toiseen jäsenvaltioon tai hakijan esittämistä asiakirjoista.
- Mahdolliset ristiriidat hakijan kertomassa.
- Täytyykö asiassa ihmiskaupan tunnusmerkistö, eli onko hakijan kertomassa hyväksikäytössä kyse ihmiskaupasta. Ihmiskaupan tunnusmerkistöstä katso tarkemmin luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö ([Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö](#)).
- Yksilöllisen inhimillisen syyn ja ihmiskaupan uhriksi joutumisen perusteella myönnettävien oleskelulupien edellytysten täytyminen.

Jos auttamisjärjestelmään esittämisen edellytykset täyttyvät, hakijaa on hänen suostumuksellaan esitettävä auttamisjärjestelmään. Esittämisestä päättää ja esityksen tekee puhuttelun pitänyt ylitarkastaja.

Ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan ja yksilöllisestä inhimillisestä syystä myönnettävän oleskeluluvan edellytykset arvioidaan hakijan yksilölliset olosuhteet huomioiden. Arvioitaessa ihmiskaupan uhrin tilapäisen oleskeluluvan edellytyksiä selvitetään tarvittaessa poliisilta tai syyttäjältä, onko hakijan oleskelu Suomessa perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi ja täyttyvätkö muut ulkomaalaislain 52 a § 1 momentin mukaisen oleskeluluvan edellytykset. Mahdollinen rikosasia voi tulla ilmi esimerkiksi hakijan, avustajan, auttamisjärjestelmän tai poliisiasian tietojärjestelmän kautta. Asian käsittelyssä voidaan tarvittaessa hankkia lisäselvitystä terveydentilasta hakijan erityisen haavoittuvan aseman arvioimiseksi. Ihmiskaupan uhrille myönnettävän oleskeluluvan edellytysten perustelujen jälkeen arvioidaan yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettävän oleskeluluvan edellytykset. 52 §:n soveltamisesta katso tarkemmin: Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä - 52 § -ohje (MIGDno-2024-396).

[Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö](#)

KHO 3337/2023, 13.11.2023; Romaniassa kansainvälistä suojelua saanut

Muutoksenhakija oli kotimaassaan joutunut kotimaassaan joutunut silpomisen, pakkotyön ja pakkoavioliiton uhriksi ollessaan alaikäinen. Hänelle oli 2018 myönnetty oleskelulupa Romaniaan toissijaisen suojelun perusteella. Muutoksenhakija oli Romaniassa työskennellyt siivojana perheessä ja joutunut perheen miehen seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi. Muutoksenhakija oli 2020 hakenut Suomesta kansainvälistä suojelua ja hänen hakemuksensa oli jätetty kansainvälisen suojelun osalta tutkimatta ja hänet oli käännytetty Romaniaan. Muutoksenhakija oli hakenut Suomesta toisen kerran kansainvälistä suojelua 2021 ja oli vedonnut joutuneensa uudelleen pakkopakkotyöhön Romaniassa. Muutoksenhakija oli Suomesta käännyttämisen jälkeen työskennellyt Romaniassa maatöissä ja huolehtinut hevosista. Muutoksenhakija oli tehnyt pitkiä työpäiviä ilman palkkaa ja joutunut asumaan talviaikaan ulkovarastossa. Muutoksenhakijalle ei ollut tarjottu vaatteita tai muitakaan perustarvikkeita, hänelle ei ollut annettu riittävästi ruokaa. Lääkärin lausunnon mukaan muutoksenhakija oireet viittaavat keskivaikeaan tai vaikeaan masennukseen sekä ahdistukseen ja sopivat myös traumaperäiseen stressihäiriöön. Muutoksenhakijan toimintakyky on oireiden vuoksi alentunut.

KHO totesi, ettei Romanian järjestelmässä ole sellaisia systeemisiä, yleisiä tai tiettyjä ryhmiä koskevia puutteita, joiden vuoksi kansainvälistä suojelua maassa saavat olisivat siellä yleisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa sisällöltään vastaavissa perusoikeuskirjan 4 artiklassa ja ulkomaalaislain 147 §:ssä tarkoitetun kohtelun vaarassa. Muutoksenhakijan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on voitu jättää ulkomaalaislain 103 §:n 3 kohdan perusteella tutkimatta. KHO totesi, että muutoksenhakija oli jo kotimaassaan, lapsuudesta lähtien, joutunut hyväksikäytön, pakkotyön ja väkivallan

kohteeksi. Muutoksenhakija on Romaniassa vuonna 2019 joutunut ihmiskaupan uhriksi, häntä on pahoinpidelty ja hänelle on tehty seksuaalista väkivaltaa. KHO totesi, että muutoksenhakija oli käännyttämisensä jälkeen alkuvuodesta 2021 joutunut Romaniassa toistamiseen hyväksikäytön kohteeksi. KHO:n mukaan muutoksenhakijaan liittyen ei ollut ollut vireillä ihmiskaupan esitutkintaa tai tuomioistuinkäsittelyä. Oleskeluluvalla ei siten ole ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin mukaisia edellytyksiä.

Kuitenkin KHO katsoi, että muutoksenhakijan olevan kokemustensa traumatisoima ja Suomessa hänestä on lisäksi tullut kahden pienen lapsen vanhempi. Muutoksenhakijalla ei ollut siteitä Romaniassa tapahtuneesta ensimmäisestä ihmiskaupasta epäiltyyn henkilöön. Muutoksenhakija oli joutunut Romaniassa ihmiskaupan uhriksi kahdella eri kerralla. Lisäksi hän on ollut myös kotimaassaan Somaliassa ihmiskaupan uhri. KHO katsoi, että muutoksenhakijaa oli pidettävä erityisen haavoittuvassa asemassa olevana henkilönä asiaa kokonaisuutena arvioitaessa, kun otetaan huomioon hänen joutumisensa useaan otteeseen ihmiskaupan uhriksi sekä hänen asemansa muutoinkin traumatisoituneena kahden pienen lapsen vanhempana. KHO katsoi, että ottaen huomioon muutoksenhakijan kokonaistilanne ja Romanian heikentyneet mahdollisuudet huolehtia haavoittuvassa asemassa olevista kolmannen maan kansalaisista sen vuoksi, että Romaniassa oli yli 86 000 Ukrainasta sodan vuoksi paennutta pakolaista, joista enemmistö on naisia ja lapsia (UNHCR 29.9.2022), muutoksenhakijaa oli pidettävä ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla erityisen haavoittuvassa asemassa olevana ja että hänelle on tuon momentin perusteella myönnettävä jatkuva oleskelulupa Suomeen. KHO mukaan oleskeluluvan myöntäminen muutoksenhakijalle oli näissä olosuhteissa myös lapsen edun mukaista.

6 Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen oleskelulupa-, maastapoistamis- ja peruuttamisasioissa sekä kansalaisuusasioissa

Ihmiskauppaepäily voi tulla esiin kaikissa maahanmuuttoprosesseissa: turvapaikka-, oleskelulupa-, oleskeluluvan peruuttamis- ja maasta poistamisprosesseissa. **Ihmiskauppaviite** voi tulla ilmi turvapaikkahakemuksen lisäksi tavanomaisessa maahanmuuttoon liittyvän oleskelulupahakemuksen, oleskeluluvan peruuttamisasian tai maasta poistamisasian käsittelyn yhteydessä. Ihmiskauppaviitettä täytyy aina selvittää riippumatta siitä, mikä ulkomaalaisasia asiakkaalla on vireillä. Kielteisessä päätöksessä ja erillisessä maastapoistamispäätöksessä täytyy ottaa ihmiskaupan määritelmän perusteella kantaa siihen, onko asiakkaan asiassa ilmennyt ihmiskauppaviitteitä, mikä tulee ottaa se huomioon kokonaisharkinnassa ja palautuskiellon arvioimisessa. Ihmiskaupan määritelmästä kerrotaan osioissa 2.1. Ihmiskaupan määritelmä ulkomaalaislaissa ja 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö.

[Linkki - Luku 2.1. Ihmiskaupan määritelmä ulkomaalaislaissa](#)

[Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö](#)

Esimerkiksi ulkomaisen työvoiman hyväksikäytöstä on Suomessa tullut esille viitteitä erityisesti ravintola-alalla, rakennus-, metsätalous- ja puunkorjuualalla, ravitsemustoiminnassa, siivousalalla, tukku- ja vähittäiskaupassa tai yksityisille henkilöille työskentelyssä sekä marjanpoiminta-alalla (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, vuosikatsaus 2023 ja 2024). Mainittujen alojen lisäksi myös kerjäämisessä on ollut viitteitä hyväksikäytöstä.

Pääsääntöisesti ensimmäistä oleskelulupaa haetaan ennen maahan saapumista Suomen edustustossa ulkomailla. Maahanmuuttoviraston mahdollisuudet uhritumisriskin tunnistamisessa ja ehkäisemisessä rajoittuvat niihin toimenpiteisiin, joita oleskelulupaprosessin yhteydessä tehdään. Jos hakemuksen käsittelyssä syntyy epäily siitä, että hakija ei ole tulossa Suomeen siinä tarkoituksessa tai niillä ehdoilla, jotka oleskelulupahakemuksessa on ilmoitettu, täytyy asiaa selvittää ja voi olla syytä kuulla hakijaa suullisesti.

6.1 Työvoiman hyväksikäytön ja työperäisen ihmiskaupan havaitseminen

Työperusteista oleskelulupahakemusta käsiteltäessä maahantulotarkoituksen lisäksi selvitetään, millaiset edellytykset hakijalla on toimia työnantajan vaikutuspiirin ulkopuolella Suomessa ja mikä hänen käsityksensä on työnsä ehdoista tai siitä, millaista työtä hän on tulossa tekemään. Tarkoitus on muun ohella ennaltaehkäistä sitä tilannetta, että hakija joutuisi Suomeen tultuaan ihmiskaupan uhriksi. Epäselvän hakemuksen yhteydessä oleskelulupaharkinnassa on otettava huomioon myös se, onko hakija mahdollisesti vaarassa joutua hyväksikäytetyksi. Tällöin tulee harkittavaksi oleskeluluvan epäminen ulkomaalaislain 36 a § 6 kohdan tai ulkomaalaislain 36 d § 1 momentin perusteella. 36 a § 6 kohdan mukaan oleskelulupaa ei myönnetä, jos on perusteltua aiheutta epäillä hakijan tai perheenkokoajan joutuvan hyväksikäytön kohteeksi tai muutoin haavoittuvaan asemaan Suomessa. 36 d § 1 momentin mukaan oleskelulupaa ei myönnetä, jos on perusteltua aiheutta epäillä työnantajan tarkoituksena olevan jättää noudattamatta 71 §:n 1, 2 tai 4 kohdassa säädettyjä työnantajan velvollisuuksia tai muita maahantuloa tai maassa oleskelua koskevia säännöksiä. Työperusteisten oleskelulupahakemusten käsittelystä ohjeistetaan tarkemmin tässä soveltamisohjeessa: Ohje työntekoa ja elinkeinon harjoittamista koskevien oleskelulupahakemusten käsittelystä – Työlupaohje (MIGDno-2025-3019).

KHO:2016:99 (ennakkopäätös); Työntekijän oleskelulupa; Hakijan fiedot työsuhteesta ja työsopimuksen ehdoista

KHO totesi, että työntekijän oleskelulupaa koskevan hakemuksen perusteena olevan työsuhteen tulee vastata myös oleskeluluvan hakijan

käsitystä kyseisestä työsuhteesta. Työsuhteen luonnetta ei voida ratkaista pelkästään kirjallisen hakemuksen perusteella, vaan hakemus on ratkaistava sen mukaisesti, mikä on hakijan oma käsitys hänen työsuhteensa laadusta ja sisällöstä. Mikäli hakijan haastattelussa ilmenee, ettei hakija tiedä riittävästi työsuhteensa perusteista ja olosuhteista, joihin hän Suomessa muuttaa, oleskelulupaharkinnassa on arvioitava, onko perusteltua katsoa oleskelulupahakemuksen vastaavan hakijan tarkoitusta. KHO:n mukaan epäselvän hakemuksen yhteydessä oleskelulupaharkinnassa on otettava huomioon myös se, onko hakija mahdollisesti vaarassa joutua työntekijänä hyväksikäytetyksi.

Suomessa oleskelevan hakijan osalta ihmiskauppaviitteellisessä kuulemisessa on selvitettävä ainakin, täyttyykö ihmiskaupan tunnusmerkistö eli keinot, tekotapa ja tarkoitus sekä millainen suhde asiakkaalla on mahdollisiin tekijöihin. Tunnusmerkistöstä ohjeistetaan luvussa 2.2 Ihmiskaupan tunnusmerkistö. Esimerkiksi asiakkaan arkeen, kuten asumiseen, työpaikalle kulkemiseen, ruoan ostamiseen ja maksuvälineiden käyttöön liittyvien seikkojen selvittäminen voi auttaa arvioimaan hänen kykyään toimia itsenäisesti ja muiden henkilöiden vaikutuspiirin ulkopuolella. Työperäisten oleskelulupahakemusten yhteydessä viitteitä ihmiskaupasta voivat olla esimerkiksi maksettuihin palkkoihin ja tilisiirtoihin liittyvät erilaiset epäselvyydet.

[Linkki - Luku 2.2. Ihmiskaupan tunnusmerkistö](#)

Tarkistuslista työnteon perusteella haetun hakemuksen käsittelyyn (lista ei ole tyhjentävä ja sitä voi hyödyntää tapauskohtaisesti):

- Asuuko hakija yksin vai asuuko asunnossa muita henkilöitä
- Palkan maksaminen hakijan omalle pankkitilille säännöllisesti
- Oman pankkikortin omistaminen ja käyttäminen
- Hakijan lisäksi jonkun muun henkilön käyttöoikeus hakijan pankkitiliin
- Säännölliset tilisiirrot palkan maksun jälkeen toiselle henkilölle
- Normaaliin elämiseen liittyvä säännöllinen rahan käyttö arkielämässä, mikä käy ilmi hakijan tilioitteissa
- Päivittäiset/viikoittaiset työajat/tunnit
- Velat Suomessa/kotimaassa
- Lupa- ja valvontaviraston laatima tarkastuskertomus (esim. työaikakirjanpito puutteellinen tai sitä ei ole lainkaan)
- Työnantajaa koskevat viranomaistiedot UMA:ssa
- Tulorekisteri (Verohallinnon ylläpitämä rekisteri palkanmaksuista), em. tietojen vertaaminen palkkakuitteihin ja/tai tilioitteeseen

- Patja-rekisteri (työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvät merkinnät esim. kiskonnantapainen työsyryntä, kiskonta, petos, ihmiskauppa, joissa hakija on asianomistajan asemassa)

6.2 Pakkoavioliitto

Perhesiteen perusteella haettavissa oleskeluluvissa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, onko asiassa viitteitä pakkoavioliitosta ja sitä kautta myös ihmiskaupasta. Pelkästään hakemuksen ja selvitysten perusteella saattaa olla haastavaa havaita ihmiskauppaa. Näissä tapauksissa sekä perheenkokoajaa että hakijaa on yleensä syytä kuulla suullisesti. Jos hakija on ulkomailla ja on perustelua aiheutta, epäillä hakijan tai perheenkokoajan joutuisi pakkoavioliittoon Suomessa, tulisi harkita oleskeluluvan epäämistä ulkomaalaislain 36 a § 6 kohdan perusteella. Pakkoavioliitosta, ml. pakkoavioliiton mahdollisista viitteistä, joihin tulisi kiinnittää huomiota, on kerrottu tarkemmin luvussa 1.2.3. Pakkoavioliitto ja siihen rinnastettavat liitot.

[Linkki - Luku 1.2.3. Pakkoavioliitto ja siihen rinnastettavat liitot](#)

Tarkistuslista perhesiteen perusteella haetun hakemuksen käsittelyyn (tarkistuslistaa voi käyttää myös kansalaisuusprosessin hakemuksissa soveltuvin osin):

- Poliisin patja-rekisteri (onko viitteitä esimerkiksi lähisuhdeväkivallasta, jos hakija on jo Suomessa)
- Hyvinvointialueen viranomaisten lausunnot (jos hakija on Suomessa)
- Ikäero puolisoitten välillä on suuri
- Toinen tai molemmat puolisoista ovat olleet alaikäisiä avioituessaan (ks. 1.2.3 lisää indikaattoreita Alaikäisenä alkanut avioliitto tai siihen rinnastettava liitto)
- Nainen on ollut alaikäinen ensimmäisen lapsen syntymän aikaan.
- Nainen on aviomiehensä kuoleman jälkeen avioitunut miehen veljen tai muun lähisukulaisen kanssa
- Hakijan heikko koulutustaso verrattuna perheenkokoajaan
- Hakijan heikko kielitaito verrattuna perheenkokoajaan
- Hakijan terveydentila
- Hakijan mukana mahdollisesti hakevien lasten hakemuksissa annetut henkilötiedot (esimerkiksi syntymätodistuksessa ilmoitettu syntymäaika tai vanhempien henkilötiedot) vastaavatko tiedot hakemuksissa ilmoitettuja tietoja

6.3 Ihmiskauppaviitteiden huomioiminen lupaprosessissa

Ensimmäisen tai aiemmat oleskelulupansa muulla kuin ihmiskaupan uhriksi joutumisen perusteella saaneisiin asiakkaisiin on joissain tapauksissa kiinnitettävä erityistä huomiota. Jatkolupavaiheessa ja kansalaisuushakemuksen vireytyksen yhteydessä erityistä huomiota on kiinnitettävä sellaisiin hakijoihin, jotka ovat kielitaidottomia tai jotka saapuvat palvelupisteelle tunnistautumaan tai vireyttämään hakemusta esimerkiksi työnantajan kanssa ja työnantaja tai joku toinen henkilö yrittää hoitaa tai hoitaa asioinnin hakijan puolesta. Ihmiskauppaepäily voi tulla ilmi myös toisen viranomaisen esimerkiksi lupa- ja valvontaviraston, poliisin tai jonkin muun tahon, esimerkiksi sote-alueen toimesta. Epäily voi herätä jo Maahanmuuttoviraston palvelupisteellä hakijan asioinnin yhteydessä. Epäilystä tulee tehdä merkintä UMA:an hakijan asian yhteyteen, esimerkiksi diaarin kommenttikenttään. Lisäksi lisätään ihmiskauppaviite -asiasana. Yleisesti ottaen, jos tapauksessa herää epäily siitä, että oleskelulupahakemukseen liittyvät asiat eivät hakijan kohdalla ole kunnossa, voi olla syytä joka tapauksessa harkita hakijan suullista kuulemistä. Suullisessa kuulemisessa voidaan tarkemmin selvittää mahdollisia ihmiskauppaviitteitä. Suullisista kuulemisista, mukaan lukien suulliseen kuulemisen kutsumisen kynnyksestä, on ohjeistettu seuraavassa luvussa 6.4.

6.3.1 Ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan hakeminen Suomessa

Ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa voi hakea ainoastaan Suomessa. Hakemus jätetään Maahanmuuttoviraston palvelupisteeseen. Hakemusta ei voi tehdä sähköisesti. Hakija voi samalla oleskelulupahakemuksella hakea ulkomaalaislain 52 a §, 52 d §, 52 § sekä 54 b § lupaa (ns. UHKE-lupa). Jos hakemuksessa ei ole ilmoitettu 54 b § perustetta ja hakemuksen käsittelyn yhteydessä käy ilmi, ettei edellytyksiä luvan myöntämiselle ole 52 a § eikä 52 § perusteella, kun taas 54 b § luvan myöntämisen edellytykset täyttyisivät, niin hakijaa neuvotaan muuttamaan hakemusperustettaan. Tässä on kuitenkin huomioitava se, että ulkomaalaislain 54 b § oleskelulupa on jatkolupa. 54 b § oleskelulupaa ei voi myöntää ensimmäisenä oleskelulupana. Kyseisestä oleskeluluvasta ohjeistetaan tarkemmin soveltamisohjeessa: Ohje työntekoa ja elinkeinon harjoittamista koskevien oleskelulupahakemusten käsittelystä – Työlupaohjeessa (MIGDno-2025-3019). Maahanmuuttovirasto tutkii viranpuolesta ihmiskauppaviitteiset hakemukset ja oleskelulupaperustetta voidaan muuttaa hakemuksen käsittelyn ollessa kesken. Tästä lisää kappaleessa 6.5.1 Hakemusperusteen muuttaminen kesken käsittelyn.

[Linkki - Luku 6.5.1. Hakemusperusteen muuttaminen kesken käsittelyn](#)

Jos suullisen kuulemisen tai kirjallisen selvityksen perusteella pystytään varmistumaan siitä, että hakija on ihmiskaupan uhri, niin hakijan vireillä olevan hakemuksen peruste voidaan muuttaa ihmiskaupan uhrin oleskelulupahakemukseksi. Hakijalta tulee kuitenkin saada suostumus

perusteen muuttamiseen. Hakijalle tulee myös kertoa, mitä perusteen muutoksen taustalla on. Jos hakijalle ollaan myöntämässä ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa, hänelle tulisi kertoa, että yhtenä edellytyksenä on, että hakija on katkaissut siteensä tekijään.

Hakija voi samalla oleskelulupahakemuksella hakea ulkomaalaislain 52 a §, 52 d §, 52 § sekä 54 b § lupaa (ns. UHKE-lupa). Jos hakemuksessa ei ole ilmoitettu 54 b § perustetta ja hakemuksen käsittelyn yhteydessä käy ilmi, ettei edellytyksiä luvan myöntämiselle ole 52 a § eikä 52 § perusteella, kun taas 54 b § luvan myöntämisen edellytykset täytyisivät, niin hakijaa neuvotaan muuttamaan hakemusperustettaan. Tässä on kuitenkin huomioitava se, että ulkomaalaislain 54 b § oleskelulupa on jatkolupa. 54 b § oleskelulupaa ei voi myöntää ensimmäisenä oleskelulupana. Kyseisestä oleskeluluvasta ohjeistetaan tarkemmin soveltamisohjeessa: Ohje työntekoa ja elinkeinon harjoittamista koskevien oleskelulupahakemusten käsittelystä – Työlupaohjeessa (MIGDno-2025-3019).

[Linkki - Luku 9.2. UHKE-lupa eli jatkolupa työnantajan moitittavan menettelyn perusteella](#)

6.4 Käsittelymaksuista

Ihmiskaupan uhrin oleskelulupahakemuksesta peritään käsittelymaksu, josta säädetään sisäministeriön asetuksella Maahanmuuttoviraston suoritteiden maksullisuudesta. Ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa haettaessa peritään käsittelymaksu. Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa on maksuton silloin, kun lupa myönnetään. Maksu palautetaan hakijalle, jos hakija on itse maksanut hakemuksen. Jos hakemukseen on liitetty maksusitoumus, maksu palautetaan maksusitoumuksen antajalle. Jos ihmiskaupan uhrin oleskelulupapäätös on kielteinen käsittelymaksua ei palauteta.

Maahanmuuttovirasto voi antaa poliisille vihjetietoa mahdollisesta rikoksesta sen poliisilaitoksen kirjaamoon, jonka alueella epäilty rikos on tapahtunut. Jos ihmiskauppaviite liittyy Suomessa tapahtuneeseen työperäiseen hyväksikäyttöön, asiasta ilmoitetaan myös **Lupa- ja valvontavirastolle**.

6.5 Suullinen kuuleminen

Hakijaa voidaan kuulla suullisesti ulkomaalaislain 64 §:n mukaisesti, jos se on tarpeen oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi. Ulkomaalaislain 64 §:n 1 momentin mukaan haettaessa oleskelulupaa hakijaa, perheenkokoajaa tai muuta omaista voidaan kuulla suullisesti maahantulon tai oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan kuulemisen suorittaa

Maahanmuuttovirasto, ulkoasiainhallinnon virkamies tai Suomen edustustoon työsuhteessa oleva edustuston päällikön määräämä henkilö, jolla on tehtävän edellyttämät taidot. Kuuleminen voidaan suorittaa etäyhteyttä käyttäen.

Jos suullisessa kuulemisessa tulee ilmi, että hakija voisi olla ihmiskaupan uhri, eikä hän ole vielä auttamisjärjestelmässä, hakijan itsensä suostumuksella häntä esitetään ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Hakijalle kerrotaan myös mahdollisuudesta olla yhteydessä rikosuhriapua (esim. RIKU) ja oikeudellista apua tarjoaviin tahoihin sekä annetaan tarvittaessa niiden yhteystiedot. Ennen auttamisjärjestelmään esittämistä pitää kuitenkin selvittää, onko hakija avun tarpeessa. Esittämisestä auttamisjärjestelmään on ohjeistettu osiossa 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

[Linkki - Luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään](#)

Suurin osa perhesiteen, työnteen tai elinkeinon harjoittamisen perusteella haetun oleskeluluvan edellytyksiä voidaan selvittää kirjallisesti. Hakijan suullinen kuuleminen on kuitenkin mahdollista, jos se on olosuhteet huomioiden tarpeen asian selvittämiseksi, tai jos kirjallinen menettely tuottaa hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia.

Suullisessa kuulemisessa selvitetään hakijan osallisuutta omassa oleskelulupaprosessissaan esimerkiksi avioliiton solmimisesta, perhesiteistä Suomessa, työsuhteen solmimisesta, tietoja työsuhteesta ja työoloista sekä olosuhteista Suomessa kokonaisuudessaan ihmiskaupan, laittoman maahantulon, maahantulosäännösten kiertämisen tai työperäisen hyväksikäytön riskien poissulkemiseksi.

Suullisen kuulemisen avulla on paremmat mahdollisuudet varmistua asiakkaan olosuhteista Suomessa sekä siitä, onko hakija mahdollisesti ihmiskaupan uhri. Samalla voidaan myös selvittää yleisestikin, täyttyvätkö oleskeluluvan myöntämisen edellytykset. Jos hakijan kohdalla on herännyt epäily ihmiskauppaviitteestä, niin kuulemiseen valmistautuminen tulee aloittaa tilanteen kartoittamisella: mitkä seikat hakijan hakemuksessa tai sen liitteissä herättää epäilyn ihmiskauppaviitteestä, minkälaisesta hyväksikäytön muodosta on mahdollisesti kyse. Onko kyseessä työperäinen ihmiskauppa/pakkotyö, pakkoavioliitto, seksityö tai jonkin muu ihmiskaupan muoto? Tämä ei aina tule ilmi hakemukseen toimitetuista selvityksistä. Ihmiskauppaepäily saattaa tulla ilmi vasta suullisen kuulemisen yhteydessä. Jotta tähän pystyttäisiin reagoimaan, tulisi suullisen kuulemisen yhteydessä selvittää mahdollisuuksien mukaan täyttykö ihmiskaupan tunnusmerkistö: keinot, tekotapa, tarkoitus (alla alustava listaus kysymyksistä). Jos suulliseen kuulemiseen varattu aika ei riitä, niin hakijalle varataan uusi aika jatkuu kuulemiseen. Suunnitellessa suullisen kuulemisen järjestämistä sukupuolisensitiivisyys on otettava huomioon. Seksuaaliväkivallan naisuhrille ei mieskuulijaa eikä miestulkia.

Ennen suullista kuulemista UMA:sta tulee tarkistaa ihmiskauppaviitteiden osalta:

- UMA:n asiakassivu, jossa näkyy ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän diaari mikäli asiakas on otettu auttamisjärjestelmään tai häntä on esitetty sinne. Asiakasta koskeva päätös pyydetään auttamisjärjestelmästä, huolimatta siitä, onko päätös myönteinen tai kielteinen.
- Poliisin patja-merkinnät, Rikitrip
- Ulkoasiainministeriön käyttämät VISA-järjestelmän tiedot
- Asiakkaan aiempien hakemusten diaarit
- Hallinto-oikeuteen ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen tehdyt valitukset ja lisäselvitykset
- Sosiaalioikeuden lausunto, potilaskertomukset
- UMA:n kommenttikenttä ja asiasanat
- Lupa- ja valvontaviranomaisilta saatu työsuojelukertomus (jos kyse on työperäisestä ihmiskaupasta/hyväksikäytöstä)
- Työnantajarekisteri

Mahdolliselta ihmiskaupan uhrilta selvittävät asiat suullisessa kuulemisessa:

Keinot, tekotapa ja tarkoitus; ihmiskaupan tunnusmerkistön täytyminen (alaikäisten kohdalla keinoja ei tarvita, mutta niitä on tästä huolimatta hyvä selvittää)

- Miten hakija on rekrytoitu tai joutunut ihmiskaupan uhriksi?
- Hyväksikäytön muodot ja kesto
- Millainen on hakijan hyväksikäyttö- tai riippuvuussuhde tekijöihin?
- Onko hakija katkaissut välit tekijöihin?

Selvitetään uudelleen uhritumisen vaara

- Selvitetään olosuhteita, jotka altistivat hakijan hyväksikäytölle, joihin hän joutuisi uudelleen kotimaahan palatessaan. Hakijan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten haavoittuvuus voi myös vaikuttaa uudelleen uhritumiseen.
- Hyväksikäytön vaikutukset hakijan toimintakykyyn
- Asettaako tapahtunut ihmiskauppa hakijan haavoittuvaan asemaan
- Muut haavoittuvuustekijät, kuten koulutustausta, työkokemus, terveydentila, turvaverkko, mukana hakevien lasten tilanne

Mahdolliselta pakkoavioliiton joutuneen ihmiskaupan uhrilta lisäksi selvittävät asiat (em. yleisten seikkojen lisäksi):

1. omaan elämään liittyvät päätökset
2. vapaus opiskella ja/tai käydä töissä omatoimisesti

3. oman puhelimen käyttö
4. turvallisuuden tunne omassa kodissa
5. puolison valitseminen vapaasti, kieltäytyminen avioliitosta
6. avioeron hakeminen, onko mahdollista tehdä se ilman uhkaa
7. vapaus liikkua kodin ulkopuolella yksin
8. oman rahan käyttäminen vapaasti
9. vapaus yhteydenpitoon ystävien ja sukulaisten välillä

Kohdat 1-6 perustuvat lähteeseen: Pitkä polku, työkalupakki pakkoavioliitojen uhrien tukemiseen, Anniina Jokinen, Anna-Greta Pekkarinen, 2025

Mahdolliselta työperäisen ihmiskaupan uhrilta lisäksi selvittävät asiat (em. yleisten seikkojen lisäksi):

1. Työpaikan löytyminen: miten se on löytynyt
2. Välittäjän käyttämistä työpaikan etsimisessä ja oleskeluluvan hakemisessa
3. Välityspalkkiosta: kuinka paljon hakija on maksanut välittäjälle
4. Työsopimuksesta: onko hakija solminut työsopimuksen
5. Onko työsopimuksen sisältö käännetty hakijan äidinkielelle?
6. Onko hakijalle maksettu palkkaa työsopimuksessa ilmoitetulla tavalla?
7. Onko hakijaa uhkailtu työpaikan menettämällä tai muutoin (esim. velan periminen)
8. Onko hakijaa uhkailtu oleskeluluvan peruuttamisella ja kotimaahan palauttamisella tai työnantajan mahdollisuudella päättää oleskeluluvasta?
9. Onko hakijalla mahdollista vaihtaa työpaikkaa tai lähteä työpaikasta ilman seuraamuksia esim. edellisen työnantajan taholta?
10. Onko hakija joutunut työssään tekemään jotain vasten tahtoaan?
11. Miten työnantaja on kohdellut hakijaa yleisesti?
12. Onko hakijan perhettä uhkailtu?
13. Onko hakija velkaa työnantajalle tai toiselle henkilölle, kuinka paljon?
14. Miten hakija on järjestänyt asumisen?
15. Kuinka paljon ja kenelle hän maksaa vuokraa asumisesta?

16. Onko hän solminut kirjallisen vuokrasopimuksen?
17. Onko hakijalla asunnon avainta?
18. Miten hän matkustaa työmatkat?
19. Voiko hakija itse päättää, miten hän matkustaa työmatkat?
20. Voiko hän liikkua yksin vapaasti kodin ja työpaikan ulkopuolella?
21. Onko hakijalla pääsy terveydenhuoltoon?
22. Onko hakijalla ollut hänen oma passinsa koko ajan hänen hallussaan?
23. Onko hakija katkaissut välit tekijöihin (työnantajaan)?

6.5.1 Hakemusperusteen muuttaminen kesken käsittelyn

Jos suullisen kuulemisen tai kirjallisen selvityksen perusteella pystytään varmistumaan siitä, että hakija on ihmiskaupan uhri, niin hakijan vireillä olevan hakemuksen peruste voidaan muuttaa ihmiskaupan uhrin oleskelulupahakemukseksi. Hakijalta tulee kuitenkin saada suostumus perusteen muuttamiseen. Hakijalle tulee myös kertoa, mitä perusteen muutoksen taustalla on. Jos hakijalle ollaan myöntämässä ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa, hänelle tulisi kertoa, että yhtenä edellytyksenä on, että hakija on katkaissut siteensä tekijään.

Työperäiseen ihmiskauppaan viittaavissa tapauksissa kyseeseen voi tulla myös työnantajan moitittavan menettelyn perusteella myönnettävä ulkomaalaislain 54 b §:n perusteella myönnettävä lupa (UHKE-lupa), jota tulee hakea erillisellä lomakkeella. UHKE-luvan hakemismahdollisuudesta on myös hyvä kertoa hakijalle. UHKE-lupaa voi hakea kuitenkin pelkästään jatko-oleskelulupana.

[Linkki - Luku 9.2. UHKE-lupa eli jatkolupa työnantajan moitittavan menettelyn perusteella](#)

7 Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa ja muut oleskeluluvat

Ihmiskaupan uhrin määritelmä on kytketty edellä luvussa 2 esitettyyn rikoslain ihmiskaupparikoksen määritelmään. Siten ainakin kielteisessä oleskelulupapäätöksessä sekä erillisessä maastapoistamis- ja peruuttamispäätöksessä täytyy ottaa ihmiskaupan määritelmän perusteella kantaa siihen, onko hakija joutunut ihmiskaupan uhriksi, jos asiassa on viitteitä ihmiskaupasta.

Ulkomaalaislain 52 a §:ssä säädetään oleskeluluvan myöntämisestä Suomessa olevalle ihmiskaupan uhrille. Lupaa voi hakea vain Suomessa ja se voidaan myöntää vain Suomessa oleskelevalle hakijalle.

Ihmiskaupan uhriksi joutumisen perusteella myönnettävän luvan edellytykset **selvitetään aina viran puolesta sekä turvapaikkaprosessissa että oleskelulupaprosessissa**. Ihmiskaupan uhriksi joutuminen ei ole sidottu maantieteellisesti mihinkään paikkaan oleskeluluvan myöntämisen edellytyksissä. Uhriksi joutuminen on voinut tapahtua myös Suomen ulkopuolella.

Jos käsiteltävänä olevassa turvapaikka-asiassa on hyväksytty, että henkilö on joutunut ihmiskaupan uhriksi, eikä kansainvälisen suojelun tarvetta ihmiskaupan uhrina ole, arvioidaan ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan edellytyksiä viran puolesta.

Jos Suomessa oleskelulupaa hakevan henkilön muun oleskelulupahakemuksen, kuten esimerkiksi perhesideperusteisen tai työperusteisen, käsittelyn yhteydessä havaitaan mahdollinen uhriutumisen, voidaan hakijaa kuulla suullisesti ja samassa yhteydessä häneltä voidaan pyytää suostumus auttamisjärjestelmään esittämiseksi ja oleskelulupahakemuksen perusteen muuttamisesta ihmiskaupan uhrin oleskelulupahakemukseksi. Suostumuksen pyytämisestä on ohjeistettu luvussa 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Suostumus perusteen muuttamiseen voidaan pyytää myös jälkikäteen kirjallisesti. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään asiakkaaksi ottaminen ei tarkoita automaattisesti sitä, että hakijalle myönnetään oleskelulupa ihmiskaupan uhrina. Ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan myöntämisen edellytykset harkitaan ulkomaalaislain 52 a § 1 momentin ja 2 momentin nojalla.

[Linkki - Luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään](#)

Ihmiskaupan uhrille myönnettävä oleskelulupa perustuu uhridirektiiviin. Uhridirektiivi on direktiivi oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi (2004/81/EY). Lisäksi Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012) velvoittaa myöntämään oleskeluluvan tietyissä tapauksissa maassa oleskelevalle uhrille (14 artikla).

7.1 Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa

Ulkomaalaislain 52 a §:n sisältö

Ihmiskaupan uhreille myönnettävistä oleskeluluvista säädetään ulkomaalaislain 52 a §:ssä (619/2006).

Ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin mukaan Suomessa olevalle ihmiskaupan uhrille myönnetään tilapäinen (B) oleskelulupa, jos:

- 1) ihmiskaupan uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi;

- 2) ihmiskaupan uhri on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi; sekä
- 3) ihmiskaupan uhrilla ei ole enää siteitä ihmiskaupasta epäiltyihin.

Jos ihmiskaupan uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa, oleskelulupa voidaan myöntää jatkuvana ja riippumatta siitä, täyttyvätkö 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetyt edellytykset vai ei.

Oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

Jos ihmiskaupan uhrille myönnetään tilapäinen oleskelulupa, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Jos hänelle myönnetään jatkuva oleskelulupa, perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa ulkomaalaislain 47 §:n 3 momentin perusteella.

Luvan pituus

Ihmiskaupan uhrin tilapäinen oleskelulupa 52 a § 1 momentin perusteella myönnetään vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi ulkomaalaislain 53 §:n (720/2018) 6 momentin mukaisesti.

Ihmiskaupan uhrin ensimmäinen jatkuva oleskelulupa 52 a §:n 2 momentin perusteella myönnetään vuodeksi.

Matkustusasiakirjavaatimus

Ulkomaalaislain 35 §:n 2 momentin mukaan määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta, jos se myönnetään 52 a (tai 52 d) §:n perusteella. Pysyvän oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä edellä mainituilla perusteilla on, että hakija on hankkinut voimassa olevan kansallisen matkustusasiakirjan taikka on todistettavasti pyrkinyt sellaisen hankkimaan ja esittänyt muuta luotettavaa selvitystä henkilöllisyydestään. Pysyvissä oleskeluluvissa matkustusasiakirjavaatimuksesta voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii.

7.2 Ihmiskaupan uhrin tilapäinen oleskelulupa: ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin soveltaminen

Ulkomaalaislain 52 a § 1 momentin mukaisessa oleskeluluvassa on kyse tilapäisestä oleskeluluvasta. 1 momentissa säädetään kyseisen oleskeluluvan myöntämisen edellytyksistä. Hallituksen esityksen mukaan kyseinen oleskelulupa perustuu siihen, että ihmiskaupan uhria tarvitaan Suomessa ihmiskauppaa koskevassa rikostutkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä. (HE 32/2006 vp. s. 8)

Hallituksen esityksessä täsmennetään, että oleskeluluvan myöntäminen ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella edellyttää ensinnäkin sitä, että hakijan

voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi. 1 momentin mukaisen luvan myöntäminen edellyttää lisäksi sitä, että hakija haluaa tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupparikollisten kiinni saamiseksi. (HE 32/2006 vp. s. 8)

Kolmanneksi edellytyksenä on hallituksen esityksen mukaisesti, että hakijan Suomessa oleskelulle on tarve ihmiskaupparikoksen tutkinnan tai sen tuomioistuinkäsittelyn vuoksi. Tämän edellytyksen täyttymisen arvioi rikostutkintaa suorittava poliisi. Poliisi antaa Maahanmuuttoviraston pyynnöstä lausunnon, jossa se ottaa kantaa siihen, pidetäänkö oleskeluluvan myöntämistä perusteltuna. Poliisi tuo lausunnossaan esiin kaikki luvan myöntämisen puolesta puhuvat ja sitä vastaan olevat seikat. (HE 32/2006 vp. s. 8) Poliisi ottaa lausunnossaan huomioon rajatarkastusviranomaisen näkemykset, jos tämä on suorittanut tutkintaa ja antanut harkinta-ajan (HE 266/2014 vp. s. 10).

Neljäntenä edellytyksen on se, että hakija on katkaissut kaikki siteensä rikoksesta epäiltyihin (HE 32/2006 vp. s. 8). Lisäksi edellytetään sitä, että hakija on Suomessa. Kaikkien näiden edellytysten on täytyttävä, jotta oleskelulupa voidaan myöntää.

Hallituksen esityksen mukaan ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin mukaisen oleskeluluvan myöntämisen tarkoituksena on tukea ihmiskaupparikoksen tutkintaa. Tarkoituksena on, että esitutkintaviranomainen saa rikostorjunnan kannalta merkityksellisiä tietoja rikollisista, rikoksesta ja rikoksen teko-olosuhteista ja että tietoa voidaan tehokkaasti hyödyntää rikostiedustelussa ja esitutkinnassa. Koska kyseisen oleskeluluvan myöntäminen on kytköksissä Suomessa suoritettavaan esitutkintaan, vaikuttaa esitutkintaviranomaisen Maahanmuuttovirastolle antama tieto rikosprosessista oleskelulupahakemuksen käsittelyaikaan ja päätöksen lopputulokseen. (HE 266/2014 vp. s. 10)

Jotta oleskelulupa täyttäisi sen tarkoituksen, joka sille lainsäädännössä on asetettu, on se myönnettävä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa esitutkintaa, jos esitutkintaviranomainen arvioi luvan myöntämisen tarpeelliseksi ja oleskeluluvan myöntämisen muut edellytykset täytyvät.

Lähtökohtana on, että **esitutkintaviranomaiselta pyritään saamaan kantaaottava lausunto** asiassa. Lausuntopyyntössä lausunnon antamiselle on asetettu kahden viikon määräaika. Lausuntoa pyydetään aina kirjallisessa muodossa sähköpostilla. Ulkomaalaisasioiden käsittelyjärjestelmässä (UMA) on valmis lausuntopyyntö poliisille, joka voidaan lisätä toimenpidepyyntö-toimenpiteellä. Lausuntopyyntöä voi myös käyttää silloin, kun esitutkinta on rajavartiolaitoksella käsittelyssä.

Poliisin tai rajavartiolaitoksen lausunto tallennetaan UMA:an. Maahanmuuttoviraston lausuntopyyntössä kerrotaan asian merkitys oleskelulupa-asian käsittelyn kannalta.

Poliisin kannan ollessa selvästi myönteinen lupa myönnetään, jos luvan myöntämisen kaikki edellytykset täytyvät. Myös poliisin kannan ollessa selvästi kielteinen, hakemukseen tehdään lausunnossa esitetyn kannan

mukainen päätös. Muissa tapauksissa Maahanmuuttovirasto harkitsee itsenäisesti poliisin lausunnon merkityksen asian ratkaisemisen kannalta ottaen huomioon harkinnassa muut asiaan vaikuttavat ja asiassa esille tulleet seikat. Ratkaisu tehdään ilman aiheetonta viivytystä. Asiassa ei jäädä odottamaan syyttäjän mahdollisia päätöksiä.

Kun rikosasia on edennyt syyttäjälle syyteharkintaan ihmiskauppanimikkeellä, syyttäjältä pyydetään lausuntoa asiasta, mutta syyttäjän mahdollisia ratkaisua syyteharkinnan suhteen ei ole tarvetta odottaa. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että syyttäjälle asti ihmiskauppanimikkeillä edenneissä tapauksissa tilapäinen B-lupa myönnetään, jos luvan muut edellytykset täyttyvät. Pääsääntö on aina, että oleskelulupa-asia ratkaistaan esitutinnan aikana, mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Jos käräjäoikeus on jo antanut ihmiskauppa-asiassa tuomion ja on varmistunut, että asian käsittely jatkuu hovioikeudessa, hovioikeudesta pyydetään arvio asian etenemisestä ja hakijan läsnäolon tarpeellisuudesta tuomioistuinkäsittelyn aikana. Näin toimitaan myös silloin, kun asia etenee korkeimpaan oikeuteen.

Ennen kuin oleskeluluvan myöntämistä harkitaan ulkomaalaislain 1 momentin perusteella, tulee tarkastella, täyttääkö hakija 2 momentin mukaisen oleskeluluvan myöntämisen edellytykset. Toisin sanoen tulee tarkastella sitä, onko hakija erityisen haavoittuvassa asemassa. Jos hakija täyttää kyseisen oleskeluluvan myöntämisen edellytykset, ei harkita oleskeluluvan myöntämistä 1 momentin perusteella, vaan oleskelulupa myönnetään jatkuvana 2 momentin perusteella.

Arvion hakijan erityisen haavoittuvasta asemasta tekee aina Maahanmuuttovirasto, eikä esitutkintaviranomaisen arvio oleskelun tarpeellisuudesta ole merkittävä. Esitutkintaviranomaiselta voi kuitenkin myös saada myös tämän arvion tueksi lisätietoja. Arvion tueksi voidaan pyytää myös lääkärintodistus hakijan terveydentilasta tai sosiaaliviranomaisen lausunto.

Ihmiskaupan uhrin tilapäisen oleskeluluvan (52 a §:n 1 mom.) myöntämisen tarkistuslista:

- Hakija on Suomessa
- Hakijan perustellusti epäillään joutuneen ihmiskaupan uhriksi
- Hakija on katkaissut siteet ihmiskaupasta epäiltyihin
- Hakijan oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi
- Hakija on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa epäiltyjen kiinni saamiseksi

7.3 Ihmiskaupan uhrin jatkuva oleskelulupa: ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin soveltaminen

Ihmiskaupan uhrin jatkuva oleskelulupa perustuu siihen, että ihmiskaupan uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa. Oleskelulupa myönnetään ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaisen oleskeluluvan edellytyksenä on se, että hakijan voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Hallituksen esityksessä todetaan, ettei kyseisen luvan edellytyksenä ole kuitenkaan, että hakija tekisi yhteistyötä viranomaisten kanssa epäiltyjen kiinni saamiseksi. Myöskään hakijalta ei tämän oleskeluvan myöntämiseksi edellytetä, että hänen Suomessa oleskelunsa olisi tarpeen ihmiskaupparikoksen tutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi. (HE 32/2006 vp. s. 8)

Sen sijaan oleskeluluvan myöntämisen 52 a §:n toisen momentin mukaan edellyttää, että hakija on erityisen haavoittuvassa asemassa. Hallituksen esityksen mukaan erityisen haavoittuva asemaa arvioidaan hakijan tilanteesta tehtävällä kokonaisharkinnalla. Erityisen haavoittuvassa asemassa voi olla esimerkiksi ihmiskaupan uhriksi joutunut yksin tullut alaikäinen, jonka huoltajia ei voida jäljittää. Erityisen haavoittuvassa asemassa voi olla myös esimerkiksi törkeän elinkaupan uhri, joka ei pysty saamaan elintärkeää ja jatkuvasti tarvittavaa hoitoa kotimaassaan. (HE 32/2006 vp. s. 8-9)

Toisen momentin mukaisen oleskeluluvan myöntäminen edellyttää lisäksi sitä, että hakija on Suomessa ja että hakija on katkaissut siteensä epäilyihin.

Hallituksen esityksen mukaan ihmiskaupan uhrit ovat lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa. Siksi jatkuvan luvan myöntämiseksi edellytetään, että uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa. (HE 266/2014 vp. s. 11)

Erityisen haavoittuvan aseman arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja ovat muun muassa hakijan terveydentila, turvaverkko, koulutustaso, työkokemus, perheen kokonaistilanne, hakijan ikä lähtötilanteessa, ikä hyväksikäytön alkaessa, hyväksikäytön kesto ja laatu, lasten tilanne, mahdollinen huostaanotto ja hakijan mielenterveys. Luettelo ei ole tyhjentävä. Arviossa otetaan huomioon mahdolliset viranomaisasiakirjat esim. tuomio tai esitutkimateriaali ihmiskaupasta, jossa hakija on asianomistajana. Tällaisista asiakirjoista voi selvittää tietoja hakijan haavoittuvuudesta.

Arvioinnissa on otettava huomioon useiden haavoittuvuutta lisäävien seikkojen kumulaatio ja/tai haavoittuvuutta lisäävien seikkojen vakavuusaste. Useiden haavoittuvuutta lisäävien tekijöiden kumuloituminen voi lisätä haavoittuvuutta niin, että hakijan katsotaan olevan erityisen haavoittuvassa asemassa. Samoin esimerkiksi pitkäkestoinen hyväksikäyttö tai vakavat mielenterveysongelmat tai muu vakava ongelma hakijan tilanteessa voivat puoltaa luvan myöntämistä jatkuvana. Arvioinnissa otetaan huomioon aina hakijan henkilökohtaiset olosuhteet kokonaisuudessaan ja arvio tehdään tapauskohtaisesti. Kun

haavoittuvuuden arvioidaan olevan erityistä, on lupa myönnettävä ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin perusteella jatkuvana.

Päätösharkinnassa on aina otettava huomioon, että jos henkilö on joutunut ihmiskaupan uhriksi, saattavat ulkomaalaislain 52 §:n mukaiset yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettävän oleskeluluvan edellytykset täytyä, vaikka ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin edellytys erityisen haavoittuvasta asemasta ei täytyisikään. Haavoittuvuuden arvioinnissa otetaan huomioon ihmiskaupan uhrina olemisesta johtuva haavoittuvuus, mutta myös muut esille tulleet haavoittuvuuteen vaikuttavat asiat, joita on lueteltu yllä. Oleskeluluvan myöntämisestä ulkomaalaislain 52 §:n perusteella ohjeistaan soveltamisohjeessa Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä – 52 § - ohje (MIGDno-2024-396). Kyseisessä soveltamisohjeessa on avattu myös tarkemmin niitä seikkoja, joita on syytä huomioida hakijan haavoittuvuutta arvioidessa.

Korkein hallinto-oikeus on antanut kaksi ennakkopäätöstä, joissa arvioidaan, täytyvätkö edellytykset oleskeluluvan myöntämiseksi ulkomaalaislain 52 a § 2 momentin perusteella. Korkein hallinto-oikeuden päätöksissä nostetuista seikoista huolimatta on syytä muistaa, että erityisen haavoittuvaa asemaa on arvioitava tapauskohtaisesti.

KHO:2017:42 (ennakkopäätös); ihmiskauppa, oleskeluluvan myöntäminen ihmiskaupan uhrille

Tapauksen muutoksenhakija oli kotoisin Nigeriasta ja hänellä oli kaksi lasta, jotka olivat syntyneet vuosina 2011 ja 2014. Muutoksenhakija haki turvapaikkaa Suomesta, koska hän oli joutunut ihmiskaupan uhriksi Italiassa 2004-2014 ja pelkäsi hänet ihmiskaupan uhriksi saattaneita henkilöitä. Muutoksenhakijan vanhemmat ja kaksi veljeä asuivat Nigeriassa, mutta muutoksenhakija ei ollut ollut heihin yhteydessä. Muutoksenhakija ei ollut käynyt koulua eikä hänellä ollut ammattia. Muutoksenhakijalla oli korkea verenpaine, uniapnea ja masennus. Uniapnea vaati säännöllistä ja pysyvää hoitoa, jota ilman hänelle voi kehittyä sydän- ja verisuonitauti, diabetes tai aivoverenkierron häiriö. Lisäksi muutoksenhakija tarvitsi lääkitystä masentuneisuuteensa. Muutoksenhakijan psyykinen vointi oli erittäin huono; hän ei pystynyt nukkumaan, hän eli jatkuvassa pelkotilassa ja oli ahdistunut. Muutoksenhakijan lapset nukkuivat ja syöivät huonosti. Vanhemmalla pojalla oli ongelmia puhumisen kanssa, ja hän tarvitsi apua puheen kehittymiseen.

KHO totesi, että muutoksenhakija oli kertonut kokemuksistaan ihmiskaupan uhrina uskottavasti, ja Migri oli hyväksynyt muutoksenhakijan olevan ihmiskaupan uhri. Asiassa ei ole ilmennyt, että muutoksenhakijan ihmiskaupasta olisi vireillä esitutkintaa tai tuomioistuinkäsittelyä. Tähän nähden perusteita ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentissa tarkoitettun oleskeluluvan myöntämiseksi ei ole ollut. KHO totesi myös, ettei muutoksen hakija ollut ollut yhteydessä hänet ihmiskauppaan saattaneeseen henkilöön vuosiin. Muutoksenhakijan oli mahdollista saada kotimaansa viranomaisilta suojelua parittajansa väitettyä uhkaa vastaan. Hänellä oli lisäksi

mahdollisuus ihmiskaupan uhrien avustamiseen erikoistuneen NAPTIP:n avulla päästä lääketieteellisten ja psykologisten palvelujen piiriin, hankkia ammatillista koulutusta ja saada taloudellista apua sekä tukea taloudellisten taitojensa vahvistamiseen. Muutoksenhakijalla oli kotimaassaan Nigeriassa sukulaisia, joihin hänellä oli katsottava olevan mahdollisuus saada yhteys kotimaahansa palatessaan. KHO katsoi, että ottaen huomioon muutoksenhakijan ja hänen lastensa tilanteesta kokonaisuudessaan saatu selvitys muutoksenhakijalle oli voitu jättää myöntämättä oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin perusteella.

KHO 2017:43 (ennakkopäätös); Ihmiskauppa, Oleskeluluvan myöntäminen ihmiskaupan uhriksi

Tapauksessa muutoksenhakija oli kotoisin Nigeriasta ja oli joutunut Kreikassa ihmiskaupan uhriksi vuosina 2003-2007 siten, että hänet oli pakotettu seksityöhön. Muutoksenhakijan lapsen olivat syntyneet vuosina 2009 ja 2012. Ihmiskauppaan muutoksenhakijan saattanut henkilö oli uhkaillut puhelimitse vuoteen 2016 asti muutoksenhakijaan sen jälkeen, kun muutoksenhakija oli paennut häneltä. Muutoksenhakija oletti, että hänet ihmiskaupan uhriksi saattanut henkilö oli tappanut muutoksenhakijan veljen. Muutoksenhakija oli suorittanut peruskoulun ja toiseen asteen opinnot ja päässyt yliopistoon. Hän oli työskennellyt leipurina ja siivojana. Muutoksenhakijalla oli diagnosoitu traumaperäinen stressihäiriö ja vaikea masennustila ja hän voi pyykisestisesti erittäin huonosti, mikä näkyi siinä, että hän nukkui vähän, eli jatkuvassa pelkofilassa eikä hänellä ollut ruokahalua. Muutoksenhakija tarvitsi tukea selvitäkseen tyttäriensä kanssa jokapäiväisistä arjen rutiineista. Muutoksenhakijan nuorempi tytär oli pelokas eikä pystynyt olemaan päiväkodissa. Lastensuojelun mukaan lapset eivät ilmaisseet tunteitaan ikätasoisesti ja huolehtivat toisistaan sekä muutoksenhakijasta.

KHO totesi, että ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentissa tarkoitetun jatkuvan oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa on otettava huomioon, että ihmiskaupan uhrit ovat lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa. Säännöksen mukaan jatkuvan luvan myöntäminen edellyttääkin, että uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa. Jatkuvan luvan myöntämistä harkittaessa ihmiskaupan uhriksi joutuneen henkilön olosuhteet on arvioitava kokonaisuudessaan. Migri oli hyväksynyt muutoksenhakijan olevan ihmiskaupan uhri. Eri sosiaali- ja terveystieteellisten antamat lausunnot muutoksenhakijan ja hänen tyttärensä tilanteesta osoittivat muutoksenhakijan olevan erityisen haavoittuvassa asemassa traumatisoituneena ja vanhemmuuteen erityistä tukea tarvitsevana pienten lasten yksinhuoltajana. Muutoksenhakijan Kreikkaan ihmiskaupan uhriksi saattaneen henkilön oli esitetty edelleen uhkailleen muutoksenhakijaa puhelimitse. Muutoksenhakijalla ei kuitenkaan uhkailun vuoksi ollut katsottava olevan siteitä ihmiskaupasta epäiltyyn henkilöön ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla. KHO totesi, että otettaessa huomioon muutoksenhakijan ja hänen tyttärensä tilanteesta kokonaisuudessaan saatu selvitys, muutoksenhakijalle tuli erityisen haavoittuvassa asemassa olevana ihmiskaupan uhrina myöntää jatkuva oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin nojalla ja että hänen

tyttärilleen lasten etu huomioon ottaen myöntää oleskelulupa muutoksenhakijaan olevan perhesiteen perusteella. KHO palautti siten asian Migrille jatkuvan oleskeluluvan myöntämiseksi muutoksenhakijalle ja hänen tyttärilleen.

Ihmiskaupan uhrin jatkuvan oleskeluluvan (52 a § 2. mom.) myöntämisen tarkistuslista:

- Hakija on Suomessa
- Hakijan perustellusti epäillään joutuneen ihmiskaupan uhriksi
- Hakija on katkaissut siteet ihmiskaupasta epäiltyihin
- Hakija on erityisen haavoittuvassa asemassa

Erityisen haavoittuvan aseman puolesta puhuvia seikkoja, jotka erityisesti kumuloituessaan voivat tarkoittaa sitä, että hakija on erityisen haavoittuvassa asemassa:

- Hakija on joutunut alaikäisenä ihmiskaupan uhriksi
- Hakija on joutunut erityisen vakavan ihmiskaupan uhriksi, esimerkiksi sukupuoleensa kohdistuvan väkivallan tai hyväksikäytön kohteeksi
- Hakija oli ihmiskaupan uhrina pidemmän aikaa, esimerkiksi useamman vuoden
- Hakija on joutunut toistuvasti ihmiskaupan tai muiden vakavien oikeudenloukkausten uhriksi
- Hakijan terveydentila/toimintakyky on erityisen heikko tai hän on vammaisen henkilö
- Hakijalla on alaikäisiä lapsia, joista hän ei pysty huolehtimaan
- Hakijalla ei ole kotimaassaan turvaverkkoa
- Hakijalla ei ole koulutusta eikä työkokemusta

7.4 Ulkomaalaislain 52 a §:n ja 52 §:n suhde toisiinsa

Yllä mainittujen KHO:n vuosikirjapäätösten 2017:42 ja 2017:43 perusteella haavoittuvan aseman arviointi on jaettava kahteen erilliseen osaan.

Päätösten mukaan ensiksi arvioidaan, täyttyvätkö ulkomaalaislain 52 a §:n edellytykset ihmiskaupan uhrille tarkoitetun oleskeluluvan myöntämiseksi. Jos edellytykset eivät täyty, on seuraavaksi arvioitava, onko oleskelulupa myönnettävä ulkomaalaislain 52 §:n eli yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella.

Hallituksen esityksessä on myös otettu kantaa kyseisten oleskelulupien väliseen suhteeseen. Sen mukaan, jos ihmiskaupan uhri ei täytä 52 a §:n 1 eikä 2 momentin edellytyksiä, tarkastellaan, onko edellytyksiä myöntää oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä eli ulkomaalaislain 52 §:n perusteella. (HE 266/2014 vp, s. 11.)

Jos sekä ulkomaalaislain 52 §:n että 52 a §:n mukaisen luvan edellytykset täytyvät, lupa myönnetään ensisijaisesti 52 a §:n perusteella ellei 52 §:n perusteella annettava oleskelulupa ole hakijan kannalta edullisempi. Ulkomaalaislain 52 §:n perusteella annettava oleskelulupa on edullisempi silloin, kun toinen harkittava lupatyyppeiksi olisi 52 a §:n 1 momentin perusteella myönnettävä tilapäinen ihmiskaupan uhrin oleskelulupa.

Turvaverkottoman yksin maassa olevan alaikäisen ihmiskaupan uhrin voidaan katsoa olevan erityisen haavoittuvassa asemassa. Kuitenkin ulkomaalaislain 52 §:n mukainen oleskelulupa voi olla yksin tulleelle alaikäiselle edullisempi, jos hän voisi hyötyä kyseisen pykälän 4 momentin mukaisesta perheenyhdistämisestä. Yksin tullut alaikäinen voi tästä hyötyä vain, jos hänellä on ulkomailla alaikäisiä sisarusia, joiden kanssa hän on asunut. Lisäksi perheenyhdistäminen alaikäisten sisarusten kanssa edellyttää, että lasten vanhemmat eivät ole elossa tai heidän olinpaikkansa on tuntematon. Jos yksin tulleella alaikäisellä ei ole ulkomailla alaikäisiä sisarusia, ei oleskeluluvan myöntäminen ulkomaalaislain 52 §:n perusteella ole hänelle edullisempaa kuin oleskeluluvan myöntäminen ulkomaalaislain 52 a § 2 momentin perusteella.

7.5 Ihmiskaupan uhrin jatko-oleskelulupa

Ulkomaalaislain 54 §:n (121/2018) 1 momentin mukaan uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään, jos edellytykset, joiden perusteella ulkomaalaiselle myönnettiin edellinen määräaikainen oleskelulupa, ovat edelleen olemassa.

Ulkomaalaislain 54 §:n 5 momentin mukaan ihmiskaupan uhrille, jolle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin perusteella, myönnetään jatkuva oleskelulupa kahden vuoden yhtäjaksoisen maassa oleskelun jälkeen, jos olosuhteet, joiden perusteella ensimmäinen lupa myönnettiin, ovat vielä olemassa. Toisin sanoen ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisten oleskeluluvan myöntämisedellytysten pitää olla voimassa silloin, kun jatko-oleskelulupaa ollaan myöntämässä. Jatko-oleskelulupahakemuksen käsittelyssä tulee kiinnittää huomiota edellisen luvan myöntämisen perusteisiin. Jos luvan myöntämiseen on vaikuttanut ihmiskaupan lisäksi esimerkiksi terveydentilaan liittyvät seikat, tulee hakijalta pyytää tuoreet selvitykset terveydentilasta eli lääkärin lausunto tai potilaskertomus.

Ulkomaalaislain 55 §:n (720/2018) 1 momentin mukaan uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään enintään neljäksi vuodeksi.

Ulkomaalaislain 55 § 2 momentin mukaan edellä 54 §:n 3 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, kun oleskeluluvan peruste muuttuu tilapäisestä jatkuvaksi, oleskeluluvan pituuteen sovelletaan ensimmäisen määräaikaisen oleskeluluvan pituutta koskevan 53 §:n säännöksiä. Siten, jos ihmiskaupan uhrille myönnetään jatkuva oleskelulupa 54 § 5 momentin mukaan, kyseinen oleskelupa myönnetään vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi.

7.6 Pysyvä oleskelulupa

Ulkomaalaislain 56 §:n 1 momentin mukaan ulkomaalaiselle, joka on jatkuvan oleskeluluvan saatuaan luvallisesti oleskellut maassa yhtäjaksoisesti tässä laissa säädetyn määräajan ja täyttää laissa säädetyt kotoutumisedellytykset. Pysyvä oleskelulupa myönnetään, jos edellytykset, joiden perusteella ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, ovat olemassa ja pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle ei ole tässä laissa mainittuja esteitä. Oleskelua pidetään yhtäjaksoisena, jos ulkomaalainen on oleskellut Suomessa vähintään puolet oleskeluluvan voimassaoloajasta. Yhtäjaksoista oleskelua eivät katkaise poissaolot, jotka johtuvat tavanomaisista loma- tai muista matkoista tai työskentelystä ulkomailla olevassa työkohteessa suomalaisen työnantajan lähettämänä.

Pysyvän oleskeluluvan myöntämisen edellytyksistä ohjeistetaan tarkemmin soveltamisohjeessa Ohje pysyvien oleskelulupien uusista edellytyksistä lakimuutoksen 2026 jälkeen - Pysyvien lakimuutos –ohje (MIGDno-2025-3125).

7.7 Ihmiskaupan uhrin perheenjäsenten oleskeluluvat

Ulkomaalaislain 52 a §:n 4 momentin mukaan, jos ihmiskaupan uhrille myönnetään tilapäinen oleskelulupa, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Jos hänelle myönnetään jatkuva oleskelulupa, perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa ulkomaalaislain 47 §:n 3 momentin perusteella.

Asiaa käsiteltäessä on huomioitava, että tilapäisen oleskeluluvan saaneen ihmiskaupan uhrin perheenjäsenten osalta sovellettavaksi voi tulla myös ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 3 kohta *muu erityinen syy*. Tässä on syytä huomioida se, että lakiin on nimenomaisesti kirjattu, ettei tilapäisen oleskeluluvan saaneen perheenjäsenelle myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella, joten tämän täytyy olla lähtökohtana asian arvioinnissa. Kuitenkin oleskeluluvan myöntäminen muun erityisen syyn perusteella voisi tulla harkittavaksi esimerkiksi, jos hakija on ihmiskaupan uhrin alaikäinen lapsi tai kyseessä on jatko-oleskeluluvan myöntäminen jo Suomessa oleskelevalle lapselle. Oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa tulee arvioida, missä ratkaisussa toteutuu parhaiten lapsen etu.

Ihmiskaupan uhrin perheenjäsenelle myönnettävästä oleskeluluvasta todetaan hallituksen esityksessä, ettei olisi perusteltua myöntää perheenjäsenelle oleskelulupaa, jos ihmiskaupan uhrille on myönnetty tilapäinen oleskelulupa, koska hänen oleskelunsa olisi mahdollisesti hyvin

lyhytaikaista. Sen sijaan, jos ihmiskaupan uhrille myönnetään jatkuva oleskelulupa, on hänen perheenjäsenillään mahdollisuus saada perhesideperusteinen oleskelulupa. (32/2006 vp. s. 9)

Jatkuvan oleskeluluvan saaneen ihmiskaupan uhrin Suomessa oleskelevien lasten osalta harkittavaksi voi tulla myös oleskelulupa yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi ulkomaalaislain 52 §:n mukaisesti. Erityisesti ulkomaalaislain 52 §:n perusteella myönnettävän luvan harkinta tulee kyseeseen tapauksissa, joissa hakija on tullut maahan turvapaikanhakijana ja jossa viran puolesta tutkitaan oleskeluluvan edellytykset myös yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella, jos kansainvälisen suojelun edellytykset eivät täyty tai jos lapsi ei itse ole joutunut ihmiskaupan uhriksi ja hänelle ei siten myönnetä 52 a §:n 2 momentin mukaista lupaa. Ulkomaalaislain 52 §:n mukainen lupa myönnetään, jos edellytykset yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettävälle luvulle täyttyvät. Kyseisen oleskeluluvan myöntämisestä ohjeistetaan tarkemmin soveltamisohjeessa Ohje oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä - 52 § -ohje (MIGDno-2024-396).

8 Lapsiin liittyviä erityiskysymyksiä

8.1 Lapsen edun ensisijaisuuden huomioiminen

Maahanmuuttoviraston asiakkaana lapsi voi olla itse ihmiskaupan uhri tai hän voi olla ihmiskaupan uhrin lapsi. Huomioitavaa on, että lapsen asian käsittelyssä on aina kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tilanteeseen ja ensisijaiseen etuun. Pääsääntöisesti tämä tarkoittaa aina lapsen kuulemistä tai hänen mielipiteensä selvittämistä ja huomiointia lapsen ikä huomioiden. Lapsen etu on arvioitava ja huomioitava myös lapsen vanhemman asiaa arvioitaessa ja hänelle päätöstä tehdessä. Lapsen edun arvioinnista ja lapsen asian käsittelystä on ohjeistettu tarkemmin ohjeessa: Ohje lapsen asian käsittelystä - Lapsen etu -ohje (MIGDno-2024-2927).

8.2 Lastensuojeluilmoituksen, huoli-ilmoituksen ja muiden ilmoitusten tekeminen

Jos hakemuksen käsittelyn yhteydessä Maahanmuuttovirasto saa tiedon lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä, tulee **lastensuojeluilmoitus** tehdä matalalla kynnyksellä. Ilmoitus voidaan tehdä myös muusta syystä, esimerkiksi, jos on epäily, että lapsi on joutunut tai on vaarassa joutua ihmiskaupan uhriksi. Katso lastensuojeluilmoituksen tekemisestä tarkemmin: Ohje lapsen asian käsittelystä - Lapsen etu -ohje (MIGDno-2024-2927)

Mikäli on epäily, että lapsi on joutunut tai on vaarassa joutua ihmiskaupan uhriksi, tulee asiassa tehdä myös **rikosilmoitus** ja varmistua lapsen suojelusta.

Rikosilmoituksen tekemisestä ohjeistetaan tarkemmin Maahanmuuttoviraston erillisessä rikosilmoituksia koskevassa ohjeessa. Ohjeen nimi on Ohje Maahanmuuttoviraston havaitsemien rikosten ilmoittamisesta poliisille (MIGDno-2023-452).

Jos lapsen arvioidaan olevan edunvalvonnan tarpeessa huoltajan ja lapsen välisen eturistiriidan takia (holhoustoimilain nojalla), esimerkiksi silloin kun lapsen huoltajan epäillään kohdistaneen lapseen ihmiskauppaa, tulee lapsen ja huoltajan väliset mahdolliset eturistiriidat tulee selvittää ja mahdollinen edunvalvonnan tarve ja ilmoittaminen holhousviranomaisille arvioida.

Vastaanottokeskukselle voi myös tehdä niin sanotun **huoli-ilmoituksen**, jos alaikäiseen on kotimaassa tai pakomatalla kohdistunut ihmiskauppaa tai muuta vakavaa väkivaltaa, josta vastaanottokeskus ei ole tietoinen tai jos alaikäisen tilanteesta herää muu huoli.

Lapsen edunvalvonnasta, lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja muista lapsiin liittyvien ilmoitusten tekemisestä Ohje lapsen asian käsittelystä - Lapsen etu -ohje (MIGDno-2024-2927).

8.3 Alaikäisen ihmiskaupan uhrin huoltajan jäljittäminen

Ulkomaalaislain 105 b §:n mukaan Maahanmuuttoviraston on viipymättä ryhdyttävä jäljittämään myös vastaanottolaissa tarkoitetussa auttamisjärjestelmässä ilman huoltajaa olevan ihmiskaupan lapsiuhrien vanhempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannutta henkilöä.

Jäljittäminen tehdään aina lapsen etu huomioiden. Konkreettisia jäljittämistoimia harkittaessa ja toteutettaessa on huomioitava lapsen ja hänen perheenjäsentensä turvallisuus.

Lasta ei tule lapsen edun vuoksi palauttaa olosuhteisiin, joissa hän on joutunut tai hänen voidaan arvioida joutuvan tai saatettavan hyväksikäytön kohteeksi. Mikäli siis lapsen huoltajan tai vanhemman epäillään kohdistaneen, hyväksyneen tai laiminlyönnillään mahdollistaneen lapseen kohdistuneen ihmiskaupan tai muun hyväksikäytön, ei jäljittämiseen ryhdytä.

Alaikäisen huoltajan jäljittämisestä on ohjeistettu tarkemmin Lapsen etu - ohjeessa. (Ohje lapsen asian käsittelystä - Lapsen etu -ohje MIGDno-2024-2927).

9 Työperusteiseen hyväksikäyttöön perustuvien oleskelulupien ja ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan väliset erot

9.1 Oleskelulupa laittomasti maassa oleskelleelle ja työskennelleelle

Ulkomaalaislain 52 d §:n perusteella **laittomasti maassa oleskelleelle ja työskennelleelle** kolmannen maan kansalaiselle voidaan myöntää tilapäinen (B) lupa, jos hän on työskentelynsä aikana oleskellut maassa laittomasti ja

- 1) hän on työtä tehdessään ollut alaikäinen tai hänen työntekoonsa liittyy erityistä hyväksikäyttöä osoittavat työolot;
- 2) hänen oleskelunsa Suomessa on perusteltua esitutinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi;
- 3) hän on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa epäiltyjen työnantajien kiinni saamiseksi; sekä
- 4) hänellä ei ole enää siteitä mahdollisiin rikoksesta epäiltyihin.

Pykälän 2 momentin mukaan oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

3 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön ulkomailla olevalle perheenjäsenelle ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella.

4 momentin mukaisesti uhrille myönnettävää harkinta-aikaa koskevat samat säännökset kuin ihmiskaupan uhreja (ulkomaalaislain 52 b § ja 52 c §).

Ulkomaalaislain 52 d §:ssä tarkoitetulle laittomasti maassa oleskelleelle ja työskennelleelle kolmannen maan kansalaiselle oleskelulupa myönnetään vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi (ulkomaalaislain 53 §:n 6 momentti).

Hallituksen esityksen mukaan laitton oleskelu voisi koko työskentelyajan ohella koskea myös osaa työskentelyajasta ja alkaa myös työskentelyn kestäessä, kun laillinen oleskeluoikeus päättyy. Säännöksen soveltamisala perustuu työnantajasanktiodirektiiviin. Erityistä hyväksikäyttöä osoittavilla työoloilla tarkoitetaan työoloja, mukaan lukien sukupuoleen perustuvasta tai muusta syrjinnästä johtuvat työolot, kun työehdot ovat räikeässä epäsuhteessa laillisten työntekijöiden työehtoihin nähden, mikä esimerkiksi vaikuttaa työntekijöiden terveyteen ja turvallisuuteen ja on ihmisarvoa alentavaa. (HE 3/2012 vp, s. 29)

Hallituksen esityksessä todetaan, että oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota ulkomaalaislain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuun lapsen etuun. Lasta koskevassa päätöksenteossa on otettava huomioon lapsen erityisen haavoittuva asema, ikä ja kehitystaso. (HE 3/2012 vp, s. 29-30)

Hallituksen esityksessä selvennetään, että oleskeluluvan myöntämisen lähtökohtana olisi uhridirektiivin mukaisesti ulkomaalaisen halu tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa rikollisten kiinni saamiseksi. Tähän liittyy olennaisesti myös maassa oleskelun tarve tutkinnallisista tai oikeuskäsittelyyn liittyvistä syistä. Olennaista on se, että viranomaisen saa rikostorjunnan kannalta merkityksellisiä tietoja rikollisista, rikoksista ja rikoksen teko-olosuhteista, ja että tietoa voidaan tehokkaasti hyödyntää rikostiedustelussa ja rikosten esitutkinnassa. Puhtaasti yhteistyöhön perustuvan luvan luonne olisi tilapäinen. Yhteistyötarpeiden ja -näkökohtien ohella uhrin on katkaistava kaikki siteensä mahdollisiin rikoksista epäiltyihin, jotta lupa voitaisiin myöntää. Direktiivi edellyttää luvan myöntämistä niin pitkäksi aikaa kuin asianomainen kansallinen menettely kestää. (HE 3/2012 vp, s. 30)

Hallituksen esityksessä täsmennetään, että viranomaisten valmiuteen tunnistaa ihmiskaupan uhreja tuleekin kiinnittää erityistä huomiota myös tässä yhteydessä. Ihmiskaupan uhrille tulee ehdotetun 52 d §:n sijaan myöntää 52 a §:n 1 tai 2 momentin edellytysten mukainen oleskelulupa. (HE 3/2012 vp, s. 31)

Erityistä hyväksikäyttöä osoittavissa työoloissa voi olla kyse esimerkiksi kiskonnantapaisesta työsyrynnästä, jossa rikoslain 47 luvun 3 a §:n mukaan asetetaan työnhakija tai työntekijä huomattavan epäedulliseen asemaan käyttämällä hyväksi työnhakijan tai työntekijän taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä.

Varsinkin kiskonnantapainen työsyryntä, törkeä kiskonta ja ihmiskauppa voivat olla tunnusmerkistöiltään ja rikoksen toteuttamistavoilta samankaltaisia rikoksia, mutta niillä suojataan eri oikeushyviä. Ihmiskaupparikosten kriminalisoinnilla suojataan vapautta ja koskemattomuutta. Työsyrynnän kriminalisoinneilla suojataan syrjimättömyyttä.

Ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen oleskeluluvan myöntämiseksi on epäilyssä tai todetussa uhuriin kohdistuneessa rikoksessa oltava kyse nimenomaisesti ihmiskaupparikoksesta. Tästä syystä on tärkeää erottaa, millä perusteella esitutkintaa suoritetaan ja jos asia on edennyt jo syyttäjälle tai oikeudenkäyntiin asti, millä perusteella asia on edennyt syyteharkintaan.

Jos mahdollisen uhrin asian käsittelyssä havaitut seikat viittaavat johonkin muuhun rikokseen kuin ihmiskauppaan tai rikosnimike esitutkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä on jokin muu kuin ihmiskauppa, esimerkiksi työsyryntä tai kiskonnantapainen työsyryntä, ei oleskelulupaa myönnetä ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella. Tapauksesta riippuen, viran puolesta harkittavaksi tulee esimerkiksi ulkomaalaislain 52 d §:n perusteella

myönnettävä oleskelulupa, jos luvan myöntämisen muut edellytykset, kuten vaatimus laittomasta maassa oleskelusta työskentelyn aikana, täyttyvät.

Kuten edellä on todettu, myös auttamisjärjestelmän antama apu on tarkoitettu nimenomaisesti ihmiskaupan, ei muunlaisen hyväksikäytön uhreille.

9.2 UHKE-lupa eli jatkolupa työnantajan moitittavan menettelyn perusteella

Ulkomaalaislain 54 b §:ssä puolestaan säädetään jatkoluvan myöntämisestä työnantajan moitittavan menettelyn takia (eli ns. UHKE-lupa). Pykälän 1 momentin mukaan ulkomaalaiselle myönnetään jatkolupa uuden työn hakemista tai yritystoimintaa varten, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hänen työnantajansa on merkittäväällä tavalla laiminlyönyt velvollisuuksiaan hänen työnantajanaan tai muulla tavalla hyväksikäyttänyt häntä.

Ulkomaalaislain 54 b §:n 2 momentin mukaan oleskelulupa myönnetään jatkuvaluonteisena yhdeksi vuodeksi edellisen oleskeluluvan päättymisestä. Oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu. Oleskelulupa voidaan myöntää yhden kerran kutakin 1 momentissa tarkoitettua laiminlyöntiä tai hyväksikäyttöä kohden.

Samanaikaisesti saman pykälän 3 momentin mukaan, jos ulkomaalaiselle on myönnetty oleskelulupa 1 momentin perusteella, hänen perheenjäsenelleen myönnetään oleskelulupa 47 §:n 3 momentin perusteella.

Oleskelulupa soveltuu tilanteisiin, joissa työnantaja on merkittäväällä tavalla laiminlyönyt velvollisuuksiaan hänen työnantajanaan tai muulla tavalla hyväksikäyttänyt häntä ja hakija oleskelee maassa jo jollakin oleskeluluvalla tai hakija on oleskellut hyväksikäytön aikana maassa jollakin oleskeluluvalla. Hakija voi olla joutunut ihmiskaupan uhriksi, mutta kyse voi olla myös muunlaisesta hyväksikäytöstä. Kyseinen oleskelulupa eroaa siten ihmiskaupan uhrin oleskeluluvasta, jossa vaaditaan, että kyse on nimenomaisesti ihmiskaupasta. UHKE-lupa eroaa ihmiskaupan uhrin oleskeluluvasta myös siten, että kyseessä on jatkolupa, kun taas ihmiskaupan uhrin oleskelulupa voidaan myöntää myös ensimmäisenä lupana. Lisäksi erona on, että kyse on nimenomaisesti hakijan työnantajan hakijaan kohdistamasta hyväksikäytöstä, kun taas ihmiskaupan uhrin oleskelulupa voidaan myöntää riippumatta siitä, kuka on tekijä ja minkälaista ihmiskauppaa hakijaan on kohdistunut. Kyseisestä oleskeluluvasta ohjeistetaan tarkemmin Ohje työntekoa ja elinkeinon harjoittamista koskevien oleskelulupahakemusten käsittelystä – Työlupaohjeessa (MIGDno-2025-3019). Hakija voi olla samanaikaisesti oikeutettu sekä UHKE-lupaan että ihmiskaupan uhrin oleskelulupaan. Hakijalle tulisi kertoa vaihtoehdoista. UHKE-lupa myönnetään vuodeksi jatkuvana (A-lupa), kun taas ihmiskaupan uhrin oleskelulupa myönnetään tilapäisenä (B-lupa) vuodeksi, jos edellytykset luvan myöntämiselle ovat olemassa. Jos

hakijalle myönnetään UHKE-lupa, niin hakija voi tämän jälkeen hakea ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa jatkolupana, jos esitutkinta tai tuomioistuinkäsittely on edelleen kesken.

10 Oleskelulupien jälkivalvonta

Oleskeluluvan peruuttamisharkinnan yhteydessä asiakkaan mahdollista joutumista ihmiskaupan uhriksi tai työperäisen hyväksikäytön kohteeksi tutkitaan ennen muuta peruuttamispäätökseen sisältyvän kokonaisharkinnan suorittamiseksi. Mikäli oleskeluluvan peruuttamisasian käsittelyn yhteydessä ilmenee viitteitä ihmiskaupan uhriksi joutumisesta tai työperäisestä hyväksikäytöstä, voi se osana kokonaisharkintaa olla oleskeluluvan peruuttamista vastaan puhuva seikka. Kokonaisharkinta tapahtuu aina tapauskohtaisesti, asiakkaan yksilöllisen tilanteen ja lupaperusteen huomioiden.

Oleskeluluvan myöntäminen kuuluu lupa- ja kansalaisuusosaston tehtäviin, joten oleskeluluvan myöntäminen asiakkaalle uudella perusteella, esimerkiksi ihmiskaupan uhrina, ei tule harkittavaksi oleskelulupien peruuttamisprosessissa. Peruuttamisasian käsittelijä tulee tarvittaessa ohjeistaa asiakasta hakemaan oleskelulupaa uudella perusteella.

Oleskelulupien peruuttamisharkinnan yhteydessä asiakkaat kuullaan lähtökohtaisesti kirjallisesti. Mikäli asiassa ilmenee ihmiskaupaan tai työperäiseen hyväksikäyttöön viittaavia seikkoja, huomioidaan se kuulemiskysymysten valinnassa. Tapauskohtaisesti voidaan tarvittaessa harkita myös asiakkaan suullista kuulemistä, mikäli kirjallisella kuulemisella tai muilla keinoin ei saada riittävää selvyyttä asiaan. Suullinen kuuleminen voi olla tarpeen esimerkiksi tilanteessa, jossa on erityisiä syitä olettaa, ettei asiakas itse, hänen asiamiehensä tai hänen muutoin valtuuttamansa henkilö kykene vastaamaan kirjalliseen kuulemiseen luotettavasti esimerkiksi asiakkaan alisteisesta asemasta johtuen.

Arvioitaessa peruuttamisasiassa mahdollisesti ilmeneviä viitteitä ihmiskaupasta tai työperäisestä hyväksikäytöstä, huomioidaan tämän ohjeen ohjeistus kokonaisuudessaan. Luvan peruuttamisedellytyksiä harkittaessa, suoritetaan kokonaisarvio ja punnitaan myös viitteiden vakavuutta ja kumulatiivisuutta. Asiakkaan vastineessa kertomalle annetaan muutoinkin painoarvoa ja se on otettava huomioon myös päätöksessä.

Mikäli asiassa syntyy käsittelyn myötä epäily siitä, että asiakas on ihmiskaupan uhri, ohjataan hänet ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän piiriin sekä ohjeistetaan tarvittaessa oleskeluluvan hakemisesta tällä perusteella. Mikäli asiakas ei anna suostumustaan auttamisjärjestelmään esittämiselle, ohjeistetaan asiakasta olemaan yhteydessä oikeusapuun, rikosuhripäivystykseen (varmistuen, että hänellä on yhteystiedot) sekä rikosilmoituksen tekemisen mahdollisuudesta. Työperäiseen hyväksikäyttöön viittaavissa tilanteissa asiasta ilmoitetaan substanssiprosessille lupa- ja kansalaisuusosastoon. Asiasta ilmoitetaan myös Lupa- ja valvontavirastolle.

Lisäksi ilmoitetaan vihjetietoa mahdollisesta rikoksesta sen poliisilaitoksen kirjaamoon, jonka alueella epäilty rikos on tapahtunut.

[Linkki - Luku 3. Esitys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään](#)